

Eszterházy Károly Főiskola

Természettudományi Kar

Földrajz Tanszék

**Az Eszterházy Károly Főiskola végzett földrajz szakos
hallgatóinak pályakövetése és helyzete a munkaerőpiacon**

Témavezető:

Dr. Kajati György

Főiskolai docens

Készítette:

Krámos Dániel

Földrajz BSc, III. évfolyam

Eger, 2012

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
1.1. A témaválasztás indoklása	3
1.2. A kutatás célja.....	4
1.3. Az alkalmazott vizsgálati módszerek	5
1.4. A dolgozat felépítése	5
2. Az Eszterházy Károly Főiskola földrajz szakos hallgatóinak pályakövetése	7
2.1. A földrajz fogalma és felsőoktatási intézményei Magyarországon	7
2.2. Az Eszterházy Károly Főiskola Földrajz Tanszéke	10
2.2.1. A 60 éves tanárképző múlt	10
2.2.2. Az utóbbi 10 év fejlődése	10
2.2.3. Az osztatlan képzésből az alap és mesterképzésbe	11
2.3. A vizsgálatunk eredménye.....	13
2.3.1. A hallgatók mobilitása a munkahely szempontjából	15
2.3.2. Az első és a jelenlegi munkahely	19
2.3.3. Az elvégzett tanulmányok értékelése hallgatói vélemények alapján	26
2.3.4. A TDK pályamunkát készített hallgatók felmérése	29
2.3.5. Az eredmények értékelése	32
3. A geográfus szakma munkaerőpiaci helyzete	34
3.1. A geográfusok szakmai kompetenciáinak megnevezése a tanulmányok és a munkaerőpiac tükrében.....	34
3.1.1. A geográfusok tudásanyaga a tanulmányok alapján.....	34
3.1.2. A szakmai ismeretek a munkaerőpiac tükrében	37
3.2. A terület-, térség- és településfejlesztő geográfus a munkaerő-piacon	39
3.2.1. A közigazgatási -és közalkalmazotti szektor állásai a geográfusok számára	39
3.2.2. A vállalati szektor lehetőségei a földrajzi szakma számára.....	46

3.2.3. A területfejlesztő geográfia és a non-profit szféra kapcsolata	50
3.3. Tapasztalatok és példák a nemzetközi földrajzban.....	55
3.4. A munkaerő-piaci elemzés értékelése	58
4. Összefoglalás	60
5. Felhasznált irodalom.....	64
6. Ábrák és táblázatok jegyzéke	68
7. Függelék	71
7.1. Mellékletek.....	71
1. melléklet: Multi-, inter- és transzdiszciplinaritás egyszerűsített tartalma (EHLERS, E. - LESER, H. 2002)	71
2. melléklet: A magyarországi felsőoktatási intézmények terület- és településfejlesztő szakirányos földrajz BSc szaktantárgyai 2012-ben (forrás: a szaktanszékek honlapjai)	72
3. melléklet: A területfejlesztő geográfusok által betölthető munkakörök 2010-2012 között	73
4. melléklet: A kiválasztott állásajánlatok régiós megoszlása (2012)	74
7.2. A hallgatói kérdőív 2010	75
8. Köszönetnyilvánítás	80

1. BEVEZETÉS

1.1. A témaválasztás indoklása

A geográfia az egyik legrégebbi tudományok közé tartozik. A felsőoktatásban a földrajz szakon megszerzett ismeretek nem minden esetben a piac igényeit követik, sokszor kevés a szakmai gyakorlattal töltött idő. A geográfus szakmát nehezzé teszi, hogy alapvető hátrányban szenved az ismertsége és a presztízse, hiányosságokkal rendelkezik maga a szakma rendszere is (MEZŐSI G. 2007).

2004. május 1-ei csatlakozással Magyarország elfogadta az egységes oktatásról szóló Bologna-i Chartát. Mára már több értékelés is született a Bolognai rendszer előnyeiről és hátrányairól. Az egyik megállapítás, hogy BSc-képzési rendszer a három év alatt nem ad lehetőséget az elmélyültebb elméleti és gyakorlati felkészülésre, és a félév szakmai gyakorlat sem nyújt elegendő felkészültséget, munkavégzésre alkalmas jártasságot. Mindezek miatt szükséges a képzés átgondolása, a gyakorlati képzés erősítése, a szakmai háttér minimumának biztosítása (MAGDA S. – HERNECZKY A. – MARSELEK S. 2008). - olvashatjuk a Bolognai-rendszer rövid értékelésében.

A mai gazdasági-társadalmi viszonylatban különösen nehéz elhelyezkedni, főleg ha egy alapszak kevésbé ismert vagy kevésbé gyakorlat-orientált. „A geográfus szakma nemzetközi szinten is nyitottabbá vált a *földrajztudomány tárgyra, módszereire, a megközelítés módzataira* és a *földrajzi értékelés* (geografikum) viszonylag közmegegyezően alapuló közös formáira irányuló rendezőelvek kidolgozására” (VOFKORI L. 2004).

A pályakövetés egyik kiemelt célja, hogy az oktatási intézményekben eltöltött idő alatt és a végzés után is segítsen tervezni a tanulóknak és a hallgatóknak a karriertervezésében. Legfőképpen a felsőoktatás és a munkahely közötti átmenetre törekszik hasznos tanácsokat adni. Tehát fontos az egyes tudományágak végzett szakembereinek megismerése, hogy például szolgáljunk a jövő generációjának. (http://www.felvi.hu/diploman_tul/tervezz_karriert/palyakovetes_es_alumni/mire_jo_a_palya_kovetes 2012.04.31)

A fentebb említett gondolatok alapján érdemesnek találjuk, hogy megvizsgáljuk a munkaerőpiac és a geográfus tudomány és szakma kapcsolatát az Eszterházy Károly Főiskola példája alapján.

1.2. A kutatás célja

A dolgozat első fő célkitűzése, hogy bemutassuk az egri Eszterházy Károly Főiskolán végzett földrajz szakos hallgatók pályakövetését. Következtetéseket vonunk le abból, hogy a diploma megszerzése után hol, milyen formában helyezkedtek el, hogyan alakult a pályájuk.

Második fő célkitűzésünk, hogy a geográfus szakma iránti munkaerő-piaci igényt felmérjük, figyelembe véve a pályakövetési vizsgálatunkban tapasztaltakat. Megvizsgáljuk továbbá, hogy milyen lehetőségekkel rendelkeznek a jelenleg is felsőoktatásban résztvevő hallgatók a munkahely-keresésük alkalmával.

Ezen fő célkitűzéseket részletezve az alábbi konkrét kérdésekre keressük a választ:

Az első fő célkitűzés esetén:

- A hallgatók a végzésük után mennyi idő alatt helyezkedtek el?
- Mekkora mobilitásra hajlandók a végzett hallgatók?
- Szükségük volt-e további képesítésre?
- Mennyire volt sikeres álláskeresésük?
- Milyen véleményekkel távoztak az intézményből?
- Járt-e előnnyel vagy hátránnyal a végzett hallgatók számára munkaerő-piaci elhelyezkedésben a TDK pályamunka készítése?

A második fő célkitűzés esetén:

- Milyen kompetenciái vannak a geográfusoknak?
- Hol és milyen formában tud elhelyezkedni a geográfus szakma az állami szektorban?
- Milyen lehetőségei vannak a geográfusoknak a vállalati szektorban?
- Milyen előnyei és hátrányai vannak a non-profit szektornak a geográfusok számára?
- Milyen ismeretekkel rendelkezik/rendelkezzék egy gyakorlatban dolgozó és alkotó geográfus?
- Milyen pozitív példákkal rendelkezik Hollandia, Anglia és Németország területfejlesztő geográfus képzése a hazai oktatás számára?

1.3. Az alkalmazott vizsgálati módszerek

A kutatás jellegéből adódóan többféle, egymást kiegészítő kutatási módszer alkalmazására került sor.

- Elsődleges módszer volt, hogy az elméleti részeknél a téma több részében is megjelent, internetes és könyvtári terjesztésben kiadott magyar és idegen nyelvű munkákra, szakcikkre, értekezésekre, ismeretterjesztőkre támaszkodtunk. Felhasználtuk például a Geográfus Hírlevél, Tér és Társadalom, Közigazgatási szemle, Educatio, Falu, város, régió és a Comitatus Magazin, Collegium Geographicum kiadványt.

- A második módszer a kérdőívezés volt, amelyet az interneten a www.kerdoivem.hu segítségével szerkesztettünk meg. A pályakövetésnél az IWIW kapcsolathálózat és az <http://www.egerfoldrajz.hu> földrajzos közösségi oldal segítségével sikerült a kérdőív internetes linkjét terjesztetni, amely a <http://www.kerdoivem.hu/surveys/preview/200032623/> lapon vált kitölthetővé. Rendelkezésre álló különböző adatbázisok feldolgozásához és tárolásához a Microsoft Excel 2003 számítógépes programot használtuk fel. A kérdőívet a Csíki B. 2009-es Babes-Bolyai Tudományegyetem pályakövetése alapján, Kajati György témavezető és az Eszterházy Károly Főiskola Karrier Iroda segítségével állítottuk össze.

- A harmadik módszerként diagramszerkesztést alkalmaztuk, amelyhez a Microsoft Office Excel 2007 és Word 2007 számítógépes programokat használtuk fel.

- Negyedik módszerként különböző internetes adatbázisokat használtam fel a geográfus állás lehetőségeinek és munkaerő-piaci igényeinek bemutatására. Ezek között szerepelnek különböző álláslehetőségeket közlő internetes portálok, a Szegedi Egyetem működtetésében álló <http://alumni.fft-geo.hu/?q=content/geoadatb%C3%A1zis> és a FELVI DPR http://www.felvi.hu/diploman_tul honlapon közzétett adatokat. A geográfus állás lehetőségeket a Google keresőbe beírt „geográfus álláslehetőségek” keresés alapján gyűjtöttem össze. A vizsgált állásportálok: www.sztekarrier.hu, <http://eupalyazatiportal.hu>, www.express.hu, <http://www.profession.hu>, <http://kozigallas.gov.hu>, <http://www.topjob.hu>.

1.4. A dolgozat felépítése

A dolgozat alapvetően két fő szerkezeti egységből tevődik össze, melyek kisebb fejezetekre lettek lebontva az átláthatóság kedvéért, amelyek szintén kisebb részekre lettek tagolva, hogy értelmezhetőbbek legyenek.

Az első fő szerkezeti (2. fejezet) szakirodalom feldogozással feltárjuk a földrajztudomány néhány elméleti jellemzőit és elemezzük az egri Eszterházy Károly Főiskola végzett földrajz szakos hallgatóinak hogyan alakult a pályája. A dolgozat további több kisebb szerkezeti egységre lett bontva a kutatás jellege és részletei miatt.

- Az első alfejezetben a földrajz tudomány alapjaival tekintjük át.
- A második alfejezetben az Eszterházy Károly Főiskola Földrajz tanszékéről tájékozódhatunk.
- A harmadik alfejezetben a pályakövetés tapasztalatait mutatjuk be.
- A negyedik alfejezetben a kérdőív kiértékelését és a pályakövetés tapasztalatait értékeljük, és mutatjuk be az összefoglalt eredményeket.

A második fő szerkezeti egységben (3. fejezet) a geográfus szakmát tárjuk fel a pályakövetés eredményei alapján. Ezt a szerkezeti egységet 3 kisebb szerkezeti egységre tagoltam.

- Az első részben a geográfiát, mint hivatást mutatjuk be kiemelve a jellemző tulajdonságokat. A rendelkezésre álló kutatások és szakirodalmak is megemlítesre kerülnek.
- A második részben a terület-, térség- és településfejlesztő geográfusok lehetőségeit mutatjuk be munkaerő-piaci szektoronként. Felhasználjuk a pályakövetésben kapott eredményeket és a Szegedi Egyetem (<http://alumni.fft-geo.hu/?q=content/geoadatb%C3%A1zis>) valamint a FELVI DPR (http://www.felvi.hu/diploman_tul) által közölt adatokat. Álláskereső portálok segítségével, konkrét példákkal prezentáljuk a 2010-es munkaerő-piaci lehetőségeket.
- A harmadik részben pedig a 2010-es és 2011-es álláslehetőségeket gyűjtjük össze, bemutatva a geográfusok álláslehetőségeit szektoronként.

A két fő szerkezeti egységet lezáróan egy kis összefoglaló részben összesítem a kutatás során levont következtetéseket, és mutatom be a kapott eredményeket.

A dolgozat során a szó szerinti idézetek és a bővebb szakirodalmi és információs lehetőségek az irodalomjegyzék fejezetben vannak megjelenítve.

2. AZ ESZTERHÁZY KÁROLY FŐISKOLA FÖLDRAJZ SZAKOS HALLGATÓINAK PÁLYAKÖVETÉSE

2.1. A földrajz fogalma és felsőoktatási intézményei Magyarországon

A földrajz szinonimája a geográfia, amely görög eredetű szó, és a jelentése a föld leírása. A tudomány fejlődése során több tudós és kutató is meghatározta a fogalmat, az idő során fejlődött a tudományág és vele együtt a fogalom is, ezért a definíciója változatos.

A geográfia többértű tudományág, többféle problémamegoldás ismereteivel kell, hogy rendelkezzen. Az ismeretanyaga segít a tér teljes átlátásban, és ez által jobb és ésszerűbb megoldásokra képes javaslatokat tenni. Mint megfigyelhető a probléma megoldási formákon (1. melléklet), hogy a geográfia mindegyik probléma megoldási területen megfordul, mint ahogy azt el is várja a munkaerőpiac. Manapság olyan egyszakos problémák nem adódnak, amelyeket csak a földrajztudomány segítségével lehetne megoldani. A multidiszciplináris problémáknál a megfelelő szakirányoknak köszönhetően állhatják meg helyüket a geográfusok. Viszont a mai viszonylatban inter –és transzdiszciplináris problémák fordulnak javarészt elő, ahol a legtöbb munkáltató a lehető legkevesebb munkaerővel próbálja meg a feladatokat megoldani. Így gyakran indulnak más tudományok (közgazdaságtan, műszaki és agrártudományok) előnnel, a földrajzzal szemben. Mivel a földrajz egyaránt vizsgálja a természeti és társadalmi kapcsolatokat, nagyobb átlátással rendelkezik az adott problémákról. (MEZŐSI G. 2005)

A földrajzi szemlélet több hozzáértést is ad a többi tudományághoz, ám nem teljesen átfogó ismeretekkel, így legtöbbször csak külső szemlélője marad (1. melléklet). Mint az a hálós ábrán is megfigyelhető, a földrajz a kisebb rendű ismeretekkel és más-más gyakorlati alkalmazásokkal kapcsolódik más tudományágakhoz, ez által megfigyelhető az a jelenség is, hogy több tudományág foglalkozik földrajzi ismeretek elsajátításával és használatával. Emiatt gyakran szorulnak ki a geográfusok az őket illető munkaköri feladatokból. Ráadásul a szakmai közvéleményt legtöbbször és leginkább az zavarja a földrajztudománnyal kapcsolatban, hogy *egyszerre természet- és társadalomtudomány* is. (MEZŐSI G. 2005)

A földrajztudomány jellegénél fogva soha nem lesz annyira körülhatárolható és jól definiálható, mint szeretné a köztudat. Az 1. ábrán látható, hogy a földrajznak mennyi tudományterülethez vannak alapismeretei, amely halmazszerűen ábrázolva látható, mégis legtöbbször csak vendégként van jelen, ami nem hozott átütő sikert a szakma számára. Természetesen mindenféle együttműködést támogatni kell. A tendencia szerint a

magtudományt is érinti a kivonulás, egyre-másra jelennek meg a periféria területekről eredmények. (MEZŐSI G. 2005)

1. ábra: A földrajz helyzete a munkaerőpiac szempontjából (MEZŐSI G. 2005)

Ráadásul az is érzékelhető, hogy a geográfusok helyeit más tudományok el tudják foglalni, és a szakma kezd telítetté válni egyes megközelítésekéből. Ráadásul az is gond, hogy a magban kevés az igazi K+F, kutatási, ipari finanszírozás, ez pedig jelentősen elfordítja a peremfelület felé a szakembereket. Jelentős hátrányt nyújt az is, hogy a legtöbben, akik részt vesznek ezeken a képzési területeken és végeznek, és szakmai vagy elhelyezkedési akadályba ütköznek, azonnal el is fordulnak a szakmától vagy további tanulásba menekülnek (több diploma vagy a doktori cím megszerzésével kedvezőbb munkaerő-piaci lehetőségek). (MEZŐSI G. 2005)

A köztudatban sem helyezkedik el az ismertebb foglalkozások között a geográfia. Ezt Trócsányi – Tóth szerző páros fogalmazta meg: „A földrajzzal kapcsolatban számos, többféle szinten ható tévedés és/vagy leegyszerűsítő *sztereotípi*a él. A laikus közvélemény számára, amelynek alkotó alanyai a földrajzzal csak, mint általános, jobb esetben középiskolai tantárggyal találkoztak és legfeljebb a médiumok geográfikumot tartalmazó hírei jelentenek körükben új információt, nem világos még a tantárgy, a szak, a tudomány eltérő volta és összefüggései sem. Pedig jószerivel a földrajzban a legnagyobbak az eltérések az előbbi fogalmak között, így az azonosítás — éppen annak következtében, hogy a tudományág gyors modernizálódása csak lassan érvényesül a szakképzésben, az iskolai megjelenésében és használatában pedig alig tükröződik — pusztán a tantárgy szintjére degradálja a földrajztudományt a laikus közvélemény értékrendjében, a tények és jelenségek leírását,

helyének megadását, adatainak összegyűjtését tulajdonítva neki” (TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J, 2002).

A felsőoktatásban a földrajz tudomány oktatása már régóta folyik, az egyik alaptudományok közé tartozik. Többoldalú gyakorlatias alkalmazása miatt több tudományággal gyakran össze is tévesztik (1. táblázat).

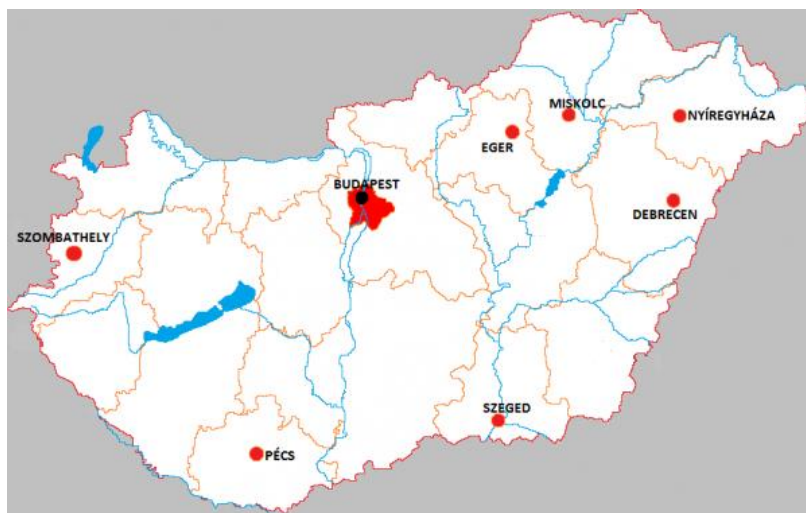
1. táblázat: A laikus köztudat véleménye a földrajztudományról 2011-ben

Geológia	Geodézia, Geofizika	Kartográfia	Természetvédelem
Környezettan	Hidrológia	Bányászat	Grafológia
Meteorológia	Csillagászat	Közgazdaságtan	Koreográfia

Forrás: <http://www.freeweb.hu/hargitainorbert/geogr.htm>, saját tapasztalatok

Ha a megközelítések alapján egyszerűsíteni szeretnénk a fogalmat, akkor a *földrajz* olyan multidiszciplináris tudomány, amely a természet, a társadalom és a gazdaság térbeli aspektusa, amely egy adott terület jellemzőit feltárja, összefüggéseit és hatásrendszerét vizsgálja, elemzi, tervezi és alakítja. (<http://geogr.elte.hu/doksi-pps/vegzettgeografusok.pps> 2010.10.10.).

Felsőfokú képzésben Magyarországon 8 darab intézményben oktatnak földrajz alapszakot, melyet az alábbi térképen (2. ábra) szemléltetünk. Az intézmények közül 6 intézmény egyetem és 2 intézmény főiskola rangú. A bolognai rendszer bevezetése óta már nincs különbség az egyetemek képzéseinek kimeneteli végzettségeit tekintve. A pályamunka az egri Eszterházy Károly Főiskola földrajz képzését vizsgálja.

2. ábra: A magyarországi földrajzképzéssel rendelkező felsőoktatási intézmények területi eloszlása 2012-ben a <http://www.felvi.hu> alapján

2.2. Az Eszterházy Károly Főiskola Földrajz Tanszéke

2.2.1. A 60 éves tanárképző múlt

Az egri Eszterházy Károly Főiskola Földrajz szakja 2009 októberében volt 60 éves, ami alatt 60 év földrajz (tanár) képzést kell érteni. A jogelődjét 1948-ban alapították Debrecenben, az egyetem részeként. Egy évvel később, már Egerben működött Egri Pedagógia Főiskola néven. A földrajz szak a képzés indításától napjainkig folyamatosan létezik. A tanszék első tanszékvezetője Dr. Udvarhelyi Károly a magyar földrajztanárképzés meghatározó egyénisége volt. A földrajz tanárképzés a kezdő periódusban három éves volt, majd ezt követően a bolognai képzés bevezetéséig négy éves képzésben folyt. A kétszintű tanárképzés keretében az általános iskolák felső tagozatai számára képeztek szaktanárokat. Az utóbbi két évtizedben már csaknem valamennyi tanári szakkal párban. Az elmúlt évtizedekben több ezer tanár szerezte meg a földrajztanári oklevelét főiskolán. Többen közülük később egyetemi diplomát, egyetemi doktori címet szereztek és tudományos fokozatot értek el. A Földrajz Tanszék mind oktatói létszámban, mind az oktatók tudományos teljesítményében fejlődött. Az összes oktatott földrajz szakos hallgató száma napjainkban meghaladja a 300-at. Főiskolai földrajz tanárképzésünk fontos részét alkotó szakmódszertani képzésünk színvonala, amely Dr. Udvarhelyi Károly nyomdokain járt, mindig elismert volt. További részletes történeti áttekintést a tanszék megalakulásának 60. évfordulójának emlékére kiadott kiadványban olvashatnak (PAJTÓKNÉ TARI I. 2009).

2.2.2. Az utóbbi 10 év fejlődése

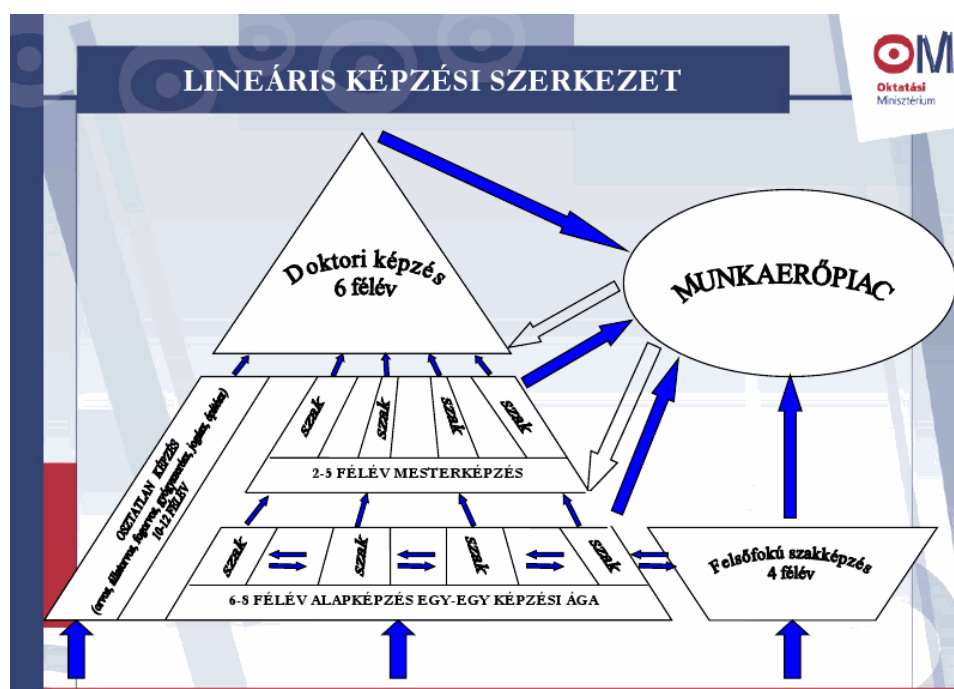
Az Eszterházy Károly Főiskolán elmondható, hogy a tanárképzés nem szenvedte meg az oktatás változását, a tapasztalatok szerint az elhelyezkedett tanárok szakmailag felkészültek. A tanári pálya telítetté válása során elmondható, hogy az Eszterházy Károly Főiskolán megszerzett tanári diploma értékesnek bizonyult, többen is sikeresen kezdhették meg munkájukat. Az osztatlan képzés során általában testnevelés, biológia, történelem, rajz vagy valamilyen idegennyelv volt a választott másodszak. Így kétszakos tanárképzésen egyik szak sem sínylette meg a tudásbeli felkészültséget. (PAJTÓKNÉ TARI I. 2009)

Az oktatásban a 2000/2001-es tanévben került bevezetésre részképzésként a terület- és településfejlesztő szakirány. Erre az innovációra azért került sor, hogy a végzett hallgatóink számára a tanári végzettségen kívül a megújuló munkaerőpiacon is versenyképes tudást szerezhessenek. A képzés keretében ismereteket szereznek a területi tervezésről és irányításról, a projektek lebonyolításáról, koordinálásáról, fejlesztési tervek készítéséről,

pályázatok írásáról, szakértői anyagok készítéséről. A szak bevezetésekor más intézmények kollégáit kérték fel a különböző szakismereti tantárgyak oktatására, majd pár év elteltével saját oktatókat foglalkoztattak, akik jelentős kutatási eredményeket értek el a társadalmi geográfián belül, és jelentős aktualitású információkkal látják el a hallgatókat (<http://tkf.ektf.hu/foldrajz/hu/books-15>, 2010.10.15.).

2.2.3. Az osztatlanból az alap és mesterképzésbe

A Főiskolán, mint minden más felsőoktatási intézményben és hasonló felépítésű szakon, a bolognai rendszer bevezetésével megindult a képzés átszervezése az Európai Unió csatlakozása után. Ezen a nyomon haladva dolgozta ki a tanszék 2004-2005 folyamán az új típusú, 3 éves földrajz (BSc) képzést. Az új képzés kialakításában együttműködtek a többi hazai, geográfusképzést folytató egyetemmel és főiskolával a HEFOP/2004/3.3 pályázat keretében.

3. ábra: A bologna-i képzés piramis modellje (<http://tkto.elte.hu/felveteli/magyar.ppt> 2010.10.08)

A „Bologna-folyamat” megnevezést használjuk arra az európai felsőoktatási integrációs törekvésre, amelynek fő célja egy versenyképes Európai Felsőoktatási Térség kialakítása. A Bologna-folyamat célja az európai felsőoktatás ésszerű harmonizációja (3. ábra). A Bolognai Nyilatkozatot aláíró országok önként vállalták, hogy felsőoktatás-politikáikat összehangolják. E folyamat eredményeképpen az egyes országok felsőoktatási rendszerei egy nagy, európai rendszer, az Európai Felsőoktatási Térség részeivé válhatnak (MEZŐSI G. 2006).

Ez Marton Melinda kutatásában, amely a Pécsi Tudományegyetemen folytatott, világosan kitűnik, hogy az ott megkérdezett hallgatók java része a BSc alapidiploma megszerzése után tovább szeretne tanulni, mesterdiplomát szerezni és nem kilépni a munkaerő-piacra, mert a megkérdezett hallgatók meglátása szerint a munkaerőpiac nem értékeli a gyakorlati tapasztalat nélkül megszerzett diplomát, ami a bolognai dokumentum egyik lefektetett követelménye. A mai hallgatók java része csak a szakmai gyakorlat miatt szeretne MSc képzésben tanulni. (MARTON M. 2009)

A Földrajz Tanszék képzése kibővült a 2000/2001-es tanévben, bevezetésre a Terület- és településfejlesztő szakirány. A szakirány megvalósításában Prof. Dr. Süli-Zakar István tanszékvezető egyetemi tanár (Debreceni Egyetem) is a tanszék segítségére volt vendégoktatóként. A földrajzképzés ezzel Egerben bővített lett.

2006/2007-es tanévben megkezdődött a BSc rendszerű oktatás, amely két szakirányon, a tanárin és a Terület- és településfejlesztő specializáción, valamint egy gyakorlati kiegészítő szakirány a térségfejlesztés gyakorlati modult választhattak a hallgatók.

2009/2010-es tanévtől a *Földrajztanári* mesterképzés bevezetésével folytatódott a már régóta kialakult tanárképzés.

A Földrajz BSc 3 éves képzés, melyhez 2010-től párosul rövid idejű nyári gyakorlat. Az egri főiskolán jelenleg 3 BA szakon szerezhetnek féléves szakmai gyakorlatot a hallgatók: Turizmus, Emberi erőforrások és Szociálpedagógia. Akik ezeken a szakokon végeztek, már tulajdonukban tudhatnak egy nagyon fontos fegyvertényt, ami a mai munkaerő-piacon szinte elengedhetetlen: ez a szakmai gyakorlati tapasztalat.

2011/2012-es tanévtől *Geográfus* mesterképzéssel bővült ki a Tanszék képzése, amelyen 2 új szakirány közül választhatnak a mesterek: *Kockázat- és erőforráselemző és Régiómenedzser*. A *Kockázat- és erőforráselemző* szakirány a természeti tényezőket elemzi a kockázati és erőforrás elemzési szempontból, míg a *Régiómenedzser* szakirány a területfejlesztés ismereteit gyűjti össze újabb és újszerű szakmai kompetenciákkal.

2012/2013-as tanévtől egy új szakiránnyal bővül a tanszék repertoárja, a *megújuló energiaforrások* szakiránnyal a Földrajz BSc képzésen. A szakirány tudásanyaga segítséget nyújt a helyi önkormányzatok energia igényeinek feltáráshoz, illetve jó alapot szolgál a *Geográfus MSc Kockázat- és erőforráselemző* szakirányához.

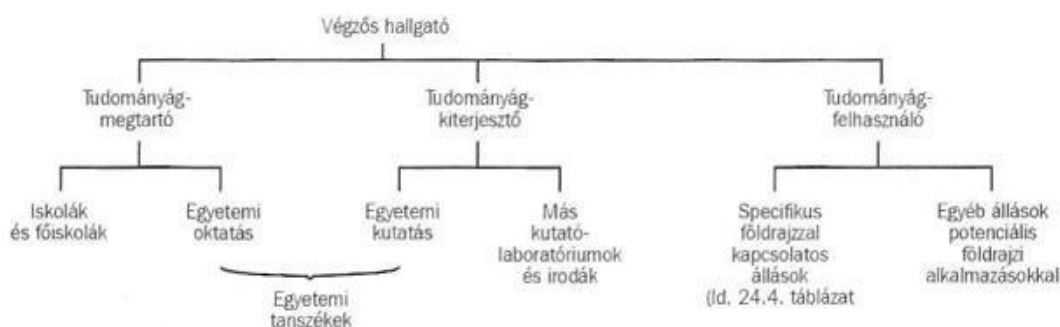
2.3. A vizsgálatunk eredménye

Külföldön már évtizedek óta működik a pályakövetési rendszer, ami alapján a középiskolások, a felsőoktatásban tanulók pályafutását nyomon követve adnak információkat a képzések lehetőségeiről. A rendszer megkönnyítheti a pályaválasztást, a diplomások munkaerő-piaci helyzetéről pedig adatokat nyújt. Bár a pályakövetés kötelező megvalósítását itthon már 2005-ben törvénybe foglalták, csupán a 2009/2010-es időszakban történtek komolyabb lépések az ügyben. A leggyakoribb adatszerzési módszer világszerte a kérdőív kitöltése a végzés után egy-két évvel, de adatszolgáltatásokra hívják fel kb. 5 évente a végzett diákok és hallgatók figyelmét. Általában postai úton küldött kérdőívet használtak, de mióta az online kérdőíves portálok és szolgáltatások megjelentek, ezeknek a jelentősége is meghatározó. Másik gyakori felmérési módszer a telefonos interjú, melyben a kérdőívet ki nem töltő volt diákot kérdezik meg a karrierjével kapcsolatban. (http://eduline.hu/erettsegi_felveteli/2009/10/28/20091019_diplomas_palyakovetes 2011.08.08)

Néhány nemzetközi és magyar vonatkozásról is szót ejtünk, ezzel is prezentálva a pályakövetések fontosságának tapasztalatait. Franciaországban és Olaszországban az ottani oktatási minisztérium és független kutató intézetek készítenek pályakövetéseket a felsőoktatási intézmények mellett. Az USA-ban nagy figyelmet szentelnek a felsőoktatás sikerességének felmérésére, ugyanis az 1-2 éve végzett hallgatókat az egyetemek kérdőívezéssel felmérik, akik pedig nem küldik vissza a kérdőíveket, telefonos interjúkészítéssel kéri számon. Nagy Britanniában és Norvégiában a civil szektor kezdeményezésére készülnek el a tanulmányok, melyek során a hallgatók nyereményjátékokban vehetnek részt. Hazai viszonylatban Pannon Egyetem és más felsőoktatási intézmények is kérdőíves módszerrel készítették el a pályakövetési rendszerüket. Először a Pannon Egyetem, mely során a 2007 után végzett hallgatókat kérdezték meg. (http://eduline.hu/erettsegi_felveteli/2009/10/28/20091019_diplomas_palyakovetes 2011.08.08)

A pályakövetéses felmérések segítségével a kereslet és kínálat közelíthet egymáshoz, azaz az felsőoktatási intézmények képzései jobban alkalmazkodhatnak a munkaerő-piaci igényekhez. Így jelen esetben a geográfia és a munkaerőpiac kapcsolatát mutatjuk be az Eszterházy Károly Főiskola példájának segítségével.

A végzett geográfusok karrierje legtöbbször a jelenleg is földrajz tudományt hallgatók és oktatók érdeklődésének központjában van. Az elhelyezkedési területeket P. Hagget az alábbiak szerint bontja fel (4. ábra).

4. ábra: Végzett geográfusok karrier lehetőségei (HAGGET P., 2006)

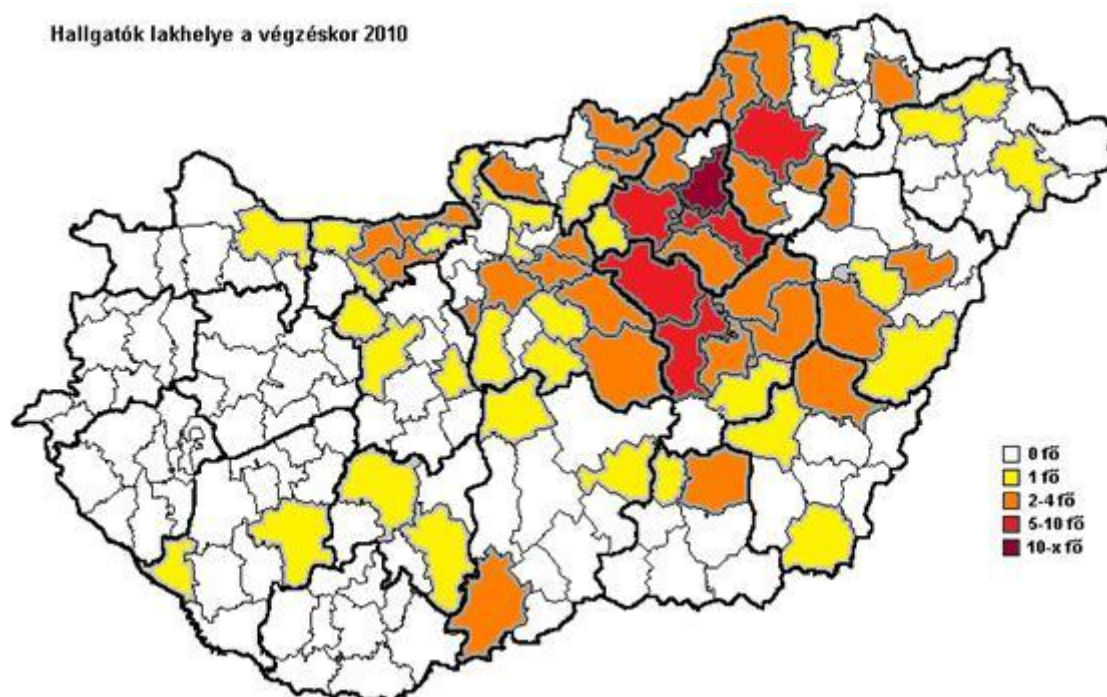
Az ábrát a geográfusok számára általánosságban kell értelmezni, nincsenek külön szakirányokra bontva, amellyel nem ad karrier tanácsokat, hanem általánosan hívja fel a figyelmet a lehetőségekre. Így pályakövetésünkkel bemutatjuk az egri főiskola földrajz képzésének végzett hallgatói felmérését, melyet az alábbiakban prezentálunk, és bemutatjuk a Hagget ábrát a főiskola jelenlegi vonatkozásában.

A pályakövetés kezdési időpontja 2010. május 15-e volt. A pályakövetés során több hallgatónak el lett juttatva a kérdőív az IWIW kapcsolatrendszer (<http://www.iwiw.hu>) és az <http://www.egerfoldrajz.hu> földrajzos közösségi oldal segítségével. A hatékonyabb adat szerzés a mai világban az internet segítségével folytatható, emiatt is esett a választás erre a módszerre. A kérdőív összeállításakor korábbi hasonló felméréseket is figyelembe vettem (CSÍKI B. 2009), illetve a karrier-irodától kaptunk segítséget. A bemutatáshoz a kérdőívet 3 részre osztottuk fel, a könnyebb elemzés és kiértékelés érdekében. Az első fejezetben a hallgatók adatai találhatóak a főiskolai évekből, és ezek csoportosítása. A második fejezetben az első munkahely és a jelenlegi munkahely elemzése a cél. A harmadik fejezetben a tanulmányaik értékelése, az ismereteik hasznosságának és hiányának bemutatása. A felmérésen 158 hallgató adott választ a kérdőívre, közülük 92 nő és 66 férfi. A legrégebben végzett évfolyam válaszadói az 1999-ben végzett hallgatók voltak, a legfiatalabbak pedig a 2010-es évfolyam hallgatói. A hallgatókat további három csoportra osztottuk fel, így az idő-adta különbségeket könnyebben lehet érzékelni. A kutatás értékelés során többször vettük figyelembe a végzettség szakirányát, így több kérdést még további két csoportra osztottunk fel: tanári és területfejlesztő.

2.3.1. A hallgatók mobilitása a munkahely szempontjából

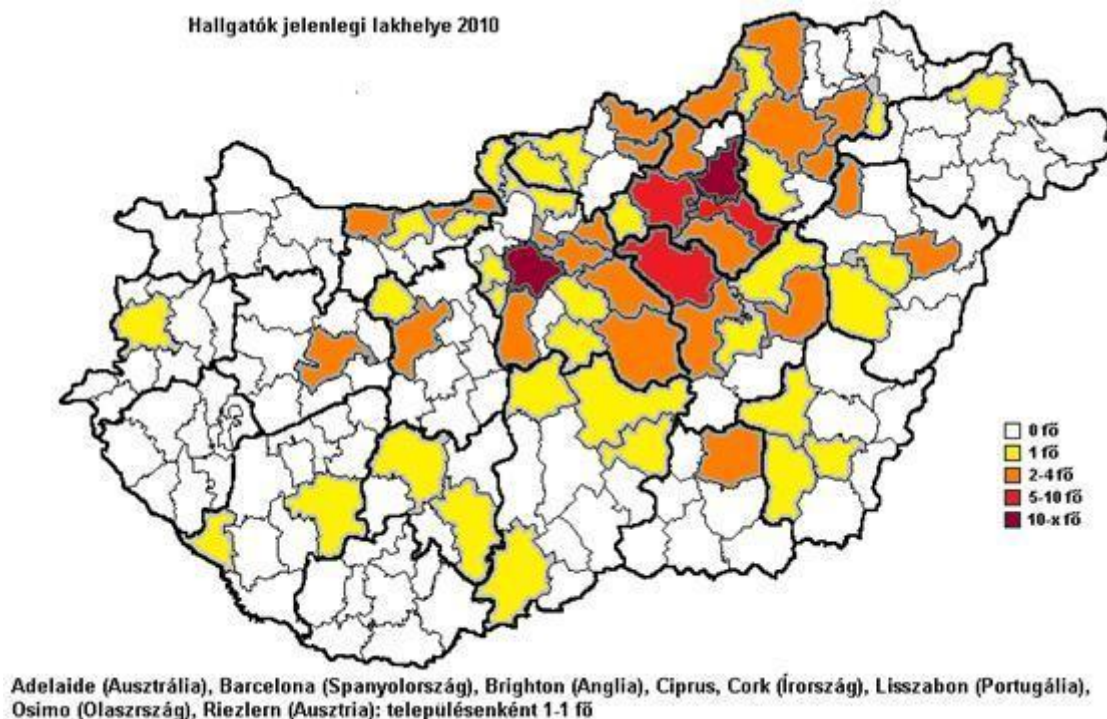
Először, a személyes adatok után, a kérdőívet kitöltő hallgatók a „honnan érkeztek” kérdésre adhattak választ, illetve a jelenlegi lakhelyet nevezhették meg. Ebből bemutatható a mobilitás és a megoszlás, és az is, hogy honnan érkeztek a legtöbben a főiskola földrajz szakjára.

A kérdőívben a kitöltőknek válaszolni kellett azokra a kérdésekre, hogy melyik településről érkeztek a főiskolára, és a végzés után merre folytatták életpályájukat. A kistérségi bontás a túl sok település leegyszerűsítése miatt volt szükséges.

5. ábra: Állandó lakhely a végzéskor 2010-ben

A fenti térképen (5. ábra) megfigyelhető, hogy a kérdőívet kitöltő hallgatók közül a legtöbben az Egri kistérségből (20 fő), a legtöbben Eger városából származnak (14 fő). Ez nem meglepő, mivel a főiskola is itt található. A második legtöbb kitöltő Jászberényi kistérségből származik (8 fő), amely kb. 75 kilométerre fekszik Egertől. A harmadik legtöbb kitöltő két kistérségből származik: a Füzesabonyi és a Miskolci kistérségből 7-7 hallgató. Ezek a kistérségek az Egri kistérségek szomszédos kistérségei. Megfigyelhető a térképen, hogy a válaszoló hallgatók többsége a környező kistérségekből illetve megyékből érkezik a főiskolára, amely nagy általánosságban igaz jelenleg is a főiskola hallgatóira.

6. ábra: A hallgatók lakóhelye jelenleg 2010-ben

A 6. ábrán megfigyelhetjük, hogy a kérdőívet kitöltött hallgatók a fővárosban élnek jelenleg a legtöbben (20 fő), ami 16 fő ideérkezőt jelent, ugyanis a végzéskor mindössze 4-en éltek Budapesten. Átlagosan az ide érkező hallgatók kerekítve 140 kilométer távolságról érkeztek. A lakhely tekintetében második lett az Egri kistérség. Itt 17 fő lakik jelenleg, ebből 13 fő lakik Egerben. Jelentős elvándorlás nem mutatható a városból, általában az itt végzett hallgatók a városban maradtak. 3. helyen a Füzesabonyi és a Jászberényi kistérségek vannak, 7-7 fővel. Itt is elmondható, hogy a hallgatók nem kerültek messzire a végzés óta. A kérdőívezésből kiderül, hogy a jelenlegi munkahely ugyanazon kistérségben található, mint a lakóhely, így ez nem kerül külön elemzésre.

A hallgatókat 3 csoportra osztottam fel az idő adta különbségek kiküszöbölése érdekében. Így az első csoportba 44 fő tartozik, ők 1999-2002 között végeztek. A második csoportba 53 fő tartozik, 2003-2006 között végeztek. A harmadik csoport kitöltői 2007-2010 között végeztek, ide 61 fő sorolható.

Ha a csoportoknál összeadjuk a kitöltők végzés kori és a jelenlegi lakhely közötti távolságot, és elosztjuk a csoportba tartozó számú kitöltővel, megkapjuk az átlagos távolságot. Ez az érték az első csoportnál, ha bele vesszük a külföldön élő kitöltőt, akkor ez az érték 106 kilométer, ha nem vesszük bele, akkor 62 kilométer. A második csoportnál ugyanígy téve 374 kilométert, illetve 43 kilométer/fő-t kapunk. A harmadik csoportnál pedig 202

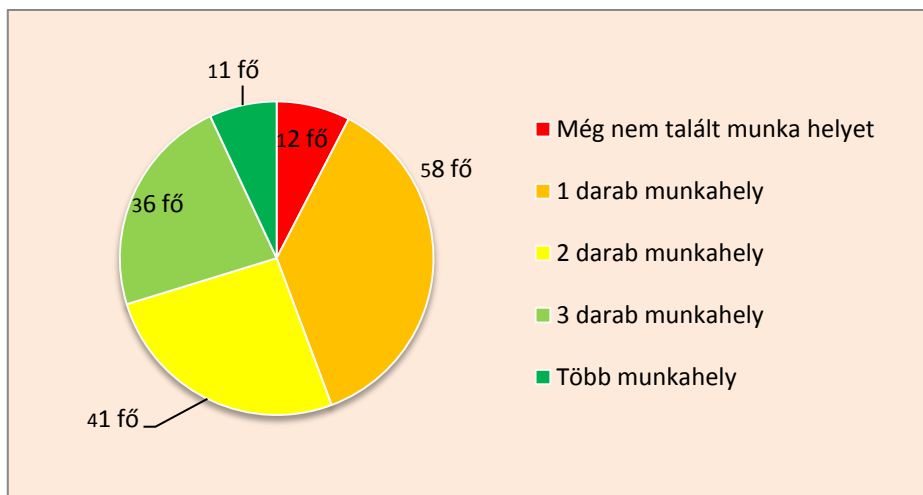
kilométer és 22 kilométer az érték. (Az értékek kerekítettek). Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy akik régebben kerültek ki a főiskoláról, régebb óta vannak jelen a munkaerő-piacon, ezért hajlamosabbak a lakhely változtatására. Ezt bizonyítja, hogy a harmadik csoport alacsony értéket mutatott. Viszont az is kimutatható, hogy a legtöbb külföldre távozott, a harmadik csoportból került ki, a fiatalabb korosztályból. Az összes hallgató átlagosan ~234 kilométer távolságra lakik a végzéskor, de ebben benne vannak a külföldre költözött hallgatók. Ha a külföldieket nem vesszük számításba, akkor ez az érték ~40 kilométer kitöltőnként.

2. táblázat: A kitöltők végzés kori és jelenlegi lakhelye közötti távolság összesítő táblázata 2010-ben (kerekített értékek)

Csoport	Összes kitöltő	1. csoport (1999-2002)	2. csoport (2003-2006)	3. csoport (2007-2010)
Átlag	234 km/fő	106 km/fő	375 km/fő	202 km/fő
Átlag a külföldre utazottak nélkül	40 km/fő	62 km/fő	43 km/fő	22 km/fő

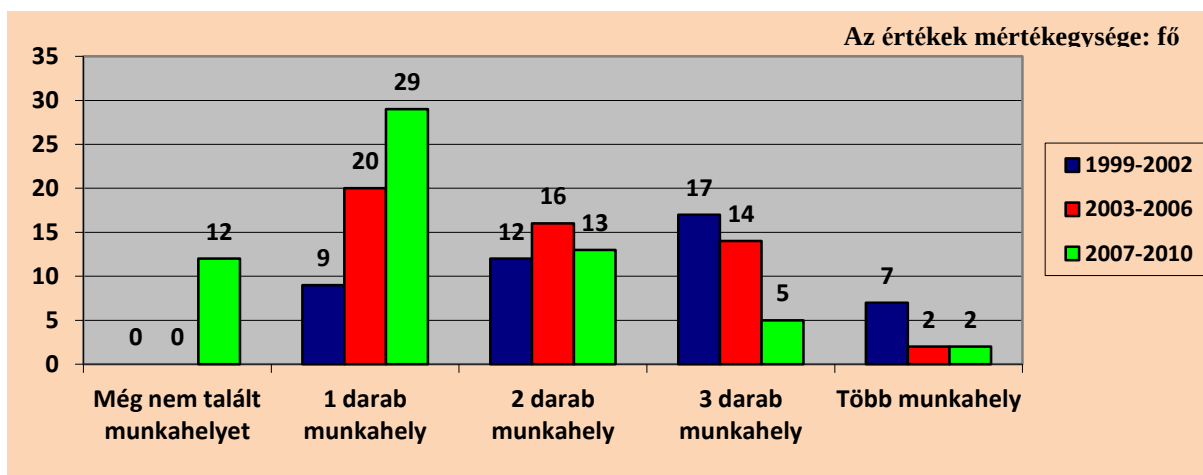
Forrás: a kérdőív válaszai

A táblázatban leolvasható, hogy a kitöltők átlagosan milyen távolságra költöztek, mind figyelembe véve a külföldre utazottakat, mind figyelmen kívül hagyva. Így láthatjuk, hogy a külföldre utazottakat is figyelembe véve a 2. csoportnál a legnagyobb az átlagos távolsági differencia. Ha nem vesszük figyelembe a külföldre utazottakat, akkor fokozatos csökkenés figyelhető meg az idősebb (1.) csoporttól a fiatalabb (2.) csoport felé haladva. Ez a statisztika torzít, ugyanis a 3. korcsoporttól utaztak a legtöbben külföldre, illetve a 2. korcsoportnál volt egy távolabbi utazás (Adelaide, 16000 km). Az öregebb korcsoportnál magasabb az átlag, annak az egyik feltételezett oka az lehet, hogy az első csoport (1999-2002) hallgatói régebben vannak jelen a munkaerő-piacon, ők már több munkahelyet is kipróbáltak, ha az első nem vált be igazán, vagy éppen kaphattak új és jobb lehetőséget. A másik feltételezett ok, hogy a fiatalabb korosztályról elmondható, hogy a mobilisabb, ugyanis több a külföldre utazott száma, és nagyobb távolságot is megtettek.

7. ábra: A végzés utáni munkahelyek száma 2010-ben

A diagramról (7. ábra) leolvashatjuk, hogy hány munkahelye volt a végzés után az összes kitöltőnek. Általánosságban levonható a következtetés, miszerint a kitöltők 36 százaléka az első munkahelyén tevékenykedik, 26 százalék esett át az első munkahelyváltáson, 8 százaléknak pedig még nem sikerült munkahelyet találnia. A lehetséges oka az eredménynek, hogy a fiatal korosztály még frissen végzett és csak most keresett munkahelyet, illetve a többi korosztálynál jellemző lehetett a tartós munkahely megtalálása.

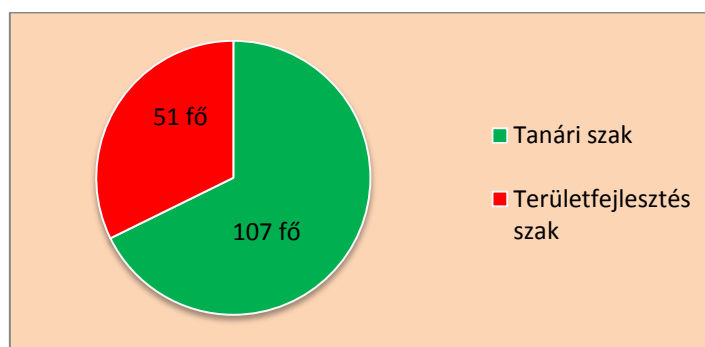

8. ábra: A végzés utáni munkahelyek száma csoportokra lebontva 2010

A 8. ábrán megfigyelhető, hogy a nem rég végzett hallgatók közül kerültek ki azok, akik még nem találtak munkahelyet. A több munkahelyen megfordultak pedig az 1. csoport hallgatói, ők már több ideje a munkaerő-piacon vannak. Viszont ez nem törvényszerű, ugyanis akadnak olyan régebben végzett hallgatók, akik még mindig az első munkahelyükön dolgoznak. Az első csoport hallgatói csak tanári végzettségűek, tehát tanári pályán tevékenykednek. Második munkahelyén a 2. korosztály 16 kitöltője van.

2.3.2. Az első és jelenlegi munkahely

Az első és jelenlegi munkahely elemzésénél két további csoportra lett bontva a 158 kitöltő, a tanári és a területfejlesztés végzettségűek csoportjára. A kitöltők közül 107 hallgató tanári szakon, 51 hallgató pedig területfejlesztő szakirányon végzett (9. Ábra).

9. ábra: A 158 kitöltő végzőskori szakosodása

A kiértékelés során először a tanári szakirányon végzett hallgatókat mutatjuk be, és azután a terület- és településfejlesztés szakirányon végzett kitöltőket elemezzük.

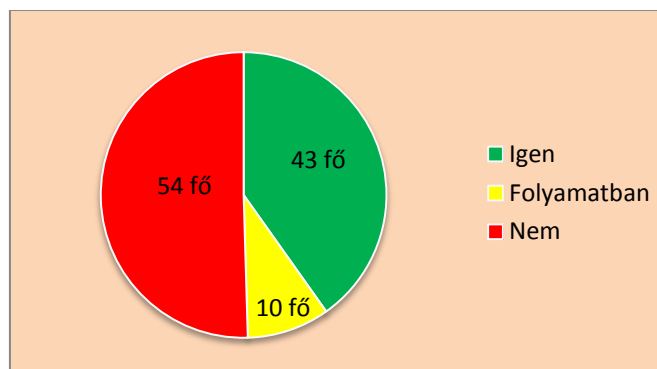
A táblázatról (3. táblázat) leolvasható, hogy a 107 tanári szakos kitöltő korcsoportonként mivel foglalkozik. Megfigyelhető, hogy mind a 3 csoportban kevesen vannak, akik más tanítanak, vagy régebben foglalkoztak földrajzoktatással. Az is megfigyelhető, hogy a legfiatalabb végzésű csoportnál a legmagasabb a nem tanítással foglalkozók aránya. Ebben a csoportba beletartoznak a munkanélküliek és a még oktatásban résztvevők is. Külön kiemeltém, hogy összesen 4 kitöltő foglalkozik jelenleg területfejlesztéssel. Ebből is egy városfejlesztő korlátolt felelősségű társaságnál, 3 kitöltő pedig különböző nonprofit szervezeteknél végezte a felméréskor ezt a tevékenységet. Erre lehetőségük van, ugyanis tanári végzettséggel és elláthatnak településfejlesztési tevékenységet a munkavállalók.

3. táblázat: A 107 tanári szakos kitöltő jelenlegi állása

	1999-2002	2003-2006	2007-2010	Összesen
Földrajzot tanít	14	9	7	30
Mást tanít vagy régebben tanított	10	9	5	24
Területfejlesztő munkakör	3	1	0	4
Nem tanít	12	16	21	49
Összesen	39	35	33	107

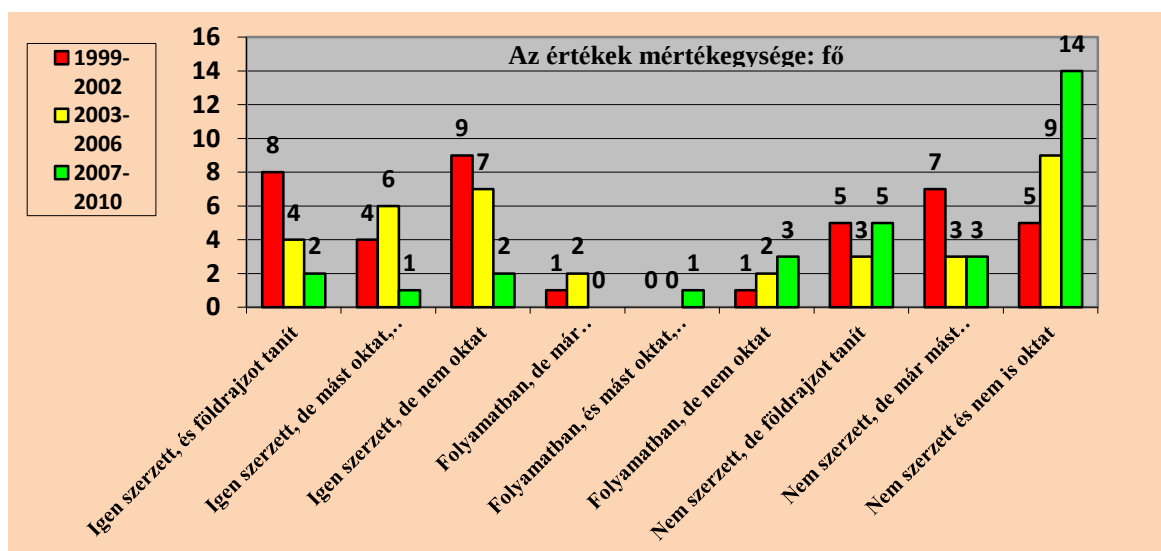
Forrás: a kérdőív válaszai

A 10. ábrán megfigyelhető, hogy a tanári szakosodású kitöltők a földrajz diploma mellé szereztek-e új diplomát. Az eredmény azzal magyarázható, hogy több tanár kiegészítette képzését új szak elsajátításával, posztgraduális képzéssel. Előfordul, hogy egyszerre oktatja a történelem, a biológia és a földrajz tárgyakat az általános iskolában a tanári szakirányos kitöltő.

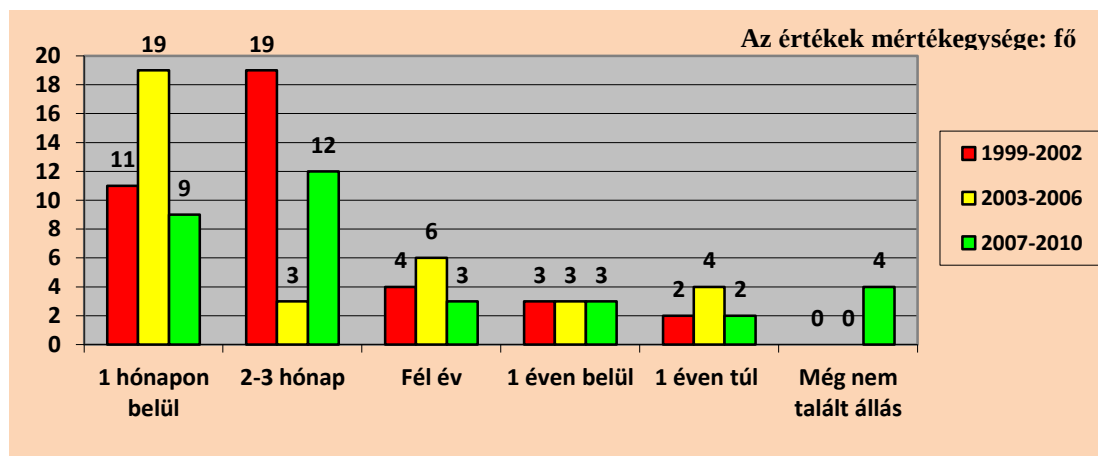

10. ábra: A tanári szakirányos kitöltők szereztek-e újabb diplomát 2010-ben

A 11. ábrán megfigyelhetjük, hogy a 1999-2002 között végzett kitöltők csoportja közül rendelkeznek a legtöbb (21 fő) újabb diplomával. Ebből a 8 fő oktat továbbra is földrajzot, 9 fő pedig egyáltalán nem oktatással foglalkozik. A 2007-2010 között végzett hallgatóknál pedig a legmagasabb a még nem szerzett és nem is oktatók oszlopa. Ez részben abból is adódik, hogy ők a legfiatalabb évfolyam. A folyamatban lévő diplomaszerzésnél kicsi az eltérés mind a három csoport között. Az újabb diplomások között egy jogász, egy alkalmi óraadó, és a már említett területfejlesztési munkakörben tevékenykedők. A beosztásuk városfejlesztő projektmenedzser, pályázatíró és településfejlesztő, egy területfejlesztési menedzser, egy területfejlesztési referens.

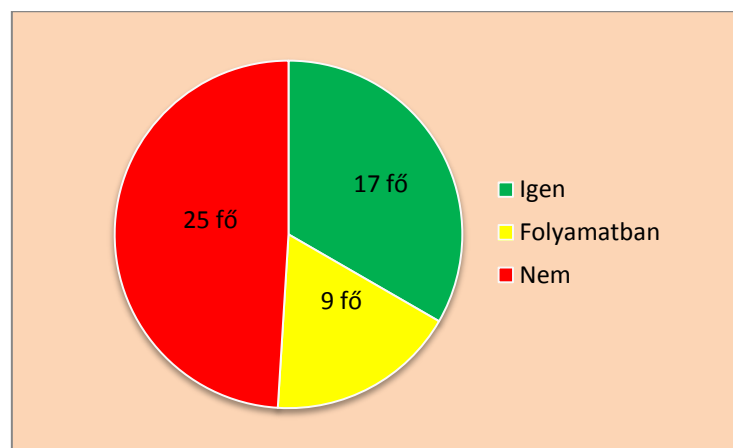

11. ábra: A tanári szakos kitöltők új diploma szerzése 2010-ben

12. ábra: A tanári szakos válaszadók mennyi idő alatt helyezkedtek el diplomaszerezés után

A 12. ábrán bemutatjuk, hogy a tanári szakos kitöltők ~27 százaléka 1 hónapon belül elhelyezkedtek. A kitöltők ~68 százaléka az első 3 hónapban sikeresen lehelyezkedett valamilyen állásban. 20 hallgató pedig egy éven túl vagy egyáltalán nem tudott álláshoz jutni, de ennek egyik lehetséges magyarázata, hogy a jelenleg oktatásban résztvevő kitöltők nem rendelkeznek munkahellyel.

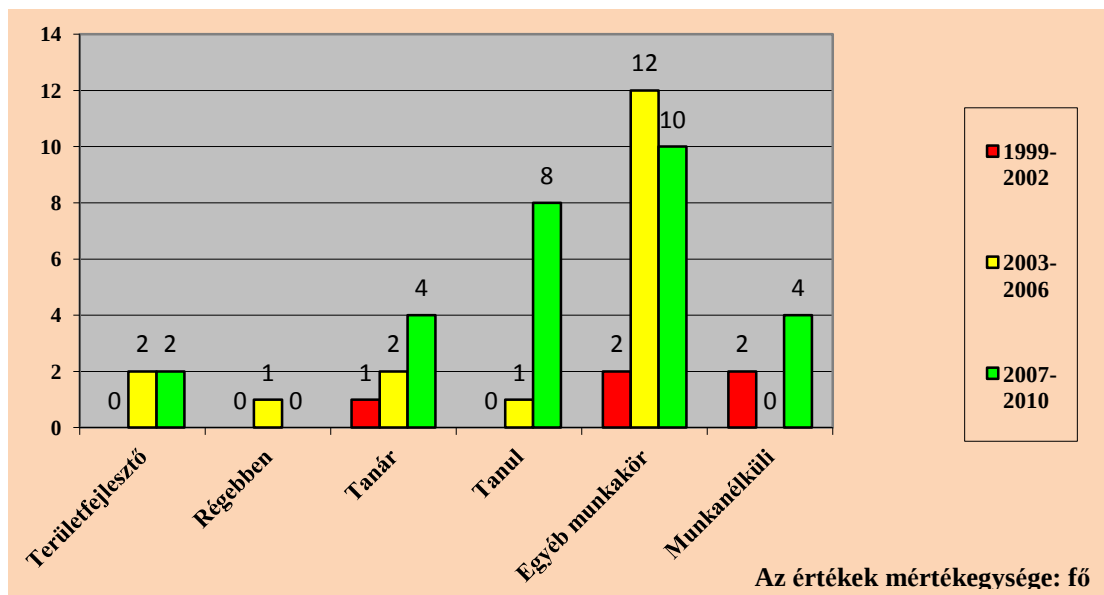

13. ábra: A területfejlesztő szakirányt végzett kitöltők szereztek-e újabb diplomát 2010-ben

A 13. ábrán megfigyelhetjük, hogy a területfejlesztő szakirányon végzettek közül hányan szereztek újabb diplomát, hányan vannak folyamatban, illetve hányan nem tartottak idáig igényt rá.

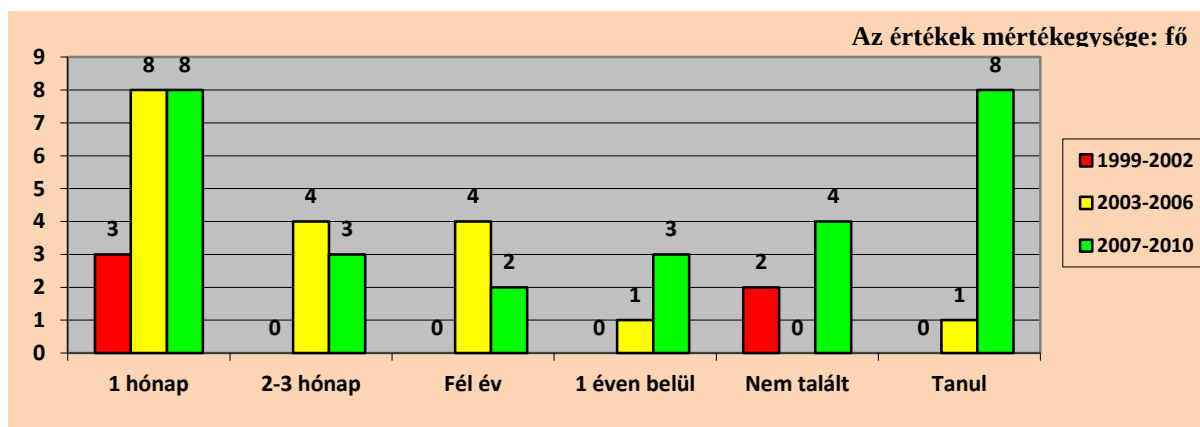
Az 14. ábrán megfigyelhető, hogy a területfejlesztő szakirányosok közül az első csoportban nincs területfejlesztő szakember. Elmondható, hogy az ebbe a csoportba tartozó kitöltők még csak a képesítés miatt csinálták meg a szakirányt. Szembe tűnik, hogy oktatással 7 kitöltő foglalkozik jelenleg, ők mindkét szakirányt elvégezték, és az oktatásban érvényesülnek. Jelenleg 9 kitöltő van még felsőoktatásban, ebből 4 van a főiskola 2009/2010-

es MA szakján. 24 kitöltő foglalkozik egyéb tevékenységgel, amely a területfejlesztő szakirányos végzettségű kitöltők 47 százaléká, 6 kitöltő pedig jelenleg munkanélküli.

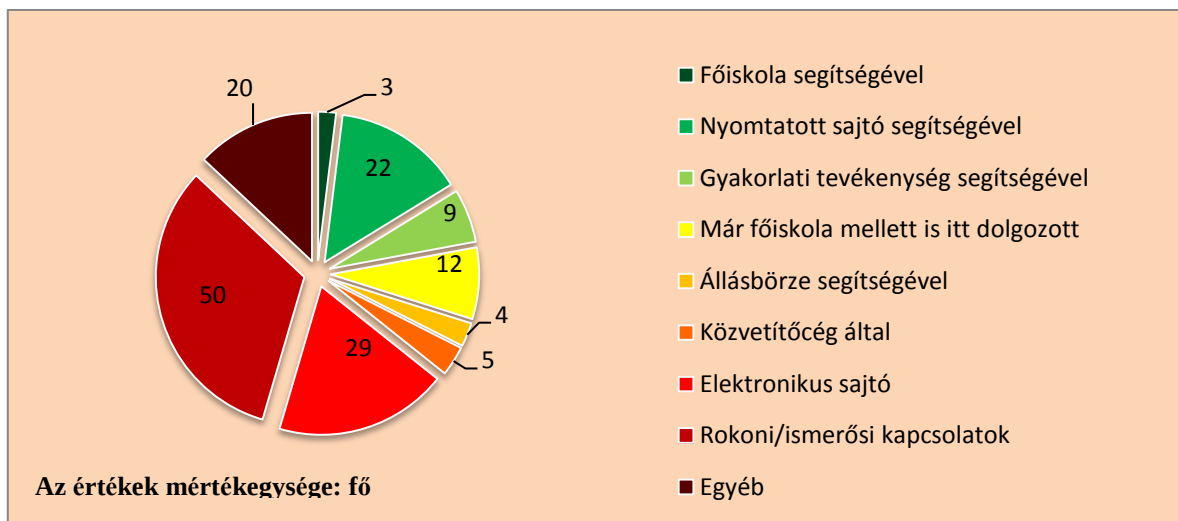

14. ábra: A területfejlesztő szakirányos kitöltők jelenlegi állásainak megoszlása korcsoportonként

Az oszlopdiagramról (15. ábra) leolvashatjuk, hogy 19 kitöltő 1 hónap alatt elhelyezkedett, további 7 volt hallgató pedig 2-3 hónap alatt. Elmondható hogy a területfejlesztő szakirányt végzettek 50 százaléká az első három hónapban talált munkahelyet, valamint 9-en pedig még a felsőoktatásban vesznek részt. Akik nem találtak munkát, az 2007 és 2010 között végzett kategóriából 4 kitöltő került ki, akik nem rég óta vannak a munkaerőpiacon.

15. ábra: A területfejlesztő szakirányt végzett kitöltők mennyi idő alatt helyezkedtek el diplomaszerzés után

16. ábra: Az első munkahely megtalálásának módja

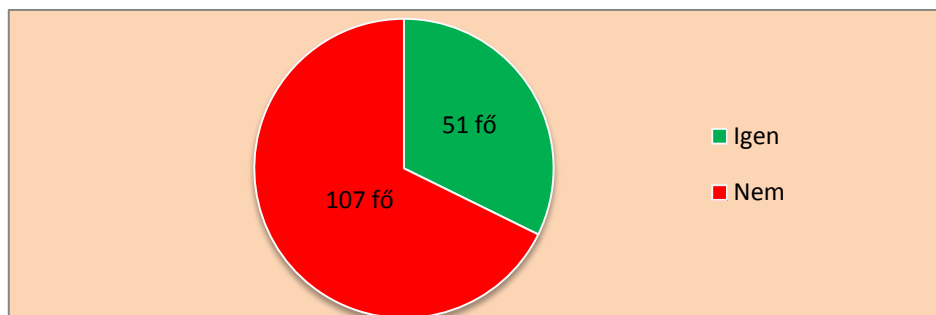
A 16. ábrán megfigyelhetjük, hogy melyik módszer vezetett sikeresen az álláskeresésben. A legtöbben (50 fő) a rokoni, baráti vagy ismerősi kapcsolatokra hivatkozott a sikeres álláskeresésben. Utána 29 kitöltő talált állást az elektronikus sajtó segítségével, és nem sokkal lemaradva (22 kitöltő) a nyomtatott sajtó a sikeres keresési mód. Kevésbé vált be a munkahely keresésében a főiskola nyújtotta információk, az állásbörzéken való részvétel, és csak kevesen fordultak állásközvetítő cégekhez. Az egyéb kategóriában nagyon vegyes válaszok születtek, és idesorolták magukat a még oktatásban résztvevők is. Például néhány: saját felkeresések, tanfolyam elvégzése után, családi vállalkozásban vesz részt, megkeresték az állásajánlattal.

4. táblázat: A kitöltők földrajzi és pedagógiai tudás alkalmazása az első és jelenlegi munkahelyen

Földrajzi tudás az első munkahelyen	Pedagógiai tudás az első munkahelyen	Földrajzi tudás a jelenlegi munkahelyen	Pedagógiai tudás a jelenlegi munkahelyen
31 %	51 %	29 %	49 %

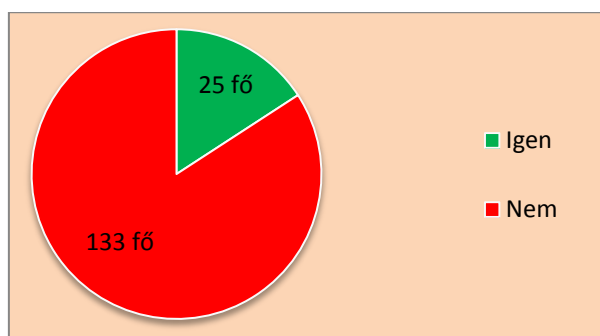
Forrás: a kérdőív válaszai

A 4. táblázatról leolvasható, hogy a 158 kitöltő átlagosan hány százalékban tudta/tudja alkalmazni a földrajzi és pedagógiai tudását az első és a jelenlegi munkahelyen. Megfigyelhető, hogy a pedagógiai tudás eléri az 50 százalékot, amely köszönhető annak is, hogy magas a jelenleg is oktatásban résztvevők aránya. A földrajzi tudás alacsony arányú alkalmazása meglepő, egyik lehetséges oka az lehet, hogy akik tanárként helyezkedtek el, elsősorban nem földrajzot oktatnak.

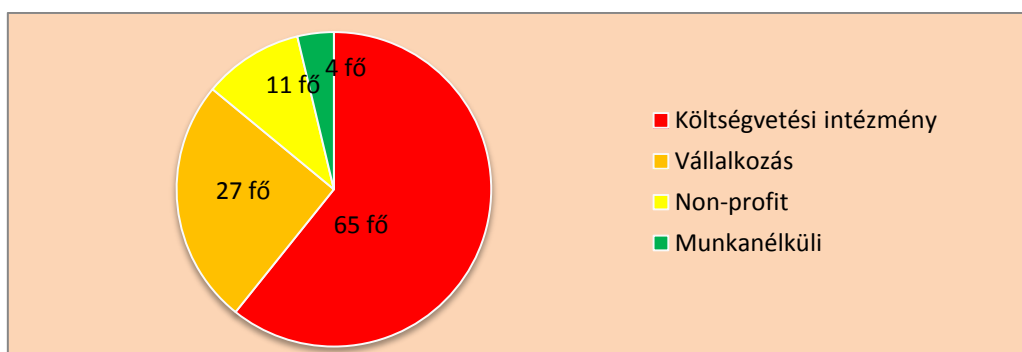
17. ábra: „Az első munkahelye a jelenlegi?” kérdésre adott válaszok 2010-ben kördiagramon

A 17. ábrán megfigyelhető, hogy 51 kitöltőnek az első munkahelye a jelenlegivel azonos, ebből 30 kitöltő tanári szakosodású és 21 fő területfejlesztő szakiránnyal rendelkezik. Ebből levonható a következtetés, hogy a 2/3-a a kitöltőknek már változtatott munkahelyet.

18. ábra: „Rendelkezik-e több munkahellyel?” kérdésre 2010-ben adott válaszok kördiagramon

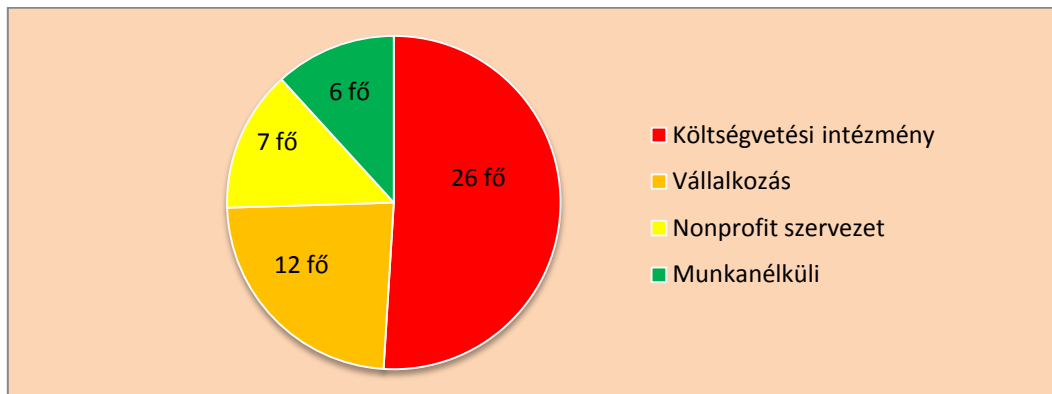
A 18. ábrán megfigyelhetjük, hogy jelenleg 25 kitöltő rendelkezik további munkahellyel, amely ~16 százaléka az összes kitöltőnek. Így megállapítható, hogy minden 6. kitöltő rendelkezik még legalább egy másik munkahellyel. Ennek az oka, hogy akik másodállást vállalnak, nincsenek megelégedve a munkahelyükkel, viszont anyagi okok miatt szükségük van további munkahelyre.

19. ábra: A tanári szakos kitöltők jelenleg milyen típusú munkahelyen foglalkoztatottak (2010)

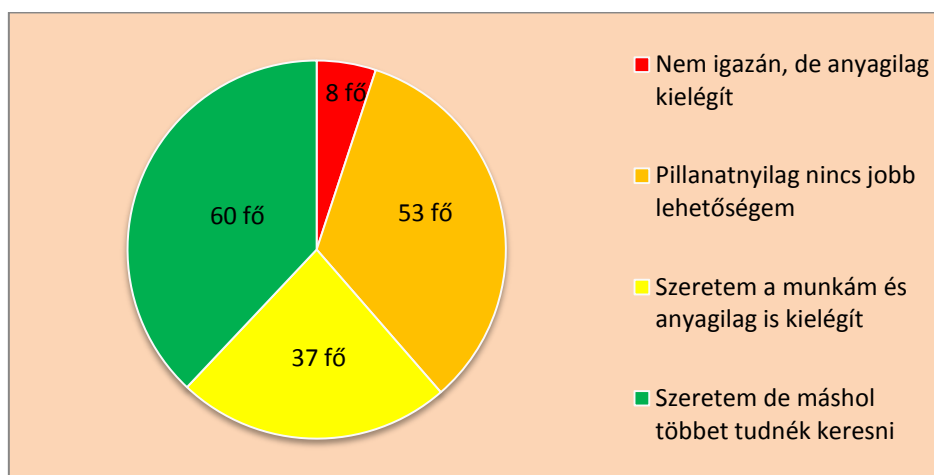
A 19. ábrán észre vehető, hogy a tanári szakosodású kitöltők jelenleg milyen típusú intézményben foglalkoztatottak. Jelenleg 65 fő van költségvetési intézményben, ami azt

jelenti, hogy jelentős az állami fenntartású intézményben dolgozók aránya, és az oktatásban még résztvevőké. 27 kitöltő vállalati alkalmazott, és 11 végzett pedig nonprofit szervezetnél tevékenykedik. 4 fő munkanélküli. A költségvetési intézmények kategória alatt az oktatási, önkormányzati és állami szervezeteket kell értenünk.

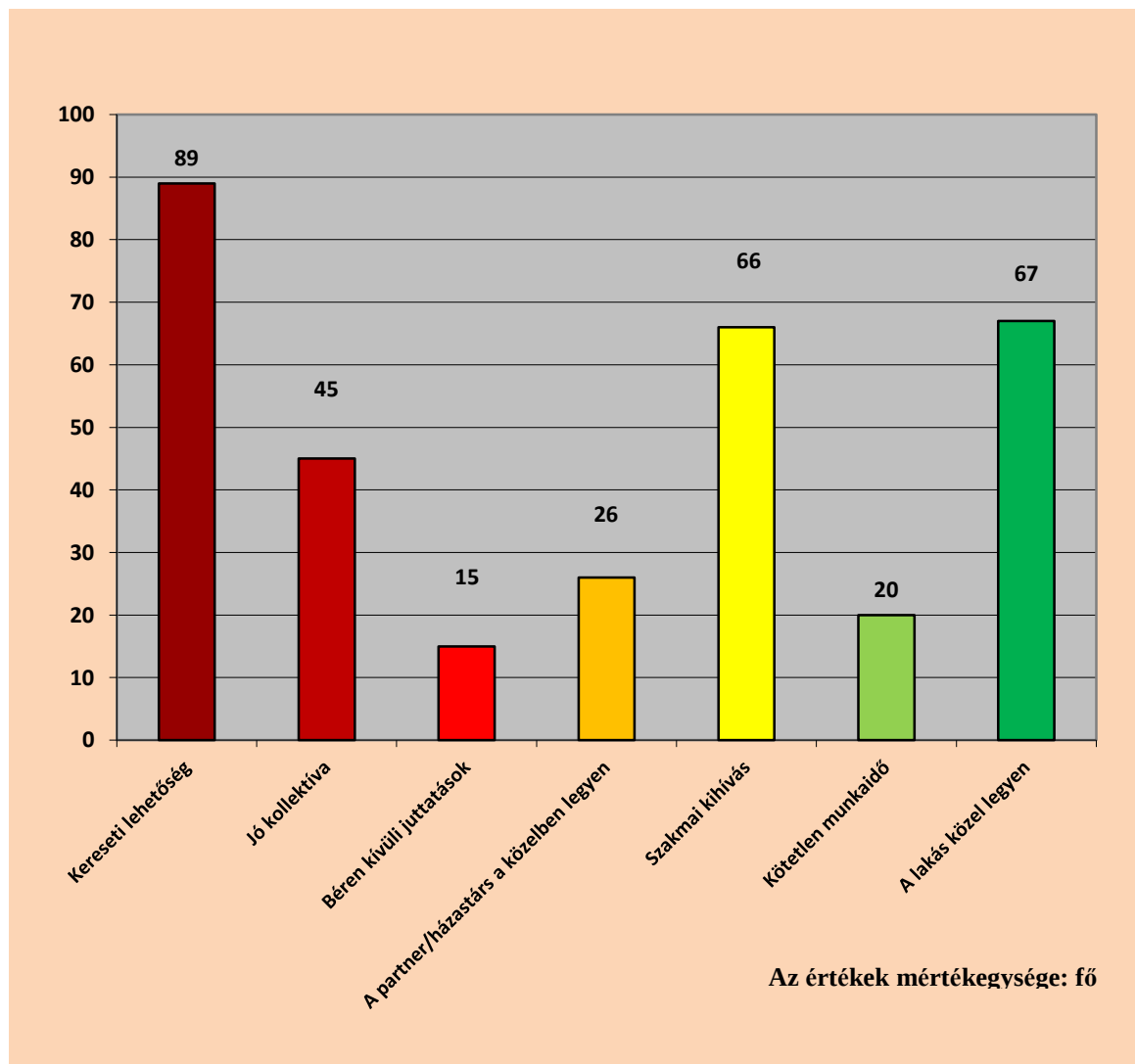
20. ábra: A területfejlesztő szakirányos kitöltők jelenleg milyen típusú munkahelyen foglalkoztatottak

A 20. ábráról leolvasható, hogy a területfejlesztő szakirányos végzett hallgatók jelenleg milyen típusú intézményben foglalkoztatottak. Jelenleg 26 fő van költségvetési intézmény foglalkoztatása alatt, amibe az ilyen munkahelyen dolgozók és az oktatásban résztvevők is bele tartoznak. 12 kitöltő vállalkozásban dolgozik, 7 pedig nonprofit szervezetnél tevékenykedik, 6 fő pedig munkanélküli.

21. ábra: „Elégedett-e jelenlegi munkájával?” kérdés ábrázolása kördiagramon

A 21. ábrán megfigyelhető, hogy a kitöltők mennyire elégedettek jelenlegi munkájukkal. 37 kitöltőnek teljes mértékben megfelel a jelenlegi állása, 53 főnek pillanatnyilag nincs jobb lehetősége, 60 végzett hallgató pedig szereti az állását, viszont anyagilag máshol jobban megérné nekik dolgozni. Az eredmény oka lehet a jelenlegi gazdasági helyzet, illetve az is, hogy nem a szakirányukhoz megfelelő munkahelyen helyezkedtek el.

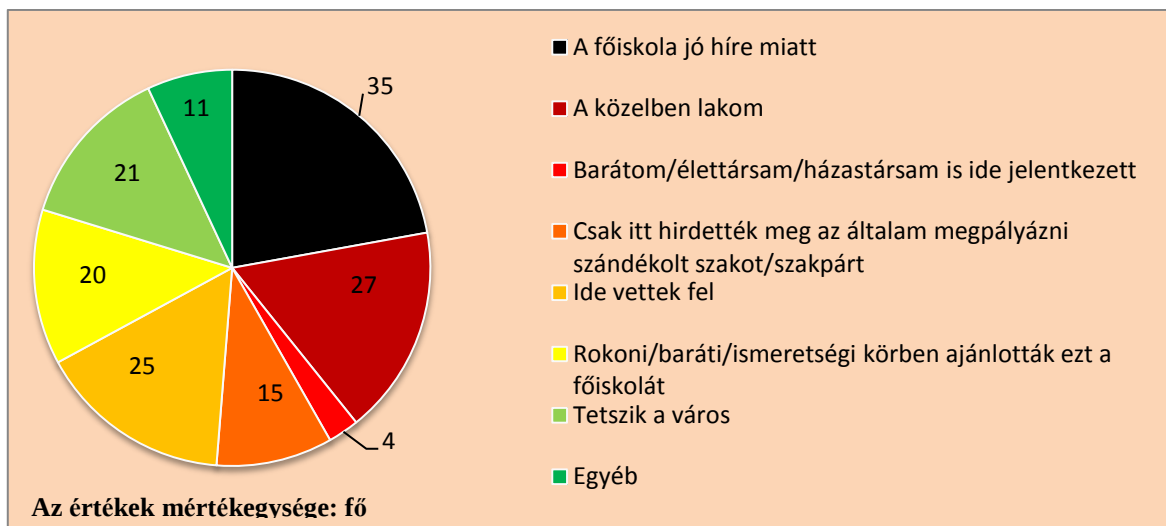

22. ábra: A kitöltők munkahely választásánál előnyben részesített szempontjai 2010-ben

A 22. ábrán megfigyelhetjük, hogy melyek voltak a legfontosabb szempontok a jelenlegi munkahely kiválasztásánál a kitöltők számára. 89 válasz esett a kereseti lehetőségre, 67 fő szavazott a lakás közelében lévő munkahelyre, 66 kitöltő pedig a szakmai kihívást tartotta fontosnak. Kevésbé számított előnyösnek a béren kívüli juttatások (15 válasz), a kötetlen munkaidő (20 szavazat) és a házastárs/partner a közelben legyen (26 fő válasza).

2.3.3. Az elvégzett tanulmányok értékelése hallgatói vélemények alapján

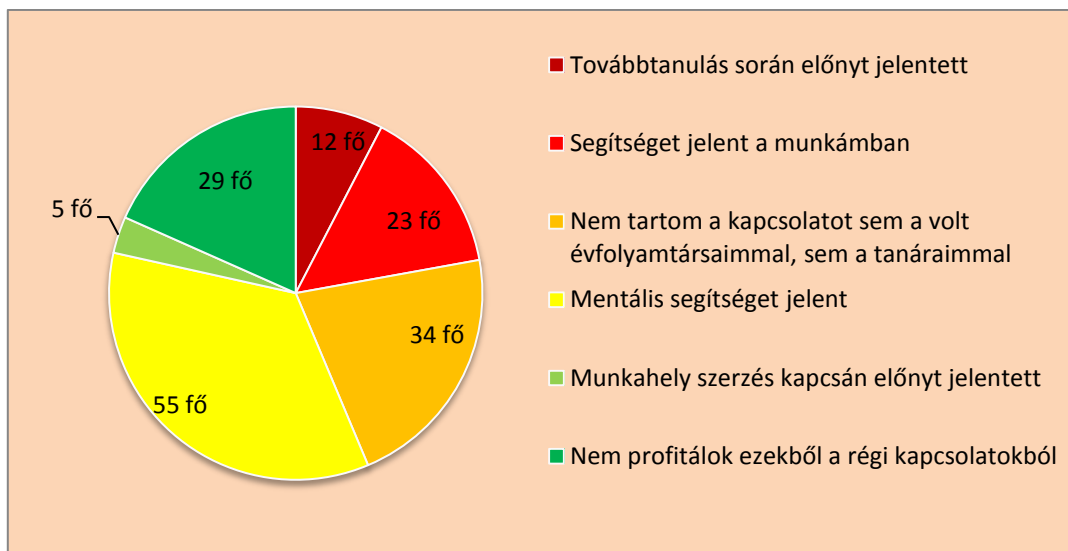
A kérdőív kitöltése során a végzett hallgatóknak értékelniük kellett a főiskola képzésének színvonalát, elégedettségüknek is hangot adhattak. Elsőként, hogy miért is ide jelentkeztek a kitöltő hallgatók.

23. ábra: Az Eszterházy Károly Főiskola melletti döntés okai

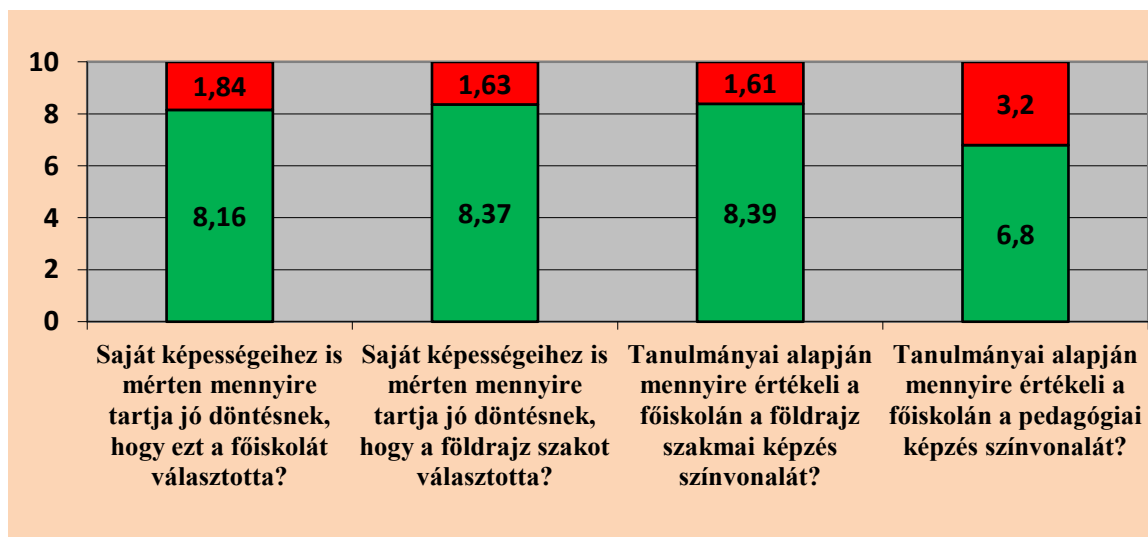
A legtöbb a főiskola jó híre miatt jelentkeztek ide (35 fő). A második legtöbb válasz arra érkezett, hogy itt lakik a közelben (27 darab). 25 kitöltőt pedig csak ide vettek fel (23. ábra). Megállapítható, hogy nagyarányú volt a tudatosság a főiskolai jelentkezés iránt, és csak másodlagos szerepet kapott a szak.

A kitöltők megválaszolhatták, hogy melyek az általuk hiányolt ismeretek: a tanári szakosodásuk hiányolták a módszertani ismereteket, a problémás, rossz készségű diákokkal való bánásmód, az osztályfőnöki teendőkkel kapcsolatos ismereteket, adminisztrációs tevékenységet, együtt működést szociális segítőkkel, konfliktuskezelést, gyakorlatiassággal kapcsolatos tudás, kommunikációs és beszédkésztség elsajátításának hiánya, jogi ismeretek, témazáró dolgozat feladatainak összeállítása. A területfejlesztő szakirányos kitöltők hiányolták a pénzügyi, gazdasági, szervezési és GIS ismereteket, a szakmai gyakorlatot, területfejlesztési intézmények látogatását. Így megállapíthatjuk, hogy a tanári szakirányú hallgatók a pedagógiai ismeretek gyakorlatiasabb ismereteit szeretnék, így hatékonyabban megfelelni a munkájuknak. A terület- és településfejlesztés szakirányos hallgatók pedig a specifikusabb és konkrétabb ismeretek hiányolják, amelyek egy része a BSc-s rendszerben megtalálható, illetve a nagyobb része a MSc-s képzési szinten. Illetve terület- és településfejlesztési terep és szakmai gyakorlat szervezésével könnyebben felismerhették és megszerezhették volna a megfelelő ismereteket a leendő munkahelyükkel, munkaadókkal vagy vállalkozási lehetőségekkel egy adott területen vagy a saját térségükben.

24. ábra: A kitöltők évfolyamtársaiktól és/vagy tanáraiktól kapható kapcsolati tőke felhasználása

A diagramról leolvasható (24. ábra), hogy a legtöbben (55 kitöltő) mentális segítségként használja fel a volt csoporttársak vagy tanárok által kapott segítséget és ismeretséget. 34 fő nem tartja a kapcsolatot egyik volt főiskolai szaktársaival sem. 29 kitöltőnek pedig nem jelent semmiféle hasznot ez a fajta kapcsolati tőke.

25. ábra: A kitöltők értékelésének átlaga 10-es skálán

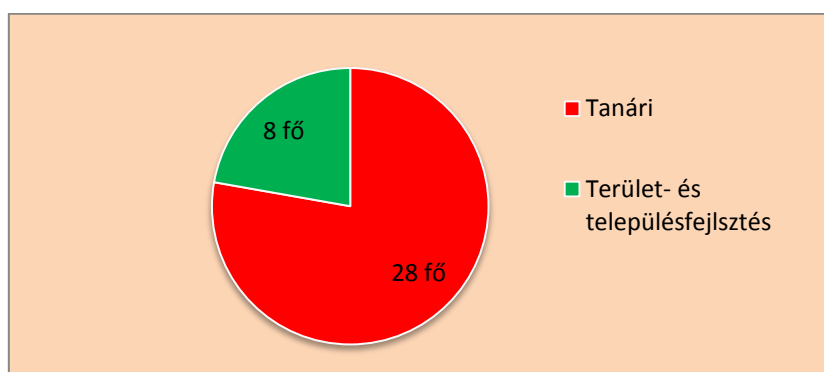
Az 25. ábrán megfigyelhető, hogy a kitöltők 10-es skálán átlagban hányasra értékelik azt, hogy mennyire volt jó döntés az Eszterházy Károly Főiskola, mennyire volt jó döntés a földrajz szak. Illetve minősítették a földrajz képzés illetve a pedagógia oktatás színvonalát. Mint megfigyelhetjük, a pedagógiai képzés színvonala kivételével mindegyik érték 8-as felett van, ami teljesen pozitív visszajelző értéket jelent. A hallgatók a földrajz szakmai képzését és magát a szakot értékelte a legjobb pontokkal.

2.3.4. A TDK pályamunkát készített hallgatók felmérése

A kutatás során kitérünk a pályamunkák elkészítésének jelentőségére. A Földrajz Tanszéken 1999 és 2010 közötti időszakban 36 hallgató végzett tudományos diákköri konferencia pályamunkát 4 témavezető segítségével. A felméréssel az összes hallgatót sikerült felmérni, tehát 100 százalékos a reprezentáció. A végzett hallgatókról először az alapinformációkat mutatjuk be, és azután az alábbi 6 kérdésekre válaszolunk:

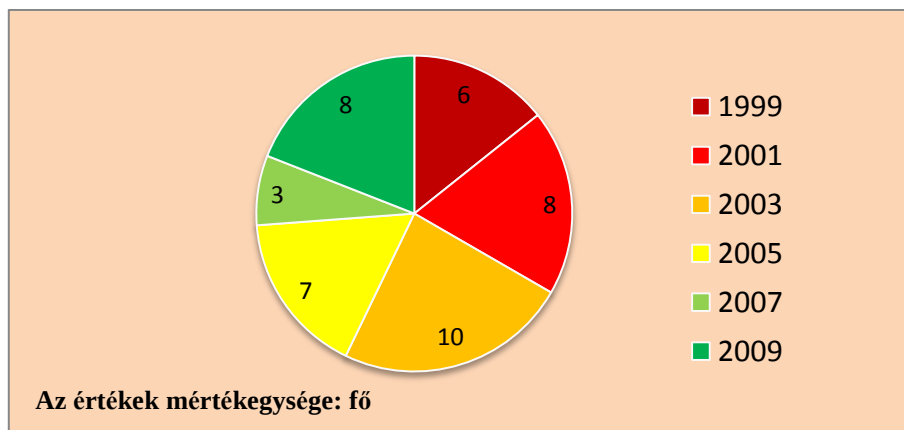
1. A TDK pályamunka milyen segítséget nyújthat az elhelyezkedésben?
2. Szakiránynak megfelelő volt-e az elhelyezkedés?
3. Kutatási téma szerinti állást szerzett-e hallgató?
4. Szerzett-e magasabb tudományos fokozatot vagy magasabb, vagy más végzettséget?
5. Milyen hatással volt a TDK az elhelyezkedési időre?
6. Melyik szféra alkalmazásában áll jelenleg?

Az első kérdéskörben bemutatjuk, hogy milyen arányban oszlanak meg a tanári és a terület- és településfejlesztő szakirányosok (26. ábra).

26. ábra: A vizsgált szakirányok megoszlása 2012-ben

A kördiagramon megfigyelhető, hogy tudományos diákköri konferencia pályamunkákat a legnagyobb arányban a tanári szakirányos hallgató készítették el. A témaköröket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy 30 hallgató készített el a földtudománnyal kapcsolatos pályamunkát, a többiek a terület- és településfejlesztés, településföldrajz témakörében végeztek kutatásokat. A hallgatók közül 8 fő végzett a BSc képzési rendszerben, a többség az osztatlan képzésben végezte el a kutató munkát. Ez annak is köszönhető, hogy 2006-ban kezdődött el a BSc képzés és a 2007-es OTDK-ra 3 hallgató készített dolgozatot. A pályamunkák időbeli eloszlását a 27. ábra kördiagramján figyelhetjük meg részletesen. A legtöbben a 2003-as (10 fő), a legkevesebben a 2007-es (3 fő) OTDK-ra készítették el pályamunkát.

27. ábra: TDK pályamunkák évek szerinti megoszlása 2009-ig (2012)

A továbbiakban a megfogalmazott kérdésekre válaszolunk a meglévő adatok segítségével.

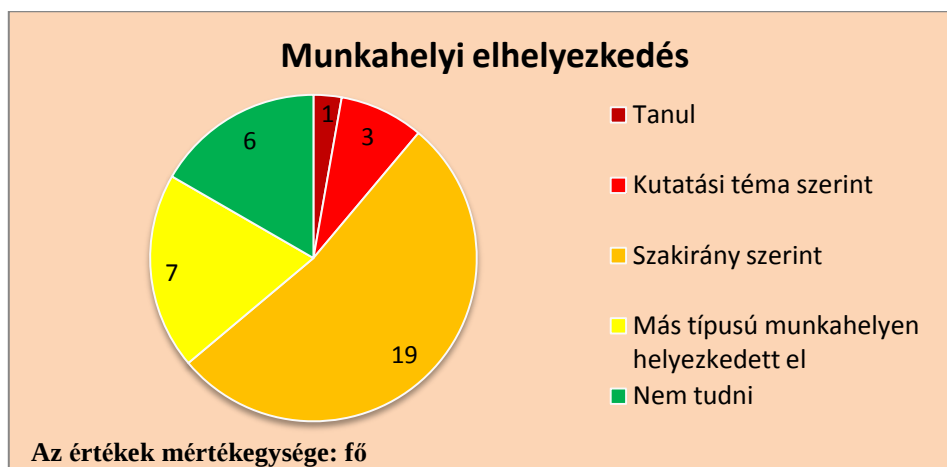
1. A TDK pályamunka milyen segítséget nyújthat az elhelyezkedésben?

A 36 fő TDK pályamunkát készített hallgató közül 14 fő nem helyezkedett el sem a tudományos érdeklődés, sem a szakiránynak megfelelő munkakörben, ami 38,89 százaléka a felmért hallgatóknak. Mivel ez kevesebb, mint 50 százalék, így megállapíthatjuk, hogy segítséget nyújthat az elhelyezkedésben a jól elvégzett pályamunka.

2. Szakiránynak megfelelő volt-e az elhelyezkedés?

3. Kutatási téma szerinti állást szerzett-e hallgató?

A két kérdést egyszerre válaszoljuk meg, ugyanis a végzett hallgatók nem dolgoznak egyszerre a két vizsgált témakörben. Az alábbi kördiagramon (ábra) jól megfigyelhető, hogy 19 fő helyezkedett el a szakiránynak megfelelően, ebből 17 számú tanári szakirányos volt. Megállapíthatjuk, hogy 52,7 százalékos volt a szakirányos elhelyezkedés. A vizsgált minta több mint 80 százaléka tanári képzésben vett részt.

28. ábra: Az OTDK pályamunkát készített hallgatók elhelyezkedése 2012

4. Szerzett-e magasabb tudományos fokozatot vagy magasabb, vagy más végzettséget?

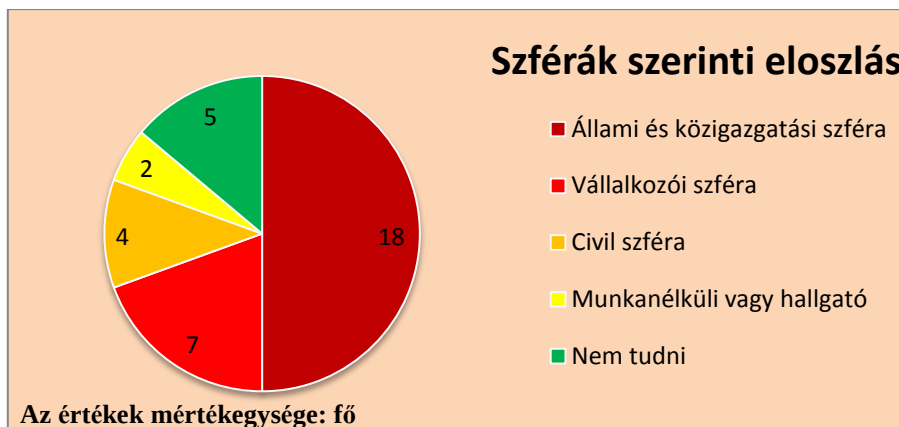
A felmért hallgatók közül 5 fő végez doktori tanulmányokat, melyből 1 fő már rendelkezik a doktori fokozattal. Ezen kívül 3 fő végez vagy végzett egyetemi tanári tanulmányokat, valamint 4 fő vett részt más képzésben.

5. Milyen hatással volt a TDK az elhelyezkedési időre?

A kapott válaszok alapján elmondhatjuk, hogy azok a hallgatók, akik el tudtak helyezkedni, rövid időn belül szakmai illetve tudományos munkát végezhetnek.

6. Melyik szféra alkalmazásában áll jelenleg?

Az elhelyezkedéseket vizsgálva 5 kategóriát állítunk fel az adatok tükrében: Állami szféra, Vállalkozási szféra, Civil szféra, Munkanélküli vagy hallgató, valamint az ismeretlen kategória. Ezek alapján az eredményeket a következő diagramon (ábra) mutatjuk be.

29. ábra: Az OTDK pályamunkát készített hallgatók szférák szerinti elhelyezkedése 2012

Megfigyelhetjük, hogy a hallgatók 50 százaléka az állami szférában helyezkedett el, a 12 fő tanári szakmában, valamint vannak olyan végzettek, akik más állami munkahelyeken dolgoznak. Például 1-1 fő dolgozik az Magyar Állami Földtani Intézményben Laboratóriumi vezető pozícióban, a Vidékfejlesztési Minisztériumban és Észak-Alföldi Regionális Ügynökségben. A vállalkozási szférában 1 fő egyéni vállalkozó, 4 fő vállalkozásnál alkalmazott. A civil szféra alatt részben a múzeumok tartoznak. Itt 2 fő dolgozik jelenleg is, illetve egyik tanári pozícióban dolgozó is civil szervezetnél dolgozik. A nem tudni kategóriába beletartoznak azok a hallgatók, akik nem tudtak végezni, például a szakon a nyelvvizsga hiánya miatt. Összesen a felmért hallgatók 61,1 százaléka helyezkedett el a szakmában.

Megállapíthatjuk, hogy mivel a legtöbb pályamunkát tanári szakirányos hallgatók készítették el, így a tanári elhelyezkedés mutatható ki a felmérésben. A terület- és településfejlesztés szakirányt végzett hallgató közül 2 fő helyezkedett el a szakmában. Leírhatjuk, hogy azok az OTDK pályamunkát készített hallgatók, akik el tudták végezni a szakot, sikeresen el is tudtak helyezkedni a tudomány vagy a szakma valamely területén.

2.3.5. Az eredmények értékelése

Összességében elmondható, hogy alacsony a munkanélküliség a felmért földrajz szakon végzett hallgatók körében. Mivel a minta vétel nem teljes, ezért nem vonhatunk le az egész szakra igaz következtetéseket. Bemutattuk, hogy a végzett földrajz szakos hallgatók hogyan és merre folytatták pályájukat a főiskolai végzés után. Tapasztalhatjuk, hogy többen Eger és Budapest közelében telepedtek le (37 fő), amely kitöltők 23,41 százaléka.

Megfigyelhető, hogy a munkanélküliség aránya 6,3 százalékos, amely alacsonynak mondható, ráadásul ebbe bele számítandó az a tény, hogy a munkanélküli válaszadók közül 8 fő, csak 2010 nyarán végzett a főiskolai tanulmányaival. Összességében elmondható, hogy néhány kivételt eltekintve ritkábban fordul elő a munkahely iránti távolabbra költözés. A munkahely szerzésének ideje a kitöltők körében gyorsan végbement. 99 kitöltő az első 3 hónapban el tudott helyezkedni, ez a kitöltők 62,65 százaléka, amely jó aránynak számít. A válaszadók közül 14 fő tanul mesterképzésben, további 5 fő pedig még újabb diplomaszerzés miatt a felsőoktatásban van.

A tanári végzettségűek közül 30 fő oktat földrajzot jelenleg is, 25 fő már kipróbálta. A jelenleg oktatók a tanári szakos kitöltők 28 százaléka. Ha hozzáadjuk a már az oktatást kipróbált, vagy mást is oktatókat, akkor így az arány 51,4 százalék lesz, amely már nem rossz. A tanári végzettségűek közül négyen dolgoznak területfejlesztési munkakörben.

A területfejlesztő szakirányos kitöltők közül négyen dolgoznak területfejlesztésben, és egy fő dolgozott régebben. A jelenleg területfejlesztők a területfejlesztő szakirányosok 7,84 százaléka, ha pedig hozzáadjuk a régebben dolgozót, akkor az arány 9,8 százalék. Viszont 7 területfejlesztő szakirányon végzett kitöltő jelenleg oktatással foglalkozik.

Tehát jelenleg összesen 37 fő foglalkozik földrajzoktatással, ez az összes kitöltő 23,4 százaléka. 8 fő a területfejlesztésben talált állást, ez az összes kitöltő ~5 százaléka. Oktatási tevékenységben eddig részt vett válaszadók összesen 62 fő, amely az összes kitöltő 39 százaléka.

Így levonható az a következtetés, hogy az elhelyezkedés a kitöltők részéről sikeres, gyorsan végbe ment, viszont nem sikerült elég sikeresen a megszerzett szakmában érvényesülni. A következő végzős évfolyamoknak így nem kell félni a munkavállalástól, de ahhoz hogy a szakmában tudjanak elhelyezkedni, elhivatottabban kell keresni a jó munkahelyeket, és akár messzebb költözni egy jó álláslehetőségért.

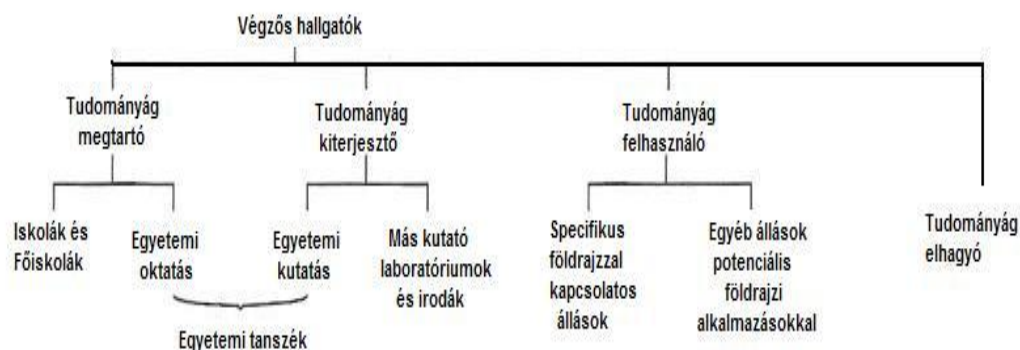
A kitöltők által hiányolt ismeretek: a tanári szakosodásúak hiányolták a módszertani ismereteket, a problémás, rossz készségű diákokkal való bánásmód, az osztályfőnöki teendőkkel kapcsolatos ismereteket, adminisztrációs tevékenységet, együtt működést szociális

segítőkkal, konfliktuskezelést, gyakorlatiassággal kapcsolatos tudás, kommunikációs és beszédképesség elsajátításának hiánya, jogi ismeretek, témazáró dolgozat feladatainak összeállítása. Ezek közül néhányat egy korábbi felmérés is igazol (KÁDEK I. 2008). A területfejlesztő szakirányos kitöltők hiányolták a pénzügyi, gazdasági, szervezési és GIS ismereteket, a szakmai gyakorlatot, a területfejlesztési intézmények látogatását, vezetői kompetenciák, tárgyalási technikák.

A kitöltők 81,6 százaléka jó döntésnek tartja az Eszterházy Károly Főiskolát. A végzettek 83,7 százaléka tartja jó döntésnek a földrajz szakot. A hallgatók átlagosan 8,39-es értéket adtak meg 10-es skálán a földrajz szakmai képzés színvonalára, és 6,8-as értéket a pedagógiai képzés színvonalára.

Az OTDK pályamunkát készített hallgatók reprezentatív felmérése során megállapítható, hogy a kutatások elkészítése jelentősen javítja az elhelyezkedési esélyeket, ami 61,1 százalékos szakmai vagy tudományos elhelyezkedés is bizonyít. A nem csak földtudományi témájú pályamunkákat készített hallgatók is sikeresen helyezkedtek el függetlenül a helyezéstől, az elkészített kutatásaikat a munkájuk során is tudták hasznosítani.

A kérdőív eredményeinek elemzése során megfigyelhetjük, hogy az Eszterházy Károly Főiskola példáján a Hagget ábra kiegészíthető egy negyedik ággal (30. ábra), amely a tudomány elhagyók csoportjával. Ők már semmilyen formában nem foglalkoznak a földrajztudománnyal, amelynek lehetséges okai között a hallgatók személyes érdektelensége is állhat.

30. ábra: A végzett geográfusok karrier lehetőségei Hagget P. alapján az Eszterházy Károly Főiskolán 2010-ben

Az eredmények alapján rendelkezünk elegendő információval, hogy érdemesnek találjuk az álláslehetőségek elemzését, amely az elkövetkező időszakban hasznos lehet a hallgatóknak és részletes információval elláthatóak lesznek a pályakeresésük során.

3. A GEOGRÁFUS SZAKMA MUNKAERŐ-PIACI HELYZETE

3.1. A geográfusok szakmai kompetenciáinak megnevezése a tanulmányok és a munkaerőpiac tükrében

Mielőtt belefognánk a lehetséges álláslehetőségek elemzésébe, fontos megállapítani, hogy melyek azok kompetenciák, szakismeretek, amelyekkel rendelkeznek a terület- és településfejlesztő geográfusok. Így először is meghatározzuk az ismereteket, amelyek alapján meg lehet határozni az álláspályázattal megcélozható álláshirdetéseket.

3.1.1. A geográfusok tudásanyaga a tanulmányok alapján

A földrajz fogalmát már a korábbi fejezetben (2.1. fejezet) meghatároztuk, így most a földrajztudománnyal foglalkozókat, a geográfusok elemezzük és mutatjuk be. A geográfusok általános jellemzőit összegezte Nemes-Nagy József (5. táblázat). A táblázatban nem konkrét kompetenciákra mutat rá, inkább előnyös és hátrányos alaptulajdonságaik alapján. A geográfus, mint szakma sokrétű foglalkozást jelent, ezért a képzés kialakítása során specifikusabbá alakították a képzést, amely a 2006-tól folyamatos fejlődés mellett nyerte el mai formáját. A geográfus végzettség általában valamilyen szakiránnyal párosul, amely felsőoktatási intézményenként eltér. Az elemzés során az Eszterházy Károly Főiskolán is oktatott terület- és településfejlesztés szakirányos végzettség lehetőségeit tárjuk fel.

5. táblázat: A geográfus (hallgatók) előnyei és hátrányai (Nemes-Nagy J. 2007)

Előny	Hátrány
Magas szintű helyismeret	Induktív alapállás
Komplex látásmód (lokális-globális, természet-társadalom)	(Út)leíró vonzalmak
Erős térinformatikai érdeklődés	Előítéletes közeg (a földrajz szükséges, érdekes közeg, de alig használható gyakorlatias és tudományos „tudás”)

Forrás: Geográfus Hírlevél 7. 2007.09.15

A Educatio Kft. által működtetett www.felvi.hu diplomás pályakövető rendszere a már végzett hallgatók tapasztalatai, visszajelzései alapján összeállította a különböző alapszakok munkaerő-piaci lehetőségeit és jellemzését.

Olvashatjuk a honlapon, hogy az alapokleveles geográfiával a végzett hallgató széleskörű ismerettel rendelkezik a Földről, különös tekintettel Európa, Kárpát-medence és

Magyarország természet-, társadalom és gazdaságföldrajzi viszonyaira. Képes a természet, a társadalom, a gazdaság és a települések átfogó értékelésére, amelyet elméleti és módszertani alapok szolgálnak.

A geográfus képességei birtokában a földrajzi komplex környezet felmérését, a folyamatok rendszerezését, kutatására, laboratóriumi, terepi, társadalom-földrajzi adatgyűjtésre, adatbázis kezelésére, elemzésére, modellezésére, környezeti, tájminősítési, települési és térelemzési kérdések megoldására, térképezésére.

(http://www.felvi.hu/diploman_tul/tervezz_karriert/alapszakok_karrierlehetosege/Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=26&kpzt=12&kepzes=A&sz=tudas
2012.04.23)

Az egri Eszterházy Károly Főiskolán 2000/2001-es tanév kezdete óta választható szakirány a terület-, térség- és településfejlesztés. A geográfusok munkaerő-piaci helyzetének elemzése ezért a területfejlesztés szakirány szempontjából készült el. Ezért érdemesnek találjuk, hogy először a terület- és településfejlesztés fogalmát tisztázzuk.

A területfejlesztés fogalma a jogi meghatározás alapján a következő: "Az országra, valamint térségeire kiterjedő társadalmi, gazdasági, és környezeti területi folyamatok figyelése, értékelése, a szükséges tervszerű beavatkozási irányok meghatározása". (1996. ÉVI XXI. TV. 5. §. A.) PONT (AA.) ALPONT)

Mint ismeretes a terület-, térség- és településfejlesztés tudománya korábbra nyúlik vissza, mint sem összepárosították volna a geográfiával. Az első jelentősebb iskola a térség és területfejlesztésnek a Politikai Főiskolához fűződik. 1975-ben indult el a képzés és 1990-ig tartott, ami alatt sok neves szakember oktatott és hallgatott ezen a szakon, és szereplői ma is részei a gazdasági életnek és térségfejlesztő szférának (VARGA G. 2007).

A területfejlesztés, mint sajátos rész- és szakpolitika, illetve gyakorlati tevékenység gyökerein számos tudomány- és szakterület osztozik (Süli-Zakar I. 2010). Míg a tevékenység határozott gazdaságfejlesztési tartalma megkérdőjelezhetlenné teszi a közgazdaságtani ismeretkört, a "területi" tartalom pedig természetszerűen hívja magával a térbeli tájékozottság alapszciplináját: a geográfiát. A mai globális világban azonban nagyon eszüköztelen lenne a szakma, ha csupán e két nagy hagyományú tudományra támaszkodna. Egy terület-, térség-, vidék vagy településfejlesztőnek, területi tervezőnek, regionalistának feltétlenül szüksége van más tudományág ismereteire is. Ezek között a tradicionális tudományterületeken az építészet-urbanisztika, az agrártudományi ismeretek, a szociológia, az igazgatástudomány, a kartográfia

és a térelemzés módszertanához legközelebbi statisztikaág, a területi statisztika ismereti magjára is szüksége van. Mindez a legújabb évtizedekben még tovább bővült: a társadalmi térbeli jelenségeket kiemelt kutatási témájának való regionális tudománnyal vagy az informatikával érintkezési felületet képező térinformatikával. Bármely területfejlesztési szakemberképzés csak a széles spektrumot átfogó szemléletben lehet eredményes. (NEMES-NAGY J. 2006)

A területfejlesztést oktató felsőoktatási intézmények más-más részismeretanyaggal oktatják a területfejlesztést. Iskolánként változó a területfejlesztés részletes tudásanyaga, a részismereti modulok változóak. Erről egy 2006-os összehasonlítás adja az alapot, amely a magyarországi felsőoktatási intézmények földrajz szakjait hasonlítja össze az első BSc-s évfolyamok alapján (lásd: Geográfus hírlevél 1/2006 szám 8-24. oldal, www.geography.hu 2010.11.21). Az elemzés során törekedtünk a jelenlegi helyzet bemutatására, ezért külön elemeztük a 2011-es tárgyakat azokon az egyetemeken és főiskolákon, ahol szakirányként választható a terület-, térség- és településfejlesztés, így a Debreceni Egyetem, az Eszterházy Károly Főiskola, az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem, a Nyugat-Magyarországi Egyetem, a Pécsi Tudomány Egyetem és a Szegedi Tudomány Egyetem szaktanszéki honlapjáról letöltöttem és kiválogattam a terület- és településfejlesztés szakirányos tárgyakat (2. melléklet).

Általános tantárgyak a területfejlesztés szakirányon: *Pályázatírás módszertana, Projektmenedzsment, Gazdaságfejlesztés, Területfejlesztés alapjai, Önkormányzati-közigazgatási ismeretek, Regionális szakpolitika, Európai területfejlesztés, Politikaföldrajz, Turizmus alapjai*. Több tantárgyban különböznek az iskolák részismeretanyagai. Szakmai gyakorlatot 2010/2011-es tanévig nem kötöttek ehhez a BSc rendszerben, esetleg nyári gyakorlatra volt lehetőség, amely rövid ideig tart. A szakmai tapasztalat megszerzésének a kiépítése folyamatban van.

Ezekkel a tudásanyagokkal képesek a geográfusok projektek kialakítására, megvalósítására, segédkezni a részfolyamatokban, a projektek forrásának megteremtésére pályázatot írni, a segédanyagok megszerezni, kapcsolatot teremteni a partnerekkel, kutatások, tanulmányok elkészítésére, önkormányzati feladatok ellátására.

A továbbiakban bemutatjuk, hogy az említett kompetenciákat mely munkakörökben képesek hasznosítani a geográfusok, illetve kitérünk arra is, hogy melyek azok, amelyek hiányoznak.

3.1.2. A szakmai ismeretek a munkaerőpiac tükrében

A területfejlesztés tág fogalmú tudomány, ezért sok rész és egész képzést indítottak el az oktatásban. A területi szakemberek képzését meghatározó koncepcionális kérdés valamennyi szinten, hogy a terület- és településfejlesztés komplex tevékenység, műveléséhez bizonyos szaktudományi ismeretek mellett sokféle tudományterület ismerete szükséges. Elengedhetetlen a multi- és interdiszciplináris közelítésmód, problémakezelés. (KOROMPAI A. 1998)

A szakmában nagy vita folyt arról, hogy lehet-e, szabad-e a regionális tudományban és az annak gyakorlati alkalmazását jelentő területfejlesztésben alapszakot létesíteni. A regionális szakma többsége azon az állásponton volt, hogy nem. A területi folyamatok összetettek, ezeket nem lehet 18-21 éves kor között megtanulni, ehhez különféle szakmai előképzettségre, szemléletre, affinitásra, nyitottságra van szükség (RECHNITZER J. 2006)

A terület- és településfejlesztéssel kapcsolatos gyakorlati tennivalókat és a felhasználandó ismereteket ugyanis a mindenkori feladatok határozzák meg. nem pedig a szakemberek alapidiplomája. Ezért is kényes kérdés a tervezési jogosultság megállapítása. Ha a probléma lényegét műszaki kérdések alkotják, egyértelmű az építész, mérnöki jogosultság, de gazdasági kérdések esetében a közgazdász, a jogi kérdések kapcsán a jogász, a társadalmi kérdések megoldásában a szociológus, a térbeli kapcsolatrendszerrel összefüggő kérdésekben a geográfus tekinthető leginkább illetékesnek. Ugyanakkor egyik sem nélkülözheti a másik szakterület ismeretanyagát. A megoldás tehát mindenképpen a szakértői csoportmunka, melyben a vezető, integráló szerepet a probléma lényegét képező szakterület képviselőjének célszerű betöltenie. (KOROMPAI A. 1998)

Érdemes említés tenni, hogy a tértudomány milyen sokszínű képzési palettával rendelkezik. Alapképzésben a *Gazdálkodás Menedzsment* szakon szakirányként vehető fel a *területfejlesztés*. Ezután itt a képzés MSc formában is folytatható: *Térség és területfejlesztő szakközgazdász szakon*. A *turizmus szakon választható szakirány a településfejlesztés*, amely szintén közgazdász végzettséget ad. A mérnöki képzésben: *Tájrendezési és Területfejlesztési Szakmérnök*, *Településrendező mérnök*, *Ingatlan és területfejlesztő mérnök*, *Infrastruktúra-építőmérnöki mesterszakokon* képzik a területi szakembereket. Az agrártudományoknak is van alap- és mesterszakja, ez a *Vidékfejlesztési agrármérnök*. A szociológiai tudományok körében is megemlíthető a *Terület és településfejlesztő szociológus*, bár a fő tevékenysége inkább

társadalmi-szociológiai jellegű. A *Nemzetközi tanulmányok* szakon *regionális politika* nevű szakirányon végezhetnek a hallgatók. A geográfusok több esetben is ezekkel a szakokkal versengenek egyes munkalehetőségeikért.

Annak ellenére, hogy a munkaerő-piaci kilátások nem tökéletesek, az érdeklődés szerencsére még fennmaradt a földrajz iránt. Lényegében két terület, a közszféra (pl. önkormányzatok, tanácsadók, szolgáltatók) és a magánszféra (főként térségek tervezésével kapcsolatos) kínál munkát a végzetteknek (RAABE B. 2005). Különösen az előző terület sok gonddal és leépülő kapacitással küzd, de a lassuló növekedés a privát szféra lehetőségeit is csökkenti. Ezzel együtt a geográfusok álláslehetőségei (akik nemcsak a diploma megszerzése miatt végezték el a szakot, hanem meg is tanulták a szakma alapjait) nem rosszak, semmi esetre sem rosszabbak, mint a közgazdász vagy jogász végzettségűeké. (MEZŐSI G. 2007, 2008, 2009)

A kutatás során választ adunk arra a kérdéskörre, hogy mennyire tud sikeres lenni a terület- és településfejlesztő geográfia a tértudományban.

A FELVI DPR leírása alapján az alábbiakban mutatjuk be azokat a pozíciókat és azok tevékenységeit, amelyeket sikeresen megpályázhatnak és elláthatnak a területfejlesztő geográfusok.

- **Településfejlesztő:** részt vehet a városok, falvak fejlesztésében, élhetőbbé tétele érdekében munkálkodhat, átfogó környezeti és lakossági felmérések, elemzések készítésével. Tervek megvalósításához felkutatja a megfelelő anyagi forrásokat, együttműködik a rokntudományok képviselőivel Önkormányzatoknál, civil szervezeteknél és építészeti irodákban találhat állást.

- **Régió marketingvezető:** a településfejlesztőhöz hasonlóan, gyakran nagyobb térségekre, akár egész megyékre kiterjed, amely első sorban a vidék népszerűsítésére, idegenforgalmának fellendítésére és támogatók, pályázati lehetőségek felkutatására fókuszál, önkormányzatok, civil szervezetek, vagy befektető multinacionális nagyvállalatok munkatársaként vállal szerepet.

(http://www.felvi.hu/diploman_tul/tervezz_karriert/alapszakok_karrierlehetosege/!Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=26&kpzt=12&kepzes=A&sz=munka
2012.04.23)

3.2. A terület-, térség- és településfejlesztő geográfus a munkaerő-piacon

A munkaerő-piaci vizsgálatok során az Eszterházy Károly Főiskola végzett földrajzos hallgatóinak pályakövetését, a Szegedi Egyetem (<http://alumni.fft-geo.hu/?q=content/geoadatb%C3%A1zis>) és a FELVI DPR (http://www.felvi.hu/diploman_tul/tervezz_karriert/alapszakok_karrierlehetosege/Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=26&kpzt=12&kepzes=A) honlapján közzétett adatok alapján készült el. Elemzés során az álláslehetőségeket is megvizsgáltuk a különböző szektorokban, melyeket a végzett tevékenység célja alapján 3 részre csoportosítottuk. Ezek alapján a következő szektorokat vizsgáljuk: a közszektor, az üzleti szektor és a civil szektor. (DINYA – FARKAS – HETESI – VERES 2004)

3.2.1. A közigazgatási -és közalkalmazotti szektor állásai a geográfusok számára

A szektor vizsgálata során legelőször érdemes megfogalmazni, hogy melyek azok a betölthető munkakörök, amelyeket lehetővé tesz az állami jogalkotás a geográfusok számára. Erre egy rendelet tesz lehetőséget, amely megemlíti a geográfus végzettséget a különböző feladatkörök szerint.

Ezt a 9/1995. (II. 3.) Korm. rendelet melléklete alapján meghatározott munkakörök nevezik meg, és az alábbi táblázatokban azokat láthatjuk, amelyek említést tesznek geográfus (földrajzi) végzettségről. A 6. táblázatban a helyi szinten meghatározott feladatkörök láthatóak, és a hozzájuk párosítható munkakör.

6. táblázat: A helyi önkormányzat képviselő-testülete hivatalában az egyes feladatkörökhöz meghatározott szakirányú (alapképzésben szerorzhető) iskolai végzettségek és szakképesítések

A rendeleti pont szerint	Munkakör
19. Településfejlesztési és -rendezési, valamint településüzemeltetési feladatok	Településfejlesztő
20. Természetvédelmi igazgatási feladatok	Önkormányzati természetvédelmi őr
21. Területfejlesztési és vidékfejlesztési feladatok	Térségfejlesztési referens

Forrás: 9/1995. (II. 3.) Korm. rendelet

7. táblázat: A fővárosi, megyei közigazgatási hivatalban az egyes feladatkörökhöz meghatározott szakirányú (alapképzésben szerezhető) iskolai végzettségek és szakképesítések

A rendeleti pont szerint	Munkakör
<i>9. Környezetvédelmi igazgatási feladatok</i>	nincs megnevezve
<i>17. Természetvédelmi igazgatási feladatok</i>	nincs megnevezve
<i>18. Területfejlesztési és vidékfejlesztési feladatok</i>	nincs megnevezve

Forrás: 9/1995. (II. 3.) Korm. rendelet

A 7. táblázatban megyei szinten figyelhetjük meg a feladatköröket, itt már nincs megnevezve a munkakör, csak a szakképesítéseknél van megnevezve a geográfus, mint potenciális jelölt.

8. táblázat: Az állami közigazgatásban egyes feladatkörökhöz meghatározott (alapképzésben szerezhető) iskolai végzettségek és szakképesítések

A rendeleti pont szerint	Munkakör
<i>68. Környezetvédelmi és természetvédelmi igazgatási feladatkör</i>	nincs megnevezve
<i>125. Természetvédelmi igazgatási feladatok</i>	<i>Állami természetvédelmi őr</i>
<i>126. Területfejlesztési és vidékfejlesztési feladatok</i>	nincs megnevezve

Forrás: 9/1995. (II. 3.) Korm. rendelet

A 8. táblázatban azokat az állami szintű feladatköröket láthatjuk, amelyeknél geográfus is lehet munkavállaló. A 3 táblázat alapján megfigyelhető az a megállapítás, hogy mind a 3 szinten ugyanazokat a munkaköröket és feladatokat láthatják el a geográfusok, mint a terület és vidékfejlesztés, természet- és környezetvédelem.

Ezek alapján érdemes az állami álláslehetőségeket megvizsgálni, hogy mennyire illeszkednek a kompetenciák és a rendelet mellékletében meghatározott feladatkörök. Erre <http://eupalyazatiportal.hu> honlapot használtuk fel, mert a területfejlesztés szakma egyik meghatározó internetes portáljaként van számon tartva az információ tartalma miatt.

Az elemzés során a 2010. április 2-től 2012. május 22-ig érvényes állaspályázatokat vizsgáltuk az http://eupalyazatiportal.hu/lejart_allaspalyazatok/ honlapon. 469 álláshirdetést vizsgáltunk meg a közsféra lehetőségeinek elemzésekor.

Az alábbi szempontok, kérdések szerint kerülnek bemutatásra az álláslehetőségek:

- 1, Betöltendő munkakör megnevezése
- 2, Az állás melyik régióban található
- 3, Pályázati feltételeknél a végzettség meg van nevezve?
- 4, Ha igen, a geográfus is?
- 5, Pályázati feltétel
- 6, Elvart kompetenciák főiskolához köthetőek?
- 7, Gyakorlati feltétel és ideje
- 8, Határozott idejű munka-e?
- 9, Nyelvtudás igényel?
- 10, Lényeges feladatok a munka alatt

A vizsgált álláspályázatoknál a pályázati feltételeknél minden munkalehetőség megköveteli a cselekvőképességet, a magyar állampolgárságot és a büntetlen előéletet, számítógépes ismeret valamint az illetményekre a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény vonatkozik a közigazgatási szektor álláspályázataira. Így ezeket már az munkahelyek elemzésekor figyelmen kívül hagytuk, ugyanis ez olyan alapfeltétel, mint egyes esetekben a végzettség.

A honlap által országosan ajánlott 496 álláshirdetésből 85 darabot találtunk megfelelőnek ahhoz, hogy a korábban meghatározott geográfus kompetenciáknak megfelelően elhelyezkedésre adjon lehetőséget. Ez a meghirdetett munkakörök 17,1 százalékát fedi le.

A 3. melléklet táblázatában a betölthető pozíciókat figyelhetjük meg és azt, hogy hány darab betölthető állásajánlat jelent meg ezzel a pozícióval. Megállapítható, hogy a legtöbb állásajánlat pályázati referens pozícióban található, ezután a projekt menedzser és a projekt menedzser asszisztens munkakör a keresettebb. Érdemes kiemelni munkakörként a településfejlesztési ügyintéző állást, amely szintén keresett volt a 2 év alatt. A munkaköröket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a legtöbbször pályázatokhoz, projektekhez köthetőek az állások, ezután a természetvédelmi és vidék-, város- és településfejlesztési munkakörök is jelentősek.

Megállapítható, hogy több munkakört, amelyeknél hivatkoznak 9/1995 (II.3.) Kormányrendeletre, nem tölthetnek be geográfusok, mert nincsenek megnevezve a kormányrendelet mellékletében felsorolt végzettségekhez, pedig az elvart kompetenciák és az ellátandó feladatok illeszkednek a tanulmányaik ismeretanyagához. Ezekkel a munkahelyi lehetőségek számát jelentősen lehetett volna növelni. A melléklet alpontjai szerint a 2. Az

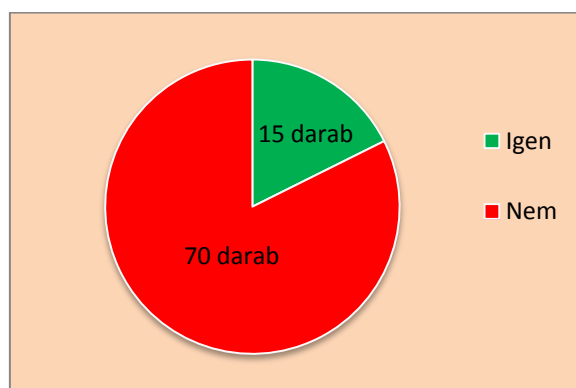
Európai Uniós feladatkör, 11. környezetvédelmi igazgatási, 19. a településüzemeltetési, feladatkörben nincs megnevezve a geográfus, így például nem lett kigyűjtve a következő munkakörökből több álláslehetőség a felsoroláshoz: Energiahatékonyság és megújuló energiaforrás projekt menedzser, Projekt menedzser, Program menedzser, Településfejlesztési koordinátor, Pályázati referens.

Az álláslehetőségek egésze Magyarországon található. A könnyebb bemutatathatóság érdekében a kiválasztott munkalehetőségeket regionális megoszlásban mutatjuk be (31. ábra, 4. melléklet). Megfigyelhető, hogy az állásajánlatok döntő többsége a Közép-Magyarországi régióhoz köthető, amely a 48,2 százaléka a kigyűjtött munkalehetőségeknek.

31. ábra: A kigyűjtött állaspályázatok regionális megoszlása darabszám szerint
http://eupalyazatiportal.hu/lejart_allaspalyazatok/ alapján (2012)

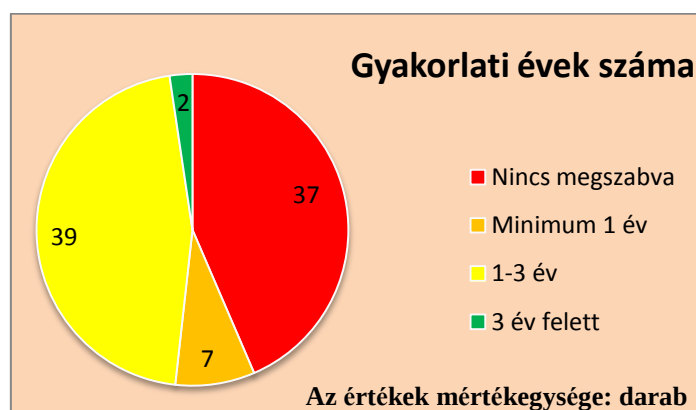
Az pályázatoknál megjegyeztük azt is, hogy mennyi álláshirdetésnél van feltételként feltüntetve az, hogy geográfus, vagy területfejlesztési végzettségű a célzott munkavállaló. Ezt az alábbi ábrán szemléltetjük. Megfigyelhető, hogy csupán 15 állásnál volt megnevezve a terület- és településfejlesztő, illetve a geográfus végzettség. Ennek egyik oka, hogy több munkahelynél nem volt konkrétan megnevezve a végzettség típusa, így amikor az állások kigyűjtésre kerültek, akkor a kért vagy elvárt kompetenciákat ellenőriztük, és így kerültek kiválasztásra a fenti táblázatba a munkakörök. A legtöbbször a 9/1995 (II.3.) Kormányrendelet az állaspályázat mérvadó kritériuma.

32. ábra: A kiválasztott álláspályázatok megoszlása a geográfia érdekeltség alapján

A végzettséghez 11 esetben elegendő a középfokú végzettség, de az elbírálásnál előnyt jelent a felsőfokú végzettség megléte. A felsőfokú végzettségű követelményeknél 9 esetben lényegtelen a végzettség típusa, 6 esetben egyetemi végzettséget, és 59 esetben elegendő a főiskolai végzettség. Az egyetemi végzettséget a Bolognai rendszerben a mesterképzés elvégzésével szerezhetik meg a hallgatók, így az álláspályázatnál érvényes lehet az is, hogy a jelentkező levelező tagozat mellett kezdi el az állásokat és a képzés végén szerez egyetemi végzettséget.

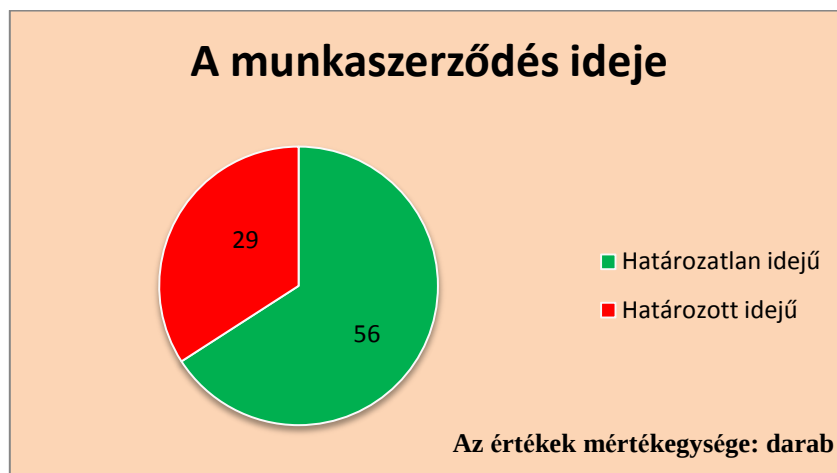
A kigyűjtött álláshirdetéseket két csoportra osztjuk a pontosabb érthetőség érdekében. Így az alábbi táblázatban szerepelnek azok az álláshirdetések, amelyek említik a geográfus végzettséget, majd azok a munkalehetőségek lesznek felsorolva, amelyekhez a tanulmányok alapján jelentős számú kompetenciával rendelkezünk és pályázati feltétel nem követel más végzettséget, mint például mérnök, jogi, közgazdasági, közigazgatási vagy agrár, amelyek kritériumként előfordultak néhány álláshirdetésnél.

33. ábra: Az álláspályázatok mennyi idejű szakma gyakorlat rendelkezését írják elő

A 33. ábrán azt láthatjuk, hogy legtöbb állás megpályázásához szükséges minimum 1-3 év között letöltött szakmai gyakorlat. Ez igazolja azt a megállapítást, hogy a leendő területi

szakembereknek, így a leendő geográfusoknak is szüksége van a szakmai gyakorlatra, amit érdemes minél hamarabb elkezdni. Egy 3 éves BSc-n alig lehetséges 3 év szakmai gyakorlatot teljesíteni, főleg, hogy a második félév végén történik a szakirány választás.

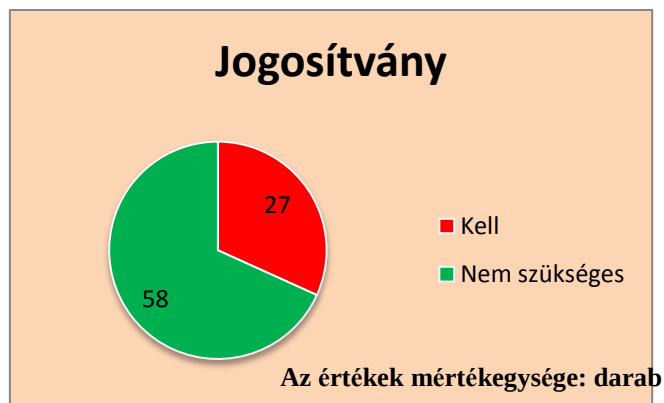

34. ábra: Az álláspályázatok szerződésének ideje (2012)

Az állásajánlatokat megkülönböztethetjük a munkavégzés ideje alapján. Ezt a munkaszerződés típusa szerint csoportosítottuk (34. ábra). Megállapíthatjuk, hogy a munkakörök jelentős része határozatlan idejű, nincs meg szabva a felmondás ideje, így az állás eltarthat hosszú ideig. A határozatlan idejű állások közül 5 esetben kötöttek 6 hónap próbaidőt a pozíció betöltése esetén. A határozott idejű szerződéseknél az alábbiak szerint oszlik meg a megbízás hossza:

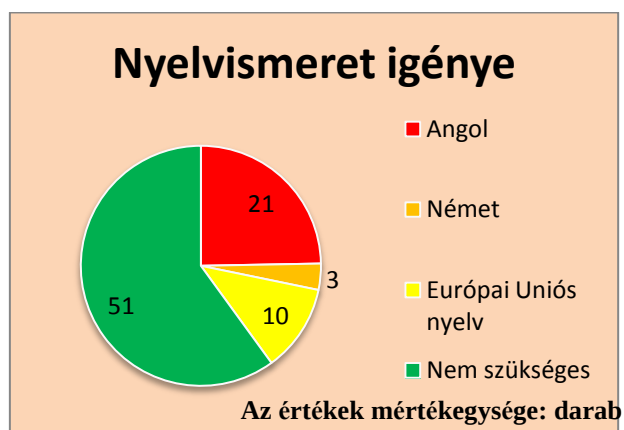
- 4 darab 1 féléves
- 14 darab 1 évre
- 3 darab 1,5 évre
- 3 darab 2 évre
- 1 darab 2,5 évre
- 4 darab 3 éves periódusra.

Az alábbi diagramokkal a szükséges mellék, iskolán kívüli képesítések igényét mutatjuk be. A jogosítvány meglétét (35. ábra) 68,23 százalékban nem tartják kötelezőnek, mert nem fontos a munkavégzés szempontjából. Ez azzal magyarázható, hogy a különböző engedélyek és adminisztrációt, amelyet nem elektronikusan szereznek be vagy intéznek el, a mobilitás megkönnyítése miatt személygépkocsi vezetői engedély szükséges.

35. ábra: Az álláspályázatok jogosítvány igénye (2012)

A nyelvvizsga fontosságát (36. ábra) 60 százalékban elhanyagolhatónak tartják, de bizonyos állás esetén a megléte javítja pályázati esélyeket, előnyt jelent. A nyelvvizsga megléte, tárgyalóképes nyelvtudás alapján az angol nyelv 61,7 százalékban preferált nyelvtudás, de az Európai Unió nyelvhez is tartozik, így növelve az arányát. A munkakörök során érdemesnek látjuk angol, német vagy francia nyelv tárgyaló képes ismeretét.

36. ábra: Az álláspályázatok nyelvismeret igénye (2012)

Általánosan elmondható, hogy az elvégzendő feladatok a pályázatok megírásával és megvalósításával kapcsolatos adminisztráció, pályázati dokumentációk előkészítése, pályázati feladatok, megvalósíthatósági tanulmány megírása, a felső vezetés munkájának asszisztenciája, projekt megvalósításában segítségnyújtás és koordinációs feladatok ellátása, akciók lebonyolítása, kapcsolattartás a partnerekkel, pályázatfigyelés, tervezés és elemzés készítése, program megvalósításának elősegítése, általános iratkezelés, területi irodai feladatok ellátása. Idegennyelv ismeret igénye esetén kommunikáció és kapcsolattartás a külföldi partnerekkel. A sort lehetne folytatni, de a felsoroltak a meghatározó tevékenységi körök, a többi már specifikusan a munkakörhöz kapcsolódik (TÁMOP, KEOP ismerete, Unió pénzügyi tervek stb.).

A pályakövetésből levont tapasztalatok alapján és az álláshirdetések vizsgálat során az állami szektorban a települési és kistérségi szinten a legkönnyebb az elhelyezkedés egy geográfus számára. A szinten belül is az települési vagy önkormányzati szinten, mint településfejlesztő. A végzett geográfusok készítettek felmérést a helyi gazdasági és természeti adottságokról, segédkeztek a pályázatírásnál, a pályázat megnyerése esetén a projekt menedzselésével is foglalkoztak. A kistérségi szinten képesek voltak megállni a helyüket (Helyi Vidékfejlesztési Iroda példáján).

A Szegedi Egyetem felmérése során a terület- és településfejlesztő geográfusok közül 4-en dolgoznak megyei jogú városi önkormányzatoknál. 3 hallgató helyezkedett el regionális (mezo) szintű állami munkahelyeknél (ATIKÖVIZIG, DARFT, NFÜ).

Kutatási tevékenységekre az állami szektorban a Magyar Tudományos Akadémia Albizottságainál van lehetőség. Magyarországon még a felsőoktatási intézményeken belül van lehetőség kutatási munkálatokra korlátozott számban. A Szegedi Egyetem felmérésekor 2 volt területfejlesztő hallgató kutatással-oktatással is foglalkozó intézményben alkalmazott (SZTE-TTIK-GTFT).

3.2.2. A vállalati szektor lehetőségei a földrajzi szakma számára

A vállalati szektorbeli elhelyezkedésről nincs törvény szerinti meghatározás arra, hogy a geográfusok milyen munkaköröket tölthetnek be. Az elhelyezkedési lehetőségekről sincs kiépítve a megfelelő információs hálózat a vállalkozói szféra számára, ami miatt legtöbbször más főiskolai szakképzettségű hallgatók kerülnek előtérbe egy-egy munkahelyre. A legtöbbször elhelyezkedési tapasztalatok alapján helyezkednek el a vállalatoknál geográfusok. A felsőoktatásban kapott ismeretanyag sem követi részletekbe menően a vállalati szféra szükségleteit, gyakran az igénye sem merül fel. Területfejlesztő munkakörben a legtöbbször városfejlesztő, ingatlanfejlesztő, területi tervezéssel, kutatás-fejlesztéssel foglalkozó vállalkozások alkalmaznak geográfusokat.

Több álláskereső portálon (www.topjob.hu, www.profession.hu, <http://jobline.hu/>) végeztünk megfigyelést regisztrációval. Így rendszeresen email-ben közölték az új és általunk bejelölt tevékenységi típusú állásajánlatokat. A legtöbb álláskeresési honlapokon nincs lehetőség arra, hogy a geográfus végzettséget bejelölhető legyen, ezért általában az egyéb közgazdász, egyéb mérnök, természettudomány, környezetvédelmi, kutatás-fejlesztés és pályakezdő tulajdonságokat jelöltük be. A 2010. április 30-tól 2012. április 30-ig tartó megfigyelés során érkeztek állásajánlatok, de egyik sem a geográfus kompetenciákhoz

megfelelően. Az egyéb mérnök címkénél a folyamatmérnök és az anyag mérnök pozíciókra érkeztek felhívások, az egyéb közgazdász kategória HR munkatárs. A környezetvédelmire nem érkezett hirdetés, a kutatás-fejlesztés kategóriában viszont már voltak hirdetések.. Ventiv Health Magyarország Kft. adott fel hirdetést 2010. augusztus 17-én Kutatási munkatárs pozíció betöltésére, ám ez a cég a gyógyszeripari kutatásokra specializálódott. Másik kiemelhető hirdetés a Karrier Hungária Kft. tudományos munkatárs állásajánlata, amely főként humánerőforrás-közvetítéssel kapcsolatos tevékenységek elvégzésére keresett alkalmazottat.

Az álláshirdetések között keresgélve a <http://eupalyazatiportal.hu/palyazati-tanacsado110426/> weboldalon találunk egy régebbi felhívást, amelyet megpályázhattak a geográfusok. A felhívásban nem jelenik meg a geográfus szakma megnevezés, viszont a területfejlesztési szakiránnyal és pályázati tapasztalattal elláthatják a munkakör feladatait.

A MAPI Zrt. felhívása Tanácsadói pozícióra keresnek alkalmazottakat. A felhívásukban nem említik a végzettségre vonatkozó kritériumokat. 2012. március 20-án az Eszterházy Károly Főiskola Regionális Állásbörzéjén képviseltette magát a vállalat, és a személyes interjú során kiderült, hogy a geográfusok is pályázhatnak az állásra, 1 év szakmai tapasztalat megléte esetén.

Az Eszterházy Károly Főiskola végzett földrajzosok pályakövetése során egy hallgató helyezkedett el vállalkozásban (Érdi Városfejlesztő Kft.) és egy kitöltő dolgozott régebben vállalkozásnál (Váti Nonprofit Kft.). Általában projektmenedzsment és megvalósítás, pályázatírás és kiírás, adatgyűjtés és tárolás a meghatározó feladatkörök.

A Szegedi Egyetem felmérése során 6 hallgató helyezkedett el vállalkozásban területfejlesztési vagy ahhoz hasonló munkakörben. Pl.: IRMÁK Nonprofit Kft, F.A. Bt., PESTTERV Kft., Lidl Magyarország Bt., Gemenci Erdő- és Vadgazdaság Zrt., Innov Hungaricum Kft.

Az alkalmazott ismeretek: turista térképkészítés, turizmus stratégiák, szakfordítás, információkutatás, ügyfélszolgálati tevékenység, szerkesztői tevékenység, ingatlanfejlesztés, engedélyeztetés, GIS használat, településfejlesztési koncepciók és integrált városfejlesztési stratégiák készítése, akcióterületi tervek kidolgozása, pályázatmenedzselés, kiadványszerkesztés, pályázatírása és -dokumentáció készítése, projektmenedzsment.

Mint a példákön is látható legtöbb vállalat, amely foglalkoztat geográfusokat, Korlátolt Felelősségű Társaság. Azon belül is legtöbbször nonprofit irányultságú, vagy Közhasznú

Társaságból átalakult Kft-vé. A vállalatok jelentős száma részben vagy egészben állami vagy önkormányzati tulajdonban van. A vállalatok másik része pedig természetvédelmi szolgáltatásokat, vagy termékeket nyújt (Gemenci Erdő- és Vadgazdaság Zrt.). Itt alkalmazhatóak természetföldrajzi ismereteket, erdő és vadgazdálkodási, valamint pályázati ismeretek alkalmazhatóak. A vállalkozások egy része foglalkozik kutatás-fejlesztéssel.

Kereskedelemmel foglalkozó vállalatok ritkán foglalkoztatnak geográfusokat, ugyanis a tudás anyag nagy része nem egyezik meg a tevékenységi körrel kapcsolatban. Kivételes esetnek számíthat a Lidl Magyarország Bt. esete. Terjeszkedő külföldi vállalat telephely kiválasztás, engedélyeztetés, ingatlanfejlesztés és GIS ismeretek alkalmazására alkalmazott geográfusokat. Ez is alternatíva lehet néhány geográfus számára, de a legtöbbször a kereskedelemhez kapcsolódó ismeretek hiánya lehetetlenné teszi az elhelyezkedést, és a térbeli tudománnyal foglalkozó közgazdászok jelentős előnnyel rendelkeznek.

De van potenciál a vállalati szférában a geográfusoknak. Egyes szolgáltatásokat lehet kiépíteni a geográfia és tértudomány ismeretanyagának felhasználásával. Ilyenek lehetnek például a pályázati cégek létrehozása. A http://eupalyazatiportal.hu/palyazatiro_cegek/ honlapon magyarországi pályázati cégeket kereshetünk fel. A honlap alapján a következő pályázati cégek hirdetik magukat országos szinten: **Accessio Menedzsment, Rolling Consulting Hungary Kft., ECO-CORTEX Tanácsadó, Szolgáltató Kft., DBH Business Service, Leopold Jones Gazdasági Tanácsadó Iroda, Három Garas Kft., Champion & Pályázatok Kft.**

A <http://www.sff.hu/palyazatirokhs> honlapon 30 darab cég és vállalkozás hirdeti magát pályázati és menedzselői szolgáltatással Heves megyei viszonylatban 2012. április 30-án. 2011. április 30-án ez az adat 23 vállalkozást és céget mutatott, ebből is látszik a szektor folyamatosan bővülése. Ez hátrányt jelent a versenytársak elemzésénél, hogy nincs egységes honlap, és a kisvállalkozások nem tudhatják anyagilag megengedni, hogy minden egyes hirdetői portálon reklámozzák magukat.

Másik jelentős ismeretanyag térképészet. A vállalkozások internetes keresése során érdemes cégismertetéssel és reklámozással foglalkozó honlapokat felkeresni. Így a <http://www.cylex-tudakozo.hu/> honlap ismertetője alapján 2012.04.31-én 22 darab térképkészítéssel foglalkozó vállalkozás található. Egy részéről elmondható, hogy kisvállalkozás, általában szaktudásukat alkalmazó geográfusokról, geológusokról és geodétákról van szó. A területfejlesztő geográfusok a képzésük során megismerhetik az

AutoCAD programot, amelyekkel településeknek, térségeknek készíthetnek projektekhez, rendezvényekhez térképet. Elmondható, hogy ezekben a vállalkozásokban jól alkalmazható a tértudás.

9. táblázat: Térképészeti vállalkozások a CYLEC-Tudakozó adatai alapján

FÖLDMÉRÉS - ITGEO KFT.	FREYTAG&BERNDT TÉRKÉPBOLT	DIREKT-ALPIN BT.	KORONA FÖLDMÉRŐ IRODA KFT.
PARCELLA GM KFT	DREXAIR KFT.	NYÍR-KARTA BT	FEKETE ÉS FIA KFT.
DIGICART GEODÉZIAI SZOLGÁLTATÓ ÉS FEJLESZTŐ KFT.	CAD MAP SZÁMÍTÁSTECHNIKAI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT.	SZOMBATHELYI FÖLDMÉRŐ ÉS TÉRKÉPÉSZETI KFT	CARTOGRAPHIA KFT.
MEGYEKŐ FÖLDMÉRŐ KFT.	WALDMANN-MEIXNER KFT.	GEOD CAD	GEOCENTRÁL FÖLDMÉRŐ IRODA
HONVÉDELMI MINISZTERIUM TÉRKÉPÉSZETI KKT.	FREYTAG-BERNDT BUDAPEST TÉRKÉPKÉSZÍTŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT.	MERIDIÁN 2001 FÖLDMÉRŐ ÉS TÉRKÉPÉSZ KFT.	BUDAPESTI SZOCIÁLIS FORRÁSKÖZPONT
GEO-TÓTH FÖLDMÉRŐ BT	EURO-GOLF KFT.		

Forrás: <http://www.cylex-tudakozo.hu/t%C3%A9rk%C3%A9pk%C3%A9sz%C3%ADt%C3%A9s.html>

2012.04.31

Így azok a geográfusok, akik jól elsajátítják a térképészeti programok kezelését, belefoghatnak térképkészítő magánvállalkozásba, mint egy szolgáltatásnyújtással foglalkozó vállalkozás.

A projektmenedzsment tudás általában több ember figyelmét követeli, a projekteket csapatban érdemes elvégezni, így az egyéni vállalkozás alapítása során mindenképpen szükség alkalmazottak foglalkoztatására.

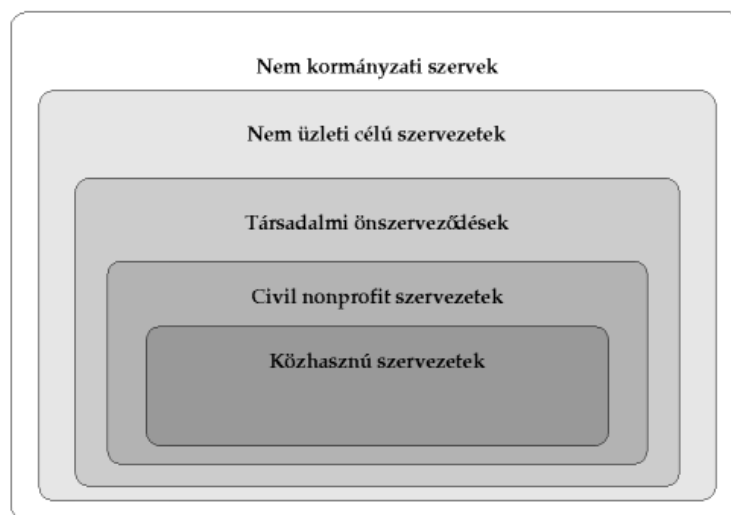
Ezek alapján a vállalkozásalapítás lehetőségében előnyök és hátrányok is rejlenek.

Előny: egyéni munkavégzés, részben kötetlen foglalkozás, különböző vállalkozási előnyök, vállalkozói kreativitás szab határt, aktív földrajzi tudás megvalósíthatósága. Általában kutatói, elemzői, pályázatírói és projektmenedzsment tevékenységű vállalkozások alapíthatóak a végzettséghez alkalmazkodva.

Hátrány: a nem jövedelmezőség hamar a vállalkozás megbukásához vezethet, kezdeti tőke hiányával nehezen kiküszöbölhető az adózási rendszer nehézségei, amik egy kezdő vállalkozást sújthatnak, és utolsó sorban kevés a vállalkozási irányultságú ismeret.

3.2.3. A területfejlesztő geográfia és a non-profit szféra kapcsolata

Egy non-profit szervezet elsődleges célja nem kifejezetten a kereskedelmi profit termelés, hanem a társadalmi, közösségi szükségletek és érdekek támogatása. Ugyanakkor a non-profit szervezetek számára is elengedhetetlen valamilyen jövedelem generálása, hiszen tevékenységüket finanszírozniuk kell. A támogatások jöhetnek a magán –vagy a közszférából, természetes vagy jogi személyektől. Fontos megjegyezni, hogy tevékenységük miatt a nonprofit és a közhasznú szervezetek az államtól adókedvezményben részesülnek (TÓTH E. Á. 2006, BÍRÓ E. 2002).

37. ábra: A civil nonprofit szervezetek rendszere (BÍRÓ E. 2002)

Nonprofit szervezeteknek számít szervezettípus szerint alapítványok (ezen belül is megkülönböztetünk magán –és közalapítványt) és társas nonprofit szervezetek (Pl.: egyesület, köztestület, szakszervezet, szakmai, munkáltatói érdekképviselő és non-profit gazdasági társaság). Tevékenység szerinti csoportosításban megkülönböztetünk kulturális, vallási, sport, hobbi, szabadidős, oktatási, kutatási, egészségügyi, szociális ellátási, polgárvédelmi, környezetvédelmi, településfejlesztési, gazdaságfejlesztési, jogvédelmi, közbiztonsági, adományozási, érdek-képviselői, politikai és nemzetközi kapcsolatok szerinti szervezeteket. Az alapító oklevélben minél több funkciót írnak bele, annál nagyobb hatáskörben tudnak érvényesülni az adott szervezetek. (SZABÓNÉ BOHUS M. 2010, KUTI É. 1998)

A különböző bázisú területi fejlődés modellek alapján jól szétválasztható a felülről vezérelt (top-down) reformok és az alulról jövő (bottom-up) kezdeményezések. A felsorolás alapján megállapítható, hogy a non-profit vagy a civil szféra meghatározó tényezői lehetnek egy adott térség fejlődésében. A bottom-up (alulról jövő kezdeményezés) területi modell egyik szerves

része, mert össze fogja az adott érdekeket és véleményeket, a helyi társadalmak, gazdaság és a régiók egymással való együttműködését. (KEATING 1997, PÁLNÉ KOVÁCS 2004) Ez által fontosnak találjuk, hogy megvizsgáljuk a területi szakemberek, így a geográfusok számára nyújtott lehetőségeket.

Kotler definíciója szerint a non-profit szervezet az, amelynek az elsődleges célja között nem szerepel az üzleti haszonszerzés, és a tevékenységéből származó bevételei kisebbek vagy nem haladják meg a tevékenységhez szükséges kiadásait. (KOTLER 1992)

A definíció alapján a települések önkormányzata egyértelműen nonprofit szervezet, ugyanis létezésének oka nem a haszonszerzés és bevételei, melyeket szolgáltatásai révén szerez be a kiszolgáltaktól, nem haladja meg a bevételeit. (GARAMHEGYI 2004)

Ha a szektort szeretnénk jellemezni, akkor a Bíróság Társadalmi Szervezetek és Alapítványok Névjegyzékében (<http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=tarsszervsearch>) a legbízhatóbb forrás a civilekkel kapcsolatosan, ugyanis a civil szervezetek bejegyzésénél a megyei bírósághoz kell elküldeni a kérelmet a nyilvántartásba vételhez és így kerülnek be a rendszerbe. Ezek alapján 2012. április 31-én országosan a Társadalmi szervezetek adatbázisa szerint országosan 79538 darab szervezet volt bejegyezve, amiből 2102 darab környezetvédelmi, 12688 darab kulturális, 1027 darab kutatási, 995 darab településfejlesztési tevékenységet folytató szervezet található. A felsorolt tevékenységi típusok az összes bejegyzett szervezet 21,13 százaléka, kicsivel több, mint egy ötöde, így jelentős számú lehetőség adott a geográfusok számára. Azért ezeket a cél szerinti besorolásokat választottuk ki, mert a célok és feladatok részben illeszkednek az egyes tantárgyak ismeretanyagához.

A pályakövetés során levont tapasztalatok szerint a civil szférában alkalmazott ismeretek között legjobban a pályázatírás hasznosítható, mint forrásteremtési technika, utána a projekt menedzsment, mint az akciók, projektek, programok, rendezvények lebonyolítása, és a helyi gazdaságfejlesztés, mint a marketing és a településfejlesztési feladatok lebonyolítása. Segítséget nyújthat a szervezeti forma mind az állami szektor intézményeinek, mind a vállalkozási szektor tagjainak. Nonprofit szervezetnek számítanak az alapítványok, az egyesületek, a közhasznú szervezetek, a tanácsok, a társulások, a helyi akció csoportok. Az utolsó 3 szervezet csak formálisan, ugyanis a másik két szektor szereplői is képviseltetik magukat.

10. táblázat: A geográfia és a civil szektor ismeretanyag készlete (2012)

Civil feladatkör	Tantárgy
Forrásteremtés pályázatok útján	Pályázatírás módszertana
Pályázat és forrásfigyelés	Pályázatírás módszertana, Terület- és településfejlesztés
Akciók, projektek lebonyolítása	Projektmenedzsment
Természetvédelem	Természet és környezetvédelem
Kutatás	Földrajzi és regionális kutatási módszerek
Településfejlesztési akciók, programok	Terület- és településfejlesztés, vidékfejlesztés alapjai
Kulturális tevékenység, akciók	Regionális földrajzi tárgyak, kultúrföldrajz. Projektmenedzsment
Települési projektek	Önkormányzati és közigazgatási ismeretek
Reklám és médiamegjelenés, kiadványok	Régió- és településmarketing
Attrakciók és rendezvények szervezése	Turizmus földrajzi alapjai
Képzések szervezése, lebonyolítása	Projektmenedzsment

Forrás: <http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=tarsszervsearch> és 2. melléklet alapján

Az elhelyezkedett földrajz szakos hallgatók közül 7 kitöltő helyezkedett el ebben a szektorban (Pl.: Ipoly-menti Palócok Térségfejlesztő Egyesülete). Az elhelyezkedettek munkakörei pályázatíró, program koordinátor, pályázatbíráló, projektmenedzser, irodavezető, vidékfejlesztési menedzser, területfejlesztési referens, a tevékenységei körei pedig ezekhez köthető feladatok voltak.

11. táblázat: A 2012.április 30-ai internetes kutatás alapján

Civil szervezet neve	Tevékenység
Revita Alapítvány	kutatás, projektmenedzsment, tanácsadás
Válaszúton Alapítvány	program koordináció, projektmenedzsment
Nagyalföld Alapítvány (megszűnt)	tanulmányok, kutatás
JNSZ Megye Esély Szociális Közalapítványa	Képzésszervezés és lebonyolítás
Fenntartható Fejlődésért Alapítvány	projektmenedzsment
Magyar Idegenforgalmi és Területfejlesztési Egyesület	Vidékefejlesztés, termékfejlesztés, programkoordináció
Geothink Tudományos Egyesület	projektmenedzsment

Forrás: a felsorolt szervezetek honlapjai

Az internetes kutatás során találhatunk olyan geográfusokat ország szerte, akik a civil szektorban helyezkedtek el és végzik tevékenységüket. Ezek közül néhányat a fenti táblázatban sorolunk fel. A településfejlesztéssel foglalkozó szervezetek gyakran az önkormányzatok munkáját segíti pályázati tevékenységével, illetve a civil szervezetek a helyi véleményét is tudják képviselni különböző akcióik segítségével. A vidékfejlesztéssel kapcsolatosan érdemes szót ejteni a LEADER közösség Helyi Akció Csoportjairól (HACS), amely magába foglalja az adott térség önkormányzatait, civilszervezeteit és vállalkozóit. A pályakövetés során is helyezkedtek el LEADER HACS szervezetnél, ezért ez is kiugró pont lehet a geográfusok számára. Az Akció Csoportoknál gyakori, hogy az közsférában is alkalmazott 9/1995. (II. 3.) Korm. rendelet szerint keresnek munkatársat. Például: http://www.szms.hu/hu/hir-reszletei/allast_hirdetunk_.html 2012.05.31)

A non-profit szféra bemutatásánál mindenképpen érdemes szót ejteni az önkéntesség és a gyakornokság témaköréről, mint foglalkoztatási és gyakorlati tapasztalati tevékenységről. Ezt a 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről teszi jogi keretek közé. A törvény meghatározza, hogy ki lehet önkéntes, hol és milyen körülmények között végezheti az önkéntes tevékenységet stb.

Ezáltal a vállalhatnak önkéntességet:

- a) a helyi önkormányzat, a helyi önkormányzatok társulása és a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulása az általa biztosított közszolgáltatások és katasztrófavédelmi feladatai körében;
- b) a nemzetiségi önkormányzat a jogszabályban meghatározott közfeladatai körében;
- c) a költségvetési szerv az alaptevékenysége körében;
- d) a magyarországi székhelyű civil szervezet, közhasznú szervezet a közhasznú és a működésével összefüggő tevékenysége körében;
- e) a magyarországi székhelyű egyházi jogi személy a hitéleti, a közcélú és a működésével összefüggő tevékenysége körében;
- f) a jogszabályban meghatározott közszolgáltatásai, vagy e közszolgáltatásokhoz kapcsolódóan a közszolgáltatásait igénybe vevőknek nyújtott többletszolgáltatások körében a magyarországi székhelyű, illetve magyar hatóság által kiadott működési engedéllyel rendelkező, jogképes önkéntességet. (2005. ÉVI LXXXVIII. TÖRVÉNY)

Az önkéntességgel hozzájárulhatunk egy szervezet tevékenységének segítéséhez munkabér nélkül. Viszont az egyik legkönnyebb módja a munkatapasztalat megszerzésére, ugyanis részt vehetünk különböző kutatási tevékenységben, adminisztrációban és projektek lebonyolításában.

Az önkéntesség nem feltétlenül jelenti az ingyen munkát, ugyanis bizonyos juttatások adhatóak az önkénteseknek. Ezeket a <http://www.onkentesen.eu/onkenteseknek-adhato-juttatasok> honlap alapján mutatjuk be:

- munkaruha, védőfelszerelés, munka-, és védőanyag, amelyekre szükségük lehet a munka ellátáshoz
- költségtérítés (szállásdíj, útiköltség, üzemanyag)
- egészségügyi, egészségvédelmi szolgáltatás megvásárlása az önkéntesek számára
- iskolarendszeren kívüli továbbképzés
- napi díj (az önkéntes munka végzésére külföldön kerül sor vagy nem magyar állampolgárt foglalkoztatunk önkéntesként Magyarországon)
- pénzjutalom, melynek éves összege nem több, mint a havi kötelező minimálbér 20 százaléka
- ösztöndíj

(<http://www.onkentesen.eu/onkenteseknek-adhato-juttatasok> 2012.04.31)

Az önkéntesség egyik hátránya, hogy kevés esetben ismerik el tényleges szakmai tapasztalatnak. A gyakornokságot abban az esetben lehet használni, ha egy képzés kötelező szakmai gyakornoki időt ír elő. Ekkor a munkavégzés során a hallgató gyakornok státuszban szerzi meg a szakmai tapasztalatokat. Mivel a Földrajz BSc képzés nem írt elő 2010-ig kötelező szakmai gyakorlat, így ritkán hallhattunk gyakornoki programokról. Egyes felsőoktatási intézmények, így az EKF is 2010-ben kezdett BSc-s hallgatók számára nyári 80 órás gyakorlatot, ami egy közgazdász képzés 360-480 órás féléves gyakorlatához képest kevés, de több a semminél. A gyakornoki programok esetén kevés esetben, de vannak példák olyan lehetőségekre, ami már minimális juttatás ellenében történik. Ami különbség tehető a két forma között, hogy gyakornokokat általában vállalkozások is fogadhatnak.

A civil szféra tárgyalásánál megemlíthetjük a különböző ösztöndíj programokat. Ezeknek formái, kedvezményezettjei, mértéke, pályázási formája változó. Lehet szó tanulmányi eredmény és kutatási tevékenység alapján pályázhatóak. Ami általánosságban megemlíthető, hogy ösztöndíj ellenében nappali tagozatos hallgatók tanulmányaik mellett végezhetnek különböző gyakorlati és önkéntes tevékenységet. Érdeemes megemlíteni a külföldi tanulmányutakkal jutalmazó ösztöndíjak, ami szélesebb látókör és más kultúra megismerésében ad lehetőségeket.

Ezek alapján megállapítható, hogy a civil szektor a tanulmányok alatt (is) szolgáltat jelentős mértékű szakmai tapasztalatot, amely növelheti az elhelyezkedés lehetőségét.

3.3. Tapasztalatok és példák a nemzetközi földrajzban

Ebben a fejezetben azt szeretnénk bemutatni, hogy a földrajz tudomány milyen formában működik más országokban. Az információkat a külföldi intézmények honlapjai szerint bemutatott angol és német nyelvű ismertető alapján állítottuk össze. Nem szeretnénk összehasonlítani a képzéseket, ugyanis több esetben is eltérhetnek a képzések között a tradíciók.

Így először megvizsgáljuk, hogy a három vizsgált országban (Anglia, Hollandia, Németország) hogyan valósul meg a földrajz képzési rendszere. Nem mutatunk be minden egyes oktatási intézményt, néhány példát hozunk a tapasztalatok és ismeretek bővítése érdekében. Az átvizsgált honlapok alapján megkülönböztethetünk Földrajz BSc és Földrajz BA képzést. A két képzési forma között a képzési idő az elsődlegesen szembe tűnő különbség. A Földrajz BSc képzés 3 éves, a Földrajz BA képzés 4 éves. Az időtartam szakmai tartalma országonként és egyetemenként eltérő.

A Manchester-i Egyetem földrajz képzésén megtalálható mind a kettő képzési forma. A két forma közt a különbség, hogy harmad éven külföldi tanulmány utakon lehet részt venni az egyetem partner intézményeinél egész évben, amelyek az Európai Unió partnerországok mellett ausztrál, új-zélandi, kanadai, hong-kong-i, szingapúri és USA-beli intézmények. A negyed éven, BSc-n harmad éven, 3 kurzust választhatnak hozzávetőlegesen 10-12 opcióval egész évre. BA-n és BSc-n szerezhettek kutatói tapasztalatot, tagjai lehetnek személyzet vezette kurzusok foglalkozásain a szakterület és érdeklődésük szerint. Az órák ösztönzik a hallgatókat a részvételre és gyakran vesznek bele gyakorlati elemeket. Ezen kívül folytathatják a kutatói tevékenységüket, amelyet korábban megkezdtek. (<http://www.sed.manchester.ac.uk/undergraduate/courses/LF78/index.asp?code=&pg=2> 2012.04.31)

A Manchester Metropolitan Egyetem-nél is lehetőség van Földrajz BSc 3 vagy 4 éves képzésre. A hallgatók saját független kutatási projektet végeznek az érdeklődésnek megfelelően. Néhány kutatási téma a felsoroltak közül: Arktikus, Antarktikus és Alpinista rendszerek, alkalmazott GIS és Föld megfigyelési rendszerek, klímakutatás. (<http://www.mmu.ac.uk/study/undergraduate/courses/2013/9931/> 2012.04.31)

Coventry Egyetemen az alábbi lehetőségekkel lehet Földrajz BA/BSc-n tanulni. BSc képzési kimenetellel fejeződik be a tanulmány 3 éves teljes idejű képzés, BA a képzési kimenetellel 4 éves a képzés, szakmai képzéssel vagy európai tanulmánnyal.

(http://www.coventry.ac.uk/course/undergraduate/ug2013/Pages/Geography_BA_Hons_degree.aspx 2012.04.31)

Egyes felsőoktatási intézményekben a területi szakemberképzésre külön képzési lehetőség van. Ilyen például a *Város és környezeti tervező BA/BSc* képzés a Sheffield Hallam Egyetemen. A képzésben elsajátíthatóak a földrajzi, az üzleti, a jogi, a szociológiai, angol, közgazdasági, a tervezői és a környezeti tudományág ismeretei. (<http://www.shu.ac.uk/prospectus/course/699/> 2012.04.31)

A földrajznak többféle alapképzési formája van: *Földrajz (Geography)*, *Társadalomföldrajz (Human Geography)* és *Tervezői földrajz (Geography and Planning)*. (<http://www.shu.ac.uk/prospectus/subject/geography/All/1/1/1/0/> 2012.04.31)

A hollandiai Utrecht Egyetem földrajz képzése 3 éves, itt nincs lehetőség a BA/BSc tanulmányok társítására. Az első év végén specializálódhatnak a hallgatók az alábbi 5 szakirányra a társadalomföldrajz keretein belül:

- Városföldrajz: ezzel a szakiránnyal a geográfusok tanulmányozzák a városok környezetét és a használatát. Hasonló kérdéskörökben, mint miért élnek bizonyos csoportok a környéken, hogyan utaznak otthonról dolgozni, hol szórakozhatnak, milyen lakófunkciókkal rendelkezik vagy szenved hiányt a város?
- Gazdaságföldrajz: általában azt kutatják, hogy az emberek és a vállalkozások hol és hogyan koncentrálnak a kiadásukat és a befektetésüket. A vállalkozások telepítőtényezőinek vizsgálata is az ő feladatuk.
- Regionális és kultúrföldrajz: mennyire része a régió az államnak, milyen az összhang a régió és annak gazdasága, népessége, kultúrája és a történelme között, van-e az adott területnek identitása – általában ezekkel kutatási kérdésekkel foglalkoznak a szakirányos hallgatók.
- Fejlesztői geográfia: arra koncentrálnak, hogy a milyen fejlesztési problémakörökkel rendelkezik egy adott térség, továbbá kutatják a globalizáció hatásait a világ más tájain.
- Geoinformatika: GIS alkalmazása és velük való munka megtanulása. Megtanulhatják feldolgozni a földrajzi adatokat és felhasználni őket egyes kutatásokban. (<http://www.uu.nl/university/bachelors/NL/sgpl/kennismaking/studentenvertellen/Pages/default.aspx> 2012.04.31)

Nijmegen-i Radboud Egyetem földrajz, azonbelül tértervezés és környezeti politika szakirány az egyik kedveltebb képzési forma és ismeretanyag a hallgatók körében sokoldalú

kutatási és szakmai ismeretek miatt.
(<http://www.ru.nl/studiereninnimwegen/studium/bachelor-0/geographie/> 2012.04.31)

A Brémai Egyetem Földrajz képzésében találhatunk több érdekességet is. Az első a kétféle végzési forma. A BSc formát fizikai (természet) földrajz, míg a BA kimenetet a társadalom földrajzi szakirány kapják. A második a szakmai gyakorlat kötelező teljesítése, amelynek minimum 4 hétig kell tartania mind a BA, mind a BSc képzéseknek. A tanterv előír projekt munkát, kutatási tevékenységet és laboratóriumi munkát szakiránynak megfelelően. A képzés így komplexebben készíti fel a geográfusokat a munkavilágára.
(http://www.geographie.uni-bremen.de/index.php?option=com_content&view=article&id=57%3Avollfach-geographie&catid=9%3Astudiengaenge&Itemid=35&lang=de 2012.04.31)

További egyetemeket megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy gyakran a természetföldrajz Bachelor of Science, míg a társadalomföldrajz Bachelor of Art kimenetelű oklevelet ad. Néhány ilyen intézmény: [Frankfurt-i Goethe Egyetem](#), [Kiel-i Egyetem](#), [Köln-i Egyetem](#), [Giessen-e Justus-Liebig Egyetem](#). A szakmai gyakorlat ideje sem egységes, intézményenként változó lehet, például a [München-i Egyetemenél](#) 2 hónapot kell teljesíteni a hallgatóknak.

A tapasztalatok alapján elmondhatjuk, hogy a vizsgált intézmények képzései a külföldi tanulmányokra külön képzési évet állít rendelkezésre és a megszerezhető oklevél minősítése is megváltozik (Bachelor of Arts). Ezzel szemben Magyarországon a külföldi tanulmányokat a különböző programok segítségével veszik igénybe és ez a rendes képzési időből vesz el energiát és ismeretszerzési lehetőséget. Annak a lehetősége valószínűleg jobban erősítené a tervezett külföldi tanulmányokat, ha az oklevél minősítése is erősebbé válna.

3.4. A munkaerő-piaci elemzés értékelése

Az elemzés során a geográfia tudományáról és a munkaerő-piaci helyzetéről általánosítottunk. Az elemzés során a területi szakemberek szempontjából vizsgáltuk meg a geográfusokat. Levonható a következtetés, hogy a felsőoktatási képzésben a területi szakemberek képzése telített. Több tudományág is foglalkozik területfejlesztő szakemberek képzésével. Így a területi szakemberek szempontjából a munkaerő-piacra lépés nehéz a telítettség miatt.

A geográfusok szakmai kompetenciái a pályázatírással, projektmenedzsmenttel, területfejlesztés elméleti rendszerének ismeretével, turizmussal, helyi gazdasággal, önkormányzati és közigazgatási ismeretekkel kapcsolatosak, ezen ismeretek alapján vizsgáltuk meg a három szektort.

Az állami szektorban a munkavállalás a legkönnyebb. A kormány által meg van határozva, hogy mely közigazgatási területeken vállalhatnak munkát a geográfusok (9/1995. (II. 3.) Korm. rendelet). Így könnyebben kereshetők az állami szektorban a munkalehetőségek. 2010. április 2-től 2012. május 22-ig érvényes 496 darab álláspályázatot vizsgáltunk meg a http://eupalyazatiportal.hu/lejart_allaspalyazatok/ honlapon, ebből 85 darab rendelkezett olyan kritériumokkal, amelyek a geográfusok számára is megpályázható volt. Ezek közül 15 álláshirdetésnél említették meg a geográfus végzettséget, amiből 10 álláspályázatnál a 9/1995. (II.3.) Korm. rendeletre hivatkoztak. Az állások több, mint 50 százalékánál kérték a minimum 1 éves munka vagy projekt tapasztalatot. A legtöbb kiválasztott álláshirdetés a Közép-Magyarországi régióban volt, 41 darab. A legtöbb hirdetés határozatlan időre szólt és nem volt kötelező a jogosítvány. A nyelvvizsga megléte 60 százalékban nem volt szükséges, de előnyt jelentett a megléte. Gyakran csak formalitásnak kellett a nyelvvizsga, ugyanis a tárgyalóképes nyelvtudás az állásinterjúk során megfigyelték. Az elhelyezkedésnél általában a települési és kistérségi szinten van a legtöbb lehetőség. Általában önkormányzatok, település üzemeltetők, városi hivatalok, kistérségi irodák, kistérségi társulások. Nagyobb szinteken is van lehetőség az elhelyezkedésre, viszont ehhez már több tudományág ismereteire is szükség van.

A vállalkozási szektorban az elhelyezkedések alapján kevesebb lehetőség van, mint az állami szektorban. A legtöbb vállalat nem tudja elhelyezni a geográfiát, mint szakmát. A főiskolákon kapott tudásanyag nem teljesen illeszkedik a vállalatok szükségleteihez, a legtöbbször környezeti és térképészeti témájú vállalkozások keresnek geográfusokat, viszont a pályázatírói, projektmenedzseri és kutatói cégek is alkalmaznak geográfusokat. Az álláshirdetések vizsgálata nem járt jelentős számú eredménnyel, így a pályakövetés

tapasztalatait tudtuk felhasználni az elemzéshez. Megállapíthatjuk, hogy néhány kivételtől eltekintve, a területi szakemberek állami vagy önkormányzati tulajdonú vállalkozásoknál helyezkednek el (Váti Nonprofit Kft, Irmák Nonprofit Kft, Érdi Városfejlesztő Kft.).

A nonprofit szektor nyújthat új lehetőségeket a geográfusok számára. A civilszervezetek segíthetik az állam és a vállalatok munkásságát. Ebben a geográfusok felhasználhatják a térszemléletet, különböző pályázati lehetőségeket. A szektor új lehetőségeket kínál a geográfusok számára. A szakmai tapasztalatokat a tanulmányok mellett is meg lehet szerezni ebben a szektorban, ugyanis számos civil szervezetnél van lehetőség önkéntes és gyakornoki lehetőségre. A civil szervezeteknél a tanulmányok alatt szerzett tapasztalatok, írott pályázatok, menedzselt és asszisztált projektek a végzés után már jelentős szakmai gyakorlatot jelent és segíti a geográfusokat a munkavilágába.

A nemzetközi képzéseket vizsgálva feltűnik az alapképzés megosztottsága. Megjelennek a Bachelor of Science mellett a Bachelor of Art képzési forma. Angliában és Hollandiában a BA képzés 4 éves, és 1 év tanulmányutat vagy szakmai gyakorlatot kell eltölteni. Nem felvételikor dől el, hogy ki melyik kimeneti típust kapja, hanem a 2 év végén dönti el a hallgató, hogy részt tud-e venni az egy éves külföldi tanulmányon, így marad 3 éven és megszerzi a diplomáját. Németországban a képzés 3 éves, és az különbözteti meg a BA és a BSc képzést, hogy a BA a társadalom földrajzi, míg a BSc a természetföldrajzi tudományághoz tartozik. Kötelező a 2 és 3 év közötti nyáron szakmai gyakorlatot tölteni, intézményenként eltérő időtartammal. A gyakorlatot számtalan helyen eltölthetik, mint például laboratóriumokban, vállalkozásoknál, kutató intézeteknél, önkormányzatoknál és projektmunkákkal.

A munkaerő-piaci elemzéssel megállapíthatjuk, hogy a magyarországi geográfusok helyzete nehéz elhelyezkedés szempontjából, ugyanis azok, akik nem rendelkeznek és nem lehetséges számukra megszerezni a minimum egy éves szakmai tapasztalatot, azok sokkal nehezebben és nagy hátrányban kerülnek a munkaerő-piaci versenyben egy munkaköri alkalmazásra.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Szükségletfelmérésünk összegzését a bevezetőben kitűzött 2 fő célkitűzés és a munkánk eredményeinek rövid összefoglalása alapján fogalmazzuk meg. Dolgozatunk összegzése során először bemutattuk az egri Eszterházy Károly Főiskolán végzett földrajz szakos hallgatók pályakövetését, a második fő célkitűzés során a geográfus szakma iránti igény felmértük, figyelmet szentelve a pályakövetésben levont tapasztalatoknak. Az eredményeket két csoportra bontva mutatjuk be a kutatás céljainál megfogalmazott kérdésekre válaszolva. Először a pályakövetés legfőbb eredményeit és következtetéseit mutatjuk be.

- A hallgatók a végzésük után mennyi idő alatt helyezkedtek el?

A pályakövetés adatai alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy a végzett földrajzos hallgatók gyorsan elhelyezkedtek a körülményekhez képest. A tanárképzés sikerességét a magas elhelyezkedés igazolja, a terület- és településfejlesztési munkakörben elhelyezkedettek aránya is biztató. Megfigyelhető a tudomány elhagyók csoportja, ugyanis voltak, akik tovább- és átképzésen vettek/vesznek részt, és voltak, akik képzés nélkül nem a szakmában vagy a tudományban helyezkedtek el.

- Mekkora mobilitásra hajlandók a végzett hallgatók?

A pályakövetésből levont eredmények alapján elmondhatjuk, hogy az EKF végzett földrajzos hallgatói átlagosan térségen belül vándorlás végeztek, kevés esetben hagyták el a régiót. A legnagyobb számban a hallgatók településen belül maradtak és végzik munkájukat és életvitelüket. Előfordult jelentős távolságú mobilitás, amelyek főbb célállomásai külföldi, főleg európai országok voltak.

- Szükségük volt-e további képesítésre?

A válaszok alapján megállapíthatjuk, hogy akik pályán belül, vagy tudományon belül végzik munkájukat, azoknál kevés esetben figyelhető meg magasabb tudományos fokozat. A kiegészítő ismeretek megszerzésére nem volt szükségük. A tanári szakosok esetén figyelhetünk meg további tudományok elvégzését, amelyeket felhasználnak az oktatásban. A pálya elhagyóknál figyelhetünk más típusú oklevelek és szakmák megszerzése. Általában OKJ és más tudomány diplomáját szerezték meg.

- Mennyire volt sikeres álláskeresésük?

A pályakövetésből levont tapasztalatok alapján elmondhatjuk, hogy a felmért hallgatók többsége a pályán belül tudott elhelyezkedni. A tanári képzés nagy múltja, hagyománya és ismertsége a tanári szakosok elhelyezkedését jelentősen megnövelte, így itt kevesebb a pálya

elhagyók aránya. A terület- és településfejlesztés szakirányos hallgatók is el tudtak helyezkedni, de már kevesen maradtak a szakmai pályán, nagyobb arányban fordul elő a tudománytól való elfordulás. Ennek oka lehet az is, hogy a geográfus szakma és a területfejlesztés oktatott tudománya még fiatal, kevesebb ideje ismert a munkaerőpiac számára.

- Milyen véleményekkel távoztak az intézményből?

A felmérés alapján elmondható, hogy a hallgatók pozitív véleménnyel távoztak a főiskoláról, néhány negatív vélemény kivételével. A legtöbbször a közös terepgyakorlatokat, egyes oktatók kiváló munkáját, az város adta kulturális és szabadidős tevékenységek pozitív emlékként maradt meg a végzettek emlékezetében.

- Járt-e előnnyel vagy hátránnyal a végzett hallgatók számára munkaerő-piaci elhelyezkedésben a TDK pályamunka készítése?

A tapasztalatok és a témavezetők véleménye alapján TDK dolgozatot a hallgatói évek alatt is aktív tudomány művelő hallgatók végeznek, így sokkal sikeresebbek az elhelyezkedés tekintetében. A dolgozatok elkészítése során megtanulhatják a kutatási, a szakmai és a tudományos munkák elvégzéséhez szükséges ismereteket, amely kompetenciákként jelentős előnnyel származik az álláskeresésnél. A TDK pályamunkát készített hallgatók nagyobb része képes volt a szakmában vagy tudományban elhelyezkedni, így számukra sokkal sikeresebb volt és több előnnyel járt az elhelyezkedésben a kutatás. A pálya elhagyók aránya náluk kisebb, általában a nyelvvizsga hiánya okozta az oklevél megszerzésének hiányát és ezért kényszerültek pálya elhagyásra.

A második fő célkitűzés esetén, mely a geográfusok munkaerő-piaci helyzetének bemutatása, az alábbi konkrét kérdések alapján mutatjuk be eredményeinket:

- Milyen kompetenciái vannak a geográfusoknak?

A magyarországi felsőoktatási intézmények Földrajz BSc képzéseinek tantervhálói összehasonlítással mutattuk be a geográfusok oktatás során szerzett ismeretanyagát. Ezek alapján megállapítható az a tény, hogy a geográfus képes a projektekkel kapcsolatos ismeretei alkalmazására, pályázatok menedzselésére, a programok megvalósításának asszisztenciájára, a különböző adatbázisok kezelésére, a partnerekkel és a célcsoportokkal kommunikációra és kapcsolattartásra, tanulmányok, kutatások, tervek elkészítésére és természetvédelmi és önkormányzati feladatkörök ellátására. Ezeket az ismereteit képes kiterjeszteni az állami-közigazgatási, vállalkozói és a civil szektor munkaköri feladataira.

- Hol és milyen formában tud elhelyezkedni a geográfus szakma az állami szektorban?

A szektor vizsgálata során levonhatjuk azt a következtetést, hogy a geográfus szakma kormányrendelettel szabályozva van, mégis kevésbé ismert a munkaerőpiac számára. A megvizsgált álláshirdetések közül kevés esetben volt konkrétan megemlítve a geográfus végzettség, mégis az elemzés során ebben a szektorban volt a legmagasabb eredmény. Amit megállapíthatunk, hogy minimum egy éves tapasztalattal kell rendelkezni a geográfusnak, hogy a pályázati referens, projekt menedzser asszisztens pozíciót be tudja tölteni. Előnyt jelent a több éves tapasztalat, az aktív nyelvtudás, a jogosítvány megléte. A pályakövetés tapasztalatai alapján ebben a szektorban helyezkedett el a legtöbb földrajz szakos hallgató.

- Milyen lehetőségei vannak a geográfusoknak a vállalati szektorban?

A vállalati szektor analizálása során levonhatjuk azt a konklúziót, hogy kevés az olyan vállalkozás, amely geográfust foglalkoztat. A leggyakoribb vállalkozás fő profilja a természetvédelem, a térképkészítés és digitalizálás, a pályázatírás és projektmenedzsment, és a kutatói vállalkozások. A vállalkozások kevésbé ismerik a geográfusok tudás anyagát, ezért jelentős hátránnyal indulnak az álláskeresőben. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy az álláskereső portáloknál sem tudunk rá keresni az állásokra, mint geográfus, hanem a legtöbbször természetvédelmi, kutatói, projektmenedzseri állásokra kell rákeresnünk, és itt a hasonló szakirányos más tudományágon végzettek előnyben részesítettek. Az egyéni vállalkozás indítása is lehetőség a geográfusok számára, viszont a vállalkozói kedv hiányában kevesen vállalkoznak.

- Milyen előnyei és hátrányai vannak a non-profit szektornak a geográfusok számára?

A civil szektor a terület-, térség- és településfejlesztés szempontjából különös figyelmet kap, ugyanis a helyi érdekek és az egyes szabadidős és más típusú tevékenységek érdeklődőinek képviselőjével vesz/vehet részt egy adott térség fejlesztésében. Az összes magyarországi bejegyzett szervezet egy ötöde rendelkezik olyan tevékenységgel, amely a geográfusok ismeretanyagát is képes alkalmazni. A pályakövetés tapasztalatai szerint helyezkedtek el ebben a szektorban geográfusok. Előny jelent a geográfusok számára, hogy már a hallgatói évek alatt is szerezhettek tapasztalatot ebben a szektorban, ugyanis jelentős számú szervezet fogad gyakornokokat és önkénteseket, amely számukra a munkaerő megléte, míg a hallgatóknak szakmai és gyakorlati tapasztalat. Vannak olyan gyakornoki lehetőségek is, amelyek nem csak fizetés nélküliek. Magyarországon már jelentős számban jelennek meg a civil szervezetek által meghirdetett ösztöndíj programok, amellyel anyagi juttatást kap az a gyakornok a szakmai tapasztalatok és ismeretek mellett. Ez által megállapíthatjuk, hogy a civil szektor a jelentős célcsoport lehet a geográfusoknak állaspályázatok terén.

- Milyen ismeretekkel rendelkezik/rendelkezzon egy gyakorlatban dolgozó és alkotó geográfus?

Az elemzés alapján levonhatjuk azt a tapasztalatot, hogy a megkövetelt ismeretanyag szektoronként eltérő, a tevékenység típusa szerint pedig nagyon hasonló. Megállapíthatjuk, hogy a gyakorlatban alkotó és alkalmazott terület-, térség- és településfejlesztő geográfus rendelkezzen *az adott terület ismeretével*, kötődjön a tevékenységi területhez. Legyenek ambíciója a szakmai ismeretek minél széleskörűbb megszerzésére és alkalmazására, így képes legyen a *forrásteremtési technikák*, elsősorban a *pályázatírás és menedzselés* alapos művelésére, az *akciók, projektek, rendezvények, programok tervezésére, adminisztrációjára, lebonyolítására és elszámolására*, képes legyen *kutatásokban részt venni és tanulmányok elkészítésében* meghatározó tevékenységet nyújtani, ismerje a különböző *információs és adatbázis rendszereket*, és legyen tisztában a *földrajzi folyamatok szakirodalmával* a tevékenységének megfelelően.

- Milyen pozitív példákkal rendelkezik Hollandia, Anglia és Németország területfejlesztő geográfus képzése a hazai oktatás számára?

A különböző nyugat-európai felsőoktatási intézmények földrajz képzésének elemzésekor megállapíthattuk, hogy a geográfiát többféle módon is el lehet végezni. Az angol földrajzban, első sorban az idegen országok megismerése és tapasztalatok gyűjtése, amely a képzési idő kibővítésével párosul. A holland földrajz oktatásában a gyakorlat szemléletű és alapú oktatás az, amivel erősítik a képzést. A németországi képzésben megkülönböztetik a társadalom és a természetföldrajz oktatását az oklevél minősítésében, és már régebb óta jelen van a kötelező nyári gyakorlat. Megállapíthatjuk, hogy a képzések sokkal inkább az egyéni tapasztalatszerzésre összpontosítanak, rákényszerítik a hallgatókat az ismeretszerzésre. A magyar földrajzi oktatásba is lehetne integrálni hasonló elemeket, ösztönözni a hallgatókat az aktív tudományi és szakmai részvételre, ezáltal is erősíteni az elhelyezkedést.

Összességében meghatározhatjuk azt a tényt, hogy a pályakövetés és munkaerő-piaci elemzés, amely az Eszterházy Károly Főiskola földrajz képzésének és a magyarországi munkaerő-piaci helyzetképének példájával készült el, tartalmazott egyaránt negatív és pozitív tapasztalatokat. A képzés eddig megállta a helyét, több hallgatónak is sikeres szakismereteket és életpálya modellt nyújtott. A képzés viszont nem rugalmas a munkaerőpiac változásainak, ezért mindenképpen érdemes a nyugat-európai tapasztalatokat átgondolni és a minél több szakmai és gyakorlati ismeretek megszerzésének lehetőségét biztosítani a sikeres képzés érdekében.

5. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bíró Endre (2002): Nonprofit Szektor Analízis - Civil szervezetek jogi környezete
Magyarországon. EMLA Egyesület, Budapest
- Csíki Boglárka (2009): Quo Vadis, földrajzosok? *Collegium Geographicum* 6. CJFT - BBTE
Kolozsvár. 5-20 pp.
- Dinya László – Farkas Ferenc – Hetesi Erzsébet – Veres Zoltán (2004): Nonbusiness
marketing és menedzsment. KJK-KERSZÖV, Budapest
- Ehlers, E. – Leser, H. (2002): Geographie heute – für die Welt von morgen. Klett-Pethes,
Stuttgart 176 p
- Garamhegyi Ábel (2004): A településmarketing mint a nonbusiness marketing egy esete. In:
Dinya László – Farkas Ferenc – Hetesi Erzsébet – Veres Zoltán: Nonbusiness marketing és
menedzsment. KJK-KERSZÖV, Budapest
- Hagget, P. (2006): Geográfia - globális szintézis. Tipotex, Budapest
- Kádek István (2008): A főiskolánkon folyó tudásátadás és képességfejlesztés illeszkedése a
munkapiaci elvárásokhoz. *Acta Oeconomica, Nova Series* Tom. XXXV. Eger 72-88 pp
- Keating, Michael (1997): The Invention of Regions: Political Restructuring and Territorial
Government in Western Europe. *Environment and Planning C: Government and Policy*. 4,
383-398
- Korompai Attila (1998): A területi szakképzés irányai - az együttműködés lehetőségei. *Tér és
Társadalom* XII. évf. 4. szám 151-152. pp.
- Kuti Éva (1998): Hívjuk talán nonprofitnak. Nonprofit Kutatócsoport, Budapest. 81 p
- Magda Sándor – Herneczky Andrea – Marselek Sándor (2008): A felsőoktatás és az
agrároktatás dilemmái.
(https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/58606/2/Magda_Herneczky_Marselek.pdf
2010.11.10)
- Marton Melinda (2009): Alapdiplomával a munka világába?. OFI, Budapest, *Educatio*, 398-
493 pp.
- Mezősi Gábor (2005): Gondolatok a környezettudomány és a geográfia kapcsolatáról, In:
Csorba Péter (szerk.): Debreceni Földrajzi Disputa, DE Tájvédelmi és Környezetföldrajzi
Tanszék, 32 p.

- Mezősi Gábor (2006): Kihívások előtt a hazai földrajzoktatás és kutatás. In: Kertész Ádám, Dövényi Zoltán, Kocsis Károly (szerk.): III. Magyar Földrajzi Konferencia Absztrakt kötet, MTA-FKI, Budapest, 19-26 pp.
- Mezősi Gábor (2007): A hazai földrajz igazgatási szerkezetének néhány kérdése. *Geográfus Hírlevél*. 16. 5-6 pp. (www.geography.hu, 2010.10.28)
- Mezősi Gábor (2008): Néhány gondolat a földrajzi szervezetekről. *Geográfus Hírlevél*. 11. 5-6 pp. (www.geography.hu, 2010.10.28)
- Mezősi Gábor (2009): A földrajz és a munkaerőpiac. *Geográfus Hírlevél*. 5. 12. p. (www.geography.hu, 2010.10.28)
- Nemes Nagy József (2006) - Geográfus területfejlesztők - A képzés tíz esztendeje siker sztori. Váti Kht., Budapest, *Falu, Város, Régió* 1., 72-74 pp.
- Nemes Nagy József (2007): A geográfus (hallgatók) előnyei és hátrányai. *Geográfus Hírlevél* 8. 12. p. (www.geography.hu 2010.10.28)
- Pajtókné Tari Ilona (szerk.) (2009): Ünnepi almanach. Líceum Kiadó, Eger
- Pálné Kovács Ilonka (2004): A közigazgatási régiók esélyei hazánkban. Akaprint Kft., Budapest, *Magyar Tudomány*, II. évf. 9. szám, 952 p
- Raabe, Beate (2005): Der Arbeitsmarkt für Geographinnen und Geographen. Bundesagentur für Arbeit, Bonn
- Rechnitzer János (2006): Mit hoz az egyetemi reform? - Regionális-tudományi szakemberképzés Magyarországon. Váti Kht., Budapest, *Falu, Város, Régió* 1., 74-77 pp.
- Süli-Zakar István (2010): A terület- és településfejlesztés alapjai II. Dialóg Campus, Debrecen.
- Szabóné Bohus Márta (2010): Non-profit szervezetek gazdaságtana 1. előadásanyag, <http://gfk.tsf.hu/gk/files/gti/2795.ppt>. 2010.10.18
- Tóth Eszter Ágnes (2006): A forprofit és a nonprofit szektor együttműködésének lehetőségei. BGF-KKF, Budapest, 8 p. (Anderson Murray About business non-profit organization)
- Trócsányi András - Tóth József (2002): A magyarság kultúráis földrajza II. Pannónia Tankönyvek, Pécs. 7-11 pp.
- Varga Gábor (2007): Az első magyar Területfejlesztési Szak működésének évfordulója. *Comitatus*, XVII. Évf. 4. szám, 74-76 pp.

Vofkori László (2004): Hagyományos és korszerű földrajztudomány: adalékok a földrajztudomány rendszertanához

(geography.hu/mfk2004/mfk2004/cikkek/vofkori_laszlo.pdf 2010.12.26)

1992. évi XXIII. Törvény

1996. évi XXI. tv. 5. §. a.) pont (aa.) alpont

2005. évi LXXXVIII. Törvény

9/1995. (II. 3.) Korm. rendelet

<http://alumni.fft-geo.hu/?q=content/geoadatb%C3%A1zis> 2010.10.31

http://eduline.hu/eretsegi_felveteli/2009/10/28/20091019_diplomas_palyakovetes 2011.08.08

<http://eupalyazatiportal.hu> 2012.04.31

http://eupalyazatiportal.hu/lejart_allaspalyazatok/ 2012.04.31

http://eupalyazatiportal.hu/palyazatiro_cegek/ 2012.04.31

<http://eupalyazatiportal.hu/palyazati-tanacsado110426/> 2012.04.31

<http://geogr.elte.hu/doksi-pps/vegzettgeografusok.pps> 2010.10.10

<http://ttk.ektf.hu/foldrajz/hu/books-15> 2012.04.31

<http://ttkto.elte.hu/felveteli/magyar.ppt> 2012.04.31

<http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=tarsszervsearch> 2012.04.31

<http://www.cylex->

tudakozo.hu/t%C3%A9rk%C3%A9pk%C3%A9sz%C3%ADt%C3%A9s.html 2012.04.31

<http://www.egerfoldrajz.hu> 2010.10.31

<http://www.express.hu> 2012.04.31

<http://www.felvi.hu> 2012.04.31

http://www.felvi.hu/diploman_tul 2012.04.31

http://www.felvi.hu/diploman_tul/tervezz_karriert/palyakovetes_es_alumni/mire_jo_a_palyakovetes 2012.04.31

http://www.felvi.hu/diploman_tul/tervezz_karriert/alapszakok_karrierlehetosege/Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=26&kpzt=12&kepzes=A 2012.04.31

http://www.felvi.hu/diploman_tul/tervezz_karriert/alapszakok_karrierlehetosege/Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=26&kpzt=12&kepzes=A&sz=munka 2012.04.31

http://www.felvi.hu/diploman_tul/tervezz_karriert/alapszakok_karrierlehetosege/Szakleirasok/index.php/szakleirasok/szakleiras_konkret?szak_id=26&kpzt=12&kepzes=A&sz=tudas 2012.04.31

<http://www.freeweb.hu/hargitainorbert/geogr.htm> 2010.10.10

http://www.geographie.uni-bremen.de/index.php?option=com_content&view=article&id=57%3Avollfach-geographie&catid=9%3Astudiengaenge&Itemid=35&lang=de 2012.04.31
<http://www.geographie.uni-kiel.de/studium-lehre/studiengaenge/bscba-geogr-2-f.html> 2012.04.31
http://www.geographie.uni-muenchen.de/departement/fiona/studium/bachelor/bachelor_neu/berufspraktika/index.html 2012.04.31
<http://www.geography.hu> 2010.11.21
<http://www.iwiw.hu> 2010.05.15
<http://www.kerdoivem.hu/surveys/preview/200032623/> 2010.10.31
<http://www.mmu.ac.uk/study/undergraduate/courses/2013/9931/> 2012.04.31
<http://www.onkentesen.eu/onkenteseknek-adhato-juttatasok> 2012.04.31
<http://www.profession.hu> 2012.04.31
<http://www.ru.nl/studiereninnimwegen/studium/bachelor-0/geographie/> 2012.04.31
<http://www.sed.manchester.ac.uk/undergraduate/courses/LF78/index.asp?code=&pg=2> 2012.04.31
<http://www.sff.hu/palyazatirokhs> 2012.04.31
<http://www.shu.ac.uk/prospectus/course/699/> 2012.04.31
<http://www.shu.ac.uk/prospectus/subject/geography/All/1/1/1/0/> 2012.04.31
http://www.szms.hu/hu/hir-reszletei/allast_hirdetunk_.html 2012.04.31
<http://www.sztekarrier.hu> 2010.10.31
<http://www.topjob.hu> 2012.04.31
<http://www.uni-frankfurt.de/org/ltg/admin/univis/stg-ba-ma/geo-ba-bsc.html> 2012.04.31
http://www.uni-giessen.de/cms/study/courses/ba/geography/index_html/view?set_language=en 2012.04.31
<http://www.uu.nl/university/bachelors/NL/sgpl/kennismaking/studentenvertellen/Pages/default.aspx> 2012.04.31
http://wwwm.coventry.ac.uk/course/undergraduate/ug2013/Pages/Geography_BA_Hons_degree.aspx 2012.04.31
https://www.ilias.uni-koeln.de/ilias/goto.php?target=cat_20257&client_id=uk&lang=hu 2012.04.31
<https://kozigallas.gov.hu> 2010.10.31

6. ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

- 1. ábra: A földrajz helyzete a munkaerőpiac szempontjából (MEZŐSI G. 2005)**
- 2. ábra: A magyarországi földrajzképzéssel rendelkező felsőoktatási intézmények területi eloszlása 2012-ben a <http://www.felvi.hu> alapján**
- 3. ábra: A bologna-i képzés piramis modellje (<http://ttkto.elte.hu/felveteli/magyar.ppt> 2010.10.08)**
- 4. ábra: Végzett geográfusok karrier lehetőségei (HAGGET P., 2006)**
- 5. ábra: Állandó lakhely a végzéskor 2010-ben**
- 6. ábra: A hallgatók lakóhelye jelenleg 2010-ben**
- 7. ábra: A végzés utáni munkahelyek száma 2010-ben**
- 8. ábra: A végzés utáni munkahelyek száma csoportokra lebontva 2010**
- 9. ábra: A 158 kitöltő végzés kori szakosodása**
- 10. ábra: A tanári szakirányos kitöltők szereztek-e újabb diplomát 2010-ben**
- 11. ábra: A tanári szakos kitöltők új diploma szerzése 2010-ben**
- 12. ábra: A tanári szakos válaszadók mennyi idő alatt helyezkedtek el diplomaszerzés után**
- 13. ábra: A területfejlesztő szakirányt végzett kitöltők szereztek-e újabb diplomát 2010-ben**
- 14. ábra: A területfejlesztő szakirányos kitöltők jelenlegi állásainak megoszlása korcsoportonként**
- 15. ábra: A területfejlesztő szakirányt végzett kitöltők mennyi idő alatt helyezkedtek el diplomaszerzés után**
- 16. ábra: Az első munkahely megtalálásának módja**
- 17. ábra: „Az első munkahelye a jelenlegi?” kérdésre adott válaszok 2010-ben kördiagramon**
- 18. ábra: „Rendelkezik-e több munkahellyel?” kérdésre 2010-ben adott válaszok kördiagramon**
- 19. ábra: A tanári szakos kitöltők jelenleg milyen típusú munkahelyen foglalkoztatottak (2010)**
- 20. ábra: A területfejlesztő szakirányos kitöltők jelenleg milyen típusú munkahelyen foglalkoztatottak**
- 21. ábra: „Elégedett-e jelenlegi munkájával?” kérdés ábrázolása kördiagramon**
- 22. ábra: A kitöltők munkahely választásánál előnyben részesített szempontjai 2010-ben**
- 23. ábra: Az Eszterházy Károly Főiskola melletti döntés okai**

24. ábra: A kitöltők évfolyamtársaiktól és/vagy tanáraiktól kapható kapcsolati tőke felhasználása

25. ábra: A kitöltők értékelésének átlaga 10-es skálán

26. ábra: A vizsgált szakirányok megoszlása 2012-ben

27. ábra: TDK pályamunkák évek szerinti megoszlása 2009-ig (2012)

28. ábra: A OTDK pályamunkát készített hallgatók elhelyezkedése 2012

29. ábra: Az OTDK pályamunkát készített hallgatók szférák szerinti elhelyezkedése 2012

30. ábra: A végzett geográfusok karrier lehetőségei Hagget P. alapján az Eszterházy Károly Főiskolán 2010-ben

31. ábra: A kigyűjtött állás pályázatok regionális megoszlása http://eupalyazatiportal.hu/lejart_allaspalyazatok/ alapján (2012)

32. ábra: A kiválasztott állás pályázatok megoszlása a geográfia érdekeltség alapján

33. ábra: Az állás pályázatok mennyi idő szakma gyakorlatot rendelkezését írják elő

34. ábra: Az állás pályázatok szerződésének ideje (2012)

35. ábra: Az állás pályázatok jogosítvány igénye (2012)

36. ábra: Az állás pályázatok nyelvismeret igénye (2012)

37. ábra: A civil nonprofit szervezetek rendszere (Bíró E. 2002)

1. táblázat: A laikus köztudat véleménye a földrajztudományról 2011-ben

2. táblázat: A kitöltők végzőskori és jelenlegi lakhelye közötti távolság összesítő táblázata 2010-ben (kerekített értékek)

3. táblázat: A 107 tanári szakos kitöltő jelenlegi állása

4. táblázat: A kitöltők földrajzi és pedagógiai tudás alkalmazása az első és jelenlegi munkahelyen

5. táblázat: A geográfus (hallgatók) előnyei és hátrányai (Nemes-Nagy J. 2007)

6. táblázat: A helyi önkormányzat képviselő-testülete hivatalában az egyes feladatkörökhöz meghatározott szakirányú (alapképzésben szerorzhető) iskolai végzettségek és szakképesítések

7. táblázat: A fővárosi, megyei közigazgatási hivatalban az egyes feladatkörökhöz meghatározott szakirányú (alapképzésben szerorzhető) iskolai végzettségek és szakképesítések

8. táblázat: Az állami közigazgatásban egyes feladatkörökhöz meghatározott (alapképzésben szerezhető) iskolai végzettségek és szakképesítések

9. táblázat: Térképészeti vállalkozások a CYLEC-Tudakozó adatai alapján

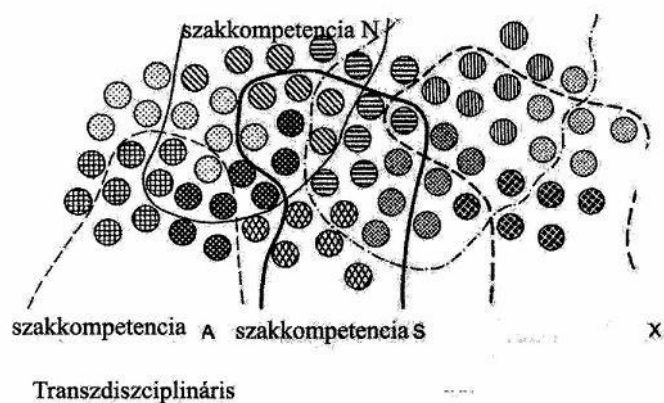
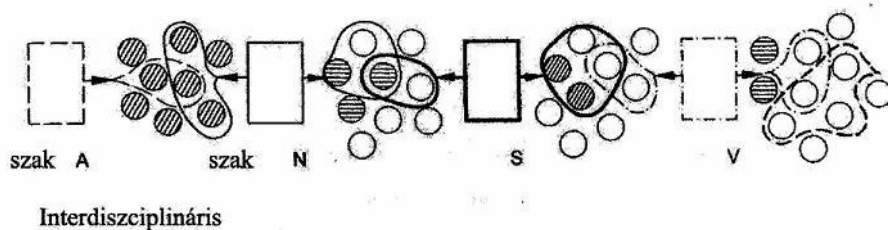
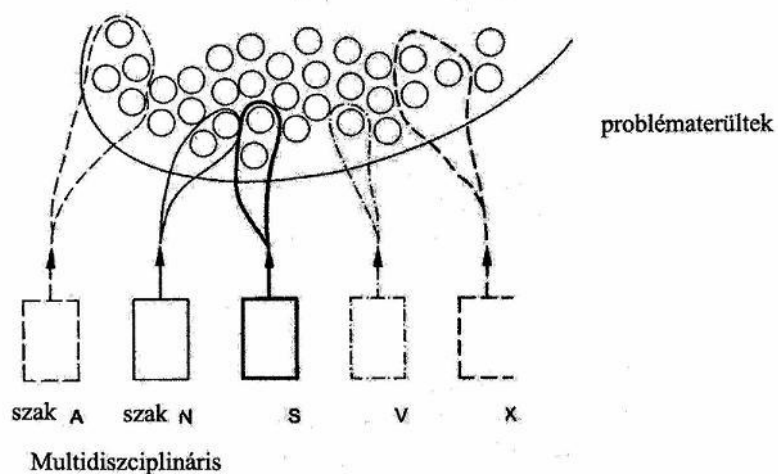
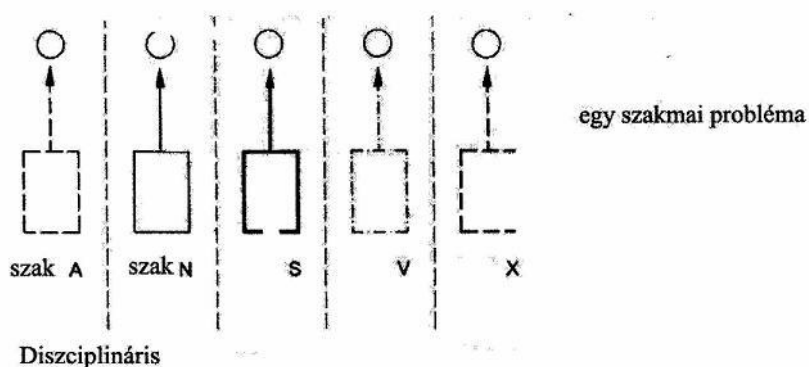
10. táblázat: A geográfia és a civil szektor ismeretanyagkészlete (2012)

11. táblázat: A 2012.április 30-ai internetes kutatás alapján

7. FÜGGELEK

7.1. Mellékletek

1. melléklet: Multi-, inter- és transzdiszciplinaritás egyszerűsített tartalma (Ehlers, E. - Leser, H. 2002)

**2. melléklet: A magyarországi felsőoktatási intézmények terület- és településfejlesztő szakirányos Földrajz BSc szaktantárgyai 2012-ben
(forrás: a szaktanszékek honlapjai)**

EKF	ELTE	DE	SZE	NYME	PE
Terület és településfejlesztés alapjai	Adatgyűjtés és adatkezelés	A terület- és településfejlesztés alapjai	A cigányság Európában és Magyarországon	Regionális politika I-II-III	Regionális politika
Földrajzi kutatási módszerek	Területfejlesztési törekvések Magyarországon	Magyarország közigazgatása	Az EU regionális politikája	A terület- és településfejlesztés alapjai	Település- és térségelemzések
Magyarország közigazgatása	Számítógépes társadalom-földrajzi térképezés I.- II.	A pályázatírás módszertana	Etnikai- és vallásföldrajz	Környezet- és természetvédelem hazánkban és a Földön	Településgazdaságtan
Projektmenedzsment	Területfejlesztés I-II.	A turizmus alapjai	Terepgyakorlat I.- II.-III.	Környezetgazdaságtan	Településfejlesztés
Térinformatika I.	Településfejlesztés I-II.	A határmenti együttműködés elmélete és gyakorlata	Területfejlesztés alapjai	Közigazgatás, önkormányzatigazgatók	Magyar területfejlesztés
Önkormányzati ismeretek	Térszerkezési szintek Magyarországon	Humán erőforrás fejlesztés	Urbanizáció	Regionális elemzések módszertana és programozás	Kistérségfejlesztés
Az infrastruktúra alapjai	Társadalmi és gazdasági fejlődés a Kárpátmedencében	Önkormányzati gazdálkodás	Projektmunka terület- és településfejlesztő szakirányon	Regionális gazdasági és társadalmi különbségek az EU-ban és Magyarországon I.	Projekttervezés
Környezetgazdaságtan	Államháztartás, önkormányzati pénzügyek	Foglalkoztatás és szociálpolitika	Régió- és településmarketing	Szakmai gyakorlat	Települési örökség
A pályázatírás módszertana	szabadon választható:	Helyi gazdaságfejlesztés	Szakmai számítógépes programok	Térség- és településmarketing	Kisebbségek és szegregáció
Vidékfejlesztés	Földrajzi információs rendszerek	Az infrastruktúra alapjai	Társadalomkutatás módszertana	Világ nagyvárosai	Közigazgatási és szakhatósági ismeretek
Urbanizáció	Közigazgatási alapismeretek	Földrajzi adatbázisok	Településfejlesztés alapjai	Környezetfejlesztés	Szakirányú terepgyakorlat
A Kárpát-medence társadalomföldrajza	Bevezetés a területfejlesztésbe	Földrajzi kutatási módszerek	Közigazgatási és szakhatósági alapismeretek	Projekt menedzsment és monitoring	
Társadalmi konfliktusok szociográfiája	Európai regionális politikák	Az európai és hazai területfejlesztés elmélete és gyakorlata	Pályázatírás	Településgazdaságtan, városüzemeltetés	
A turizmus alapjai		Az informatika alkalmazása a társadalomföldrajzban	Szakmai gyakorlat terület- és településfejlesztés szakirányon		
Helyi gazdaságfejlesztés		Területfejlesztési szakszeminárium és gyakorlat			
Magyarország idegenforgalmi földrajza		Az ingatlangazdálkodás alapjai			
Az európai és hazai területfejlesztés					
Európai regionalizmusok					

3. melléklet: A területfejlesztő geográfusok által betölthető munkakörök 2010-2012 között

Betöltendő munkakör megnevezése	Darab
Beruházási és Területfejlesztési Osztály Vezető	1
EU-s pályázati munkatárs	1
Irodavezető	2
Irodavezetői asszisztens	1
Kistérségi koordinátor	5
Kistérségi, oktatási és pályázati referens	1
Koordinációs asszisztens	1
Környezetvédelmi ügyintéző	1
Munkaszervezet igazgató	2
Pályázati koordinátor	2
Pályázati referens	15
Pályázati ügyintéző	5
Pályázati-referens-környezetvédelmi igazgatási előadó	1
Pályázatiíró	2
Pályázatiíró és építésügyi igazgatás	1
Pályázatkezelő szakreferens	1
Pályáztatási asszisztens	2
Projekt asszisztens/Projekt menedzser asszisztens	10
Projekt koordinátor	4
Projektszervező	2
Projekt menedzser	10
Településfejlesztési koordinátor	1
Településfejlesztési műszaki ügyintéző	1
Településfejlesztési ügyintéző	6
Területfejlesztési referens	1
Uniós programmunkatárs	2
Városfejlesztési irodavezető	1
Várostervezési és projekt-előkészítő irodavezető	1
Vidékfejlesztési referens	2
Összesen:	85

Forrás: <http://eupalyazatiportal.hu>

4. melléklet: A kiválasztott állásajánlatok régiós megoszlása (2012)

Régió neve	állások száma
Dél-Alföld	8
Dél-Dunántúl	10
Észak-Alföld	6
Észak-Magyarország	8
Közép-Dunántúli	8
Közép-Magyarországi	41
Nyugat-Dunántúli	4

Forrás: <http://eupalyazatiportal.hu>

7.2. Függelék: kérdőív 2010

Az Eszterházy Károly Főiskola végzett földrajz szakos hallgatóinak pályakövetése

Kedves Földrajzos Kollégák!

Az Eszterházy Károly Főiskola földrajz szakos hallgatója vagyok.

Kajati György Tanár Úr vezetésével fel szeretnénk mérni, hogy mi történt Hallgatóinkkal a főiskola elvégzése után.

Tisztelettel kérnélek Titeket, hogy 15-20 percben töltsétek már ki a következő kérdőívet!

Köszönettel: Krámos Dániel

Ui.: A kérdőív kitöltése önkéntes, a név megadása nem kötelező!

Írja be az adatait:

Keresztnév, vezetéknév

1. Név (megadása nem kötelező, ebben az esetben az „átugrik” gombra kell kattintani):

2. Nem:

- Férfi - Nő

3. Életkor:

4. Születési hely (településnév):

5. Állandó lakhely a végzéskor (település neve):

6. Lakóhelye jelenleg (település neve):

7. A végzés éve (teljes évszám):

8. Tagozat:

- Nappali - Levelező

9. Bolognai rendszerben végzett?

- Igen - Nem

10. Elvégezte a terület- és településfejlesztő szakirányt?

- Igen - Nem

11. Szerzett-e újabb diplomát egri elvégzése óta?

- Igen - Nem - Folyamatban

12. Az EKF MA szakjára jár (t) a 2009/2010-es félévben:

- Igen - Nem

13. A végzés után hány munkahelye volt mostanáig?

- 0 - 1 - 2 - 3 - 4 - 5 vagy több

14. Földrajz tanárként dolgozik?

- Igen, általános iskolában tanítok
- Igen, középiskolában tanítok
- Nem
- Régebben dolgoztam földrajz tanárként
- Egyéb

15. Terület- és településfejlesztő munkakörben dolgozik?

- Nem
- Régebben dolgoztam ilyen munkakörben
- Igen, mégpedig:

16. Mennyi idő alatt sikerült az első munkahelyet megtalálnia a diplomaszerzést követően?

- Egy hónapon belül
- Két-három hónapon belül
- Fél éven belül
- Egy éven belül
- Több mint egy év múlva
- Még nem találtam munkahelyet

17. Milyen módon keresett magának munkahelyet végzése után? (Melyik volt az Ön esetében sikerre vezető, illetve leginkább alkalmazott munkahely-keresési mód?)

- Rokoni, baráti körből kapott tanácsok alapján
- A főiskolán kapott információk alapján
- A nyomtatott sajtóban megjelent álláshirdetés útján
- Az elektronikus sajtóból származó információ alapján
- A szakmai gyakorlat végzésének helyszínén sikerült elhelyezkedni
- Állásbörzén kapott információk segítségével
- Állasközvetítő irodák/cégek segítségével
- Egyéb:

18. Első munkahelye mely településen található?

19. Első munkahelyének típusa:

- Vállalkozás
- Költségvetési intézmény
- Nonprofit szervezet
- Egyéb:

20. Első munkahelyén hány százalékban tudta alkalmazni földrajzi tudását? (A választ %-ban adja meg.)

21. Első munkahelyén hány százalékban tudta alkalmazni pedagógiai tudását? (a választ %-ban adja meg)

22. Jelenlegi munkahelye az első munkahelye-e?

- Igen (Ekkor a 22-27. kérdéseket ne töltse ki) - Nem

23. Jelenleg:

- Tanulok főállásban
- Alkalmazottként dolgozom
- Vállalkozó vagyok
- Munkanélküli
- Egyéb

24. Jelenlegi munkahelye mely településen található?

25. Jelenlegi munkahelye:

- Vállalkozás
- Költségvetési intézmény
- Nonprofit szervezet

26. Jelenlegi munkahelyén hány százalékban tudja alkalmazni földrajzi tudását? (Válaszát %-ban adja meg)

27. Jelenlegi munkahelyén hány százalékban tudta alkalmazni pedagógiai tudását? (Válaszát %-ban adja meg.)

28. Milyen szempontokat vett figyelembe a jelenlegi munkahely kiválasztásánál? (Az alábbiak közül maximum hármat jelöljön meg!) (több válasz lehetséges) (több válasz lehetséges)

- Kereseti lehetőség
- Jó kollektíva
- Béren kívüli juttatások mértéke
- A partner/házastárs közelében legyen a munkahely
- Szakmai kihívás
- Kötetlen munkaidő kihívás
- A lakás közelében legyen a munkahely

29. Elégedett a jelenlegi munkájával?

- Nem igazán szeretem, de anyagilag kielégít
- Szeretem a munkám, de máshol több pénzt tudnék keresni
- Szeretem a munkám, anyagilag is elismernek
- Pillanatnyilag nincs jobb lehetőségem

30. Jelenleg van-e további (plusz) munkahelye?

- Igen - Nem

31. A karrierjére vonatkozóan milyen tervei vannak?

- Elégedett vagyok a jelenlegi pozíciómmal, nem vágyom többre
- Szeretnék magasabb szintre lépni
- Saját vállalkozást szeretnék
- Egyéb:

32. Diplomája megszerzésének helyszínéül miért az egri főiskolát választotta? (A legfontosabb indokot jelölje meg)

- Csak itt hirdették meg az általam megpályázni szándékolt szakot/szakpárt
- Rokoni/baráti/ismeretségi körben ajánlották ezt a főiskolát
- A közelben lakom
- Tetszik a város
- Ide vettek fel
- Barátom/élettársam/házastársam is ide jelentkezett
- A főiskola jó híre miatt
- Egyéb:

33. A főiskolán megszerzett, illetve fejlesztett ismeretek/képességek közül melyeket használja munkája során? (Többet is választhat!) (több válasz lehetséges) (több válasz lehetséges)

- Új ismeretanyag gyors elsajátításának képessége
- Munkahely szerzés kapcsán előnyt jelentett
- Feladatok és feladatrendszerek lényeges elemeinek gyors felismerése
- Jó stressz tűrő képesség
- Emberismeret
- Kommunikációs képesség
- Konkrét tárgyi tudás
- Nincsenek olyan ismeretek és képességek, melyeket főiskolai tanulmányaimból hasznosítanék
- Egyéb:

34. Sorolja fel azokat az ismeret/képesség elemeket, melyekre a munkája során szüksége lenne, de a főiskolán nem, vagy nem kellő mértékben tudta elsajátítani!

35. Munkája vagy tanulmányai során mennyiben veszi hasznát annak a kapcsolati tőkének, mellyel a volt évfolyamtársai vagy tanárai kapcsán rendelkezik?

- Nem tartom a kapcsolatot sem a volt évfolyamtársaimmal, sem a tanárainkkal
- Munkahely szerzés kapcsán előnyt jelentett
- Továbbtanulás során előnyt jelentett
- Mentális segítséget jelent
- Segítséget jelent a munkámban

- Egyéb:

36. Saját képességeihez is mérten mennyire tartja jó döntésnek, hogy ezt a főiskolát választotta (1–10-ig értékeljen; 1=nagyon rossz döntés volt... 10=a legjobb döntés)?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Nagyon rossz

Teljes mértékben

37. Saját képességeihez is mérten mennyire tartja jó döntésnek, hogy a földrajz szakot választotta (1–10-ig értékeljen; 1=nagyon rossz döntés volt... 10=a legjobb döntés)?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Egyáltalán nem

Teljes mértékben

38. Tanulmányai alapján mennyire értékeli a főiskolán a földrajz szakmai képzés színvonalát (1–10-ig értékeljen; 1=nagyon rossz... 10=nagyon jó)?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Nagyon rossz

Nagyon jó

39. Tanulmányai alapján mennyire értékeli a főiskolán a pedagógiai képzés színvonalát (1–10-ig értékeljen; 1=nagyon rossz... 10=nagyon jó)?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Nagyon rossz

Nagyon jó

40. Milyen plusz véleménye van még az EKF Földrajz szakjáról:

Köszönjük, hogy részt vett felmérésünkben, az eredményeket 2010 decemberében publikáljuk a <http://ttk.ektf.hu/foldrajz/> weboldalon.

8. KÖSZÖNET NYÍLVÁNÍTÁS

A Tudományos Diákköri Konferencia pályamunkájának elkészüléséhez szeretném kifejezni köszönetemet témavezetőmnek, **Dr. Kajati György** főiskolai docensnek a kutatómunkám szakmai koordinációját, továbbá köszönöm a kutatási módszereket és javaslatokat **Prof. Dr. Mika János** és **Dr. Tóth Antal** tanár uraknak. A végzett OTDK pályamunkát készített hallgatók elhelyezkedési információit **Dr. Dávid Árpád** és **Dr. Patkós Csaba** tanár uraknak.

Köszönettel tartozom **Bata Boglárka**, a Kárpátok Alapítvány – Magyarország ügyvezető igazgatónak és **Magyar Anikó** program koordinátornak és mentoromnak a civil szektorban szerzett gyakorlati tapasztalatokért.

Végezetül szeretném meghálálni a családomnak és ismerőseimnek a türelmet, az empátiát és a személyes segítségüket.